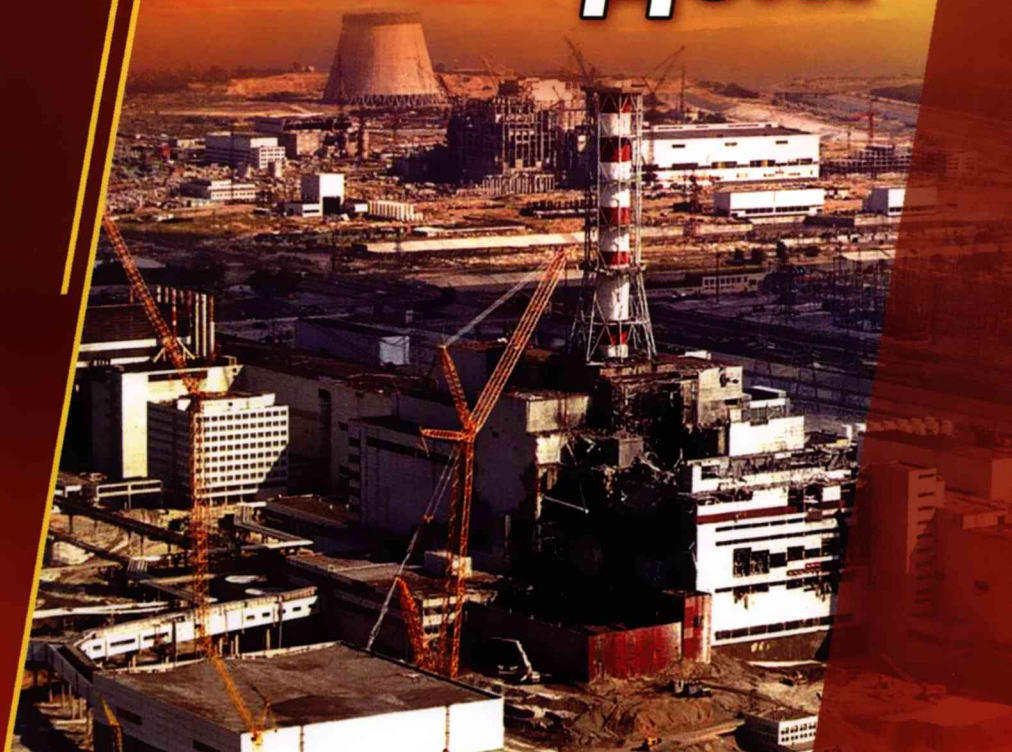

31. 4

Л 84

Володимир Лукіянчук

ЛЮДИ ПОЛИНОВОЇ ДОЛІ

31 4
Л 84

Володимир ЛУКІЯНЧУК

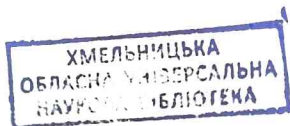
ЛЮДИ ПОЛИНОВОЇ ДОЛІ

1145151

**Хмельницький
2016**

ББК 20.1 (4 укр – 4 хме)
Л-72

Лукіяничук Володимир Федорович

Л-72 Люди полинової долі / Автор-упорядник В. Ф. Лукіяничук. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2016. – 264 с.; іл.

Страшне горе, яке сталося 26 квітня 1986 року – аварія на Чорнобильській атомній електростанції, не вщухає у серцях людей, назавжди залишається в пам'яті кривава рана... Сотні тисяч людей брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, у тому числі понад 14 тисяч громадян Хмельниччини. Одними із перших боролися наші земляки з грізними силами атома. Дане видання містить спогади учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, розповіді про чорнобильців у місцевій пресі, документальні матеріали.

Ця книжка є продовженням двох попередніх книг пам'яті та спогадів: «Чорнобильці Хмельницького» (2011 р.) та «Медики Чорнобиля Хмельниччини» (2012 р.).

ББК 20.1 (4 укр – 4 хме)

ВСТУП

Двадцять шостого квітня 1986 року сталася найбільша техногенна катастрофа в історії людства – аварія на Чорнобильській атомній електростанції. О 1 годині 23 хвилини 26 квітня вибухнув четвертий реактор ЧАЕС. За підрахунками експертів, сумарний вихід радіоактивних речовин становив 50 млн. кюрі, що дорівнює наслідкам вибухів 500 атомних бомб, скинутих у 1945 році на Хіросіму. Лише наступного дня, після того як у Швеції за рівнем радіації визначили, що в Україні мала місце аварія, уряд СРСР повідомив про Чорнобильську трагедію.

Рівень радіації відразу після аварії на території станції становив 20-25 мікрорентгенів на секунду, що більш ніж у тисячу разів перевищувало гранично допустимі рівні. Через дві доби після аварії рівень радіації в місті Прип'яті перевищував норму для населеного пункту більш ніж у 115 тисяч разів, а в зоні реактора – у 110 тисяч разів.

Аварія призвела до забруднення більш як 145 тисяч квадратних кілометрів території України, Республіки Білорусь та Російської Федерації. Внаслідок Чорнобильської катастрофи постраждало близько 5 мільйонів людей, на забруднених територіях розташовано майже 5 тисяч населених пунктів Республіки Білорусь, України та Російської Федерації. Значного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи зазнали території Швеції, Австрії, Норвегії, Німеччини, Фінляндії, Греції, Румунії, Словенії, Швейцарії. Меншою мірою забруднено території інших держав Європи. Чорнобильські випадки були зафіксовані на території Азії, Північної Америки, на акваторії Атлантичного та Тихого океанів у північній півкулі.

В Україні внаслідок Чорнобильського вибуху було радіаційно забруднено 2294 населених пункти, розташовані на території 77 адміністративних районів 12 областей (Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Рівненська,

Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська). В Україні нараховувалось 3,2 млн. громадян, які мали статус постраждалих від Чорнобильської катастрофи, в тому числі біля 1 млн. дітей. У зоні посиленого радіологічного контролю проживає понад 1,6 млн. осіб. Понад 600 тис. осіб брали участь у роботі на забруднених територіях, у відновленні функціонування ЧАЕС та очищенні зони.

На Хмельниччині проживає понад 9 тисяч громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, у тому числі майже 5 тисяч учасників ліквідації наслідків аварії. В ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брали участь 132 пожежника, понад 700 медичних працівників, військові, працівники міліції, автомобілісти, енергетики, будівельники тощо. А за кожною з цих цифр стоять живі люди, їх судьби, їх переживання, їх робота в дуже непростих умовах того спекотного, тривожного літа.

Аварія, що сталася на Чорнобильській атомній станції 26-го квітня 1986 року, залишається найдраматичнішою та найважчою катастрофою в усій історії ядерної енергетики як за кількістю загиблих і потерпілих від її наслідків людей, так і за економічними збитками. Чорнобиль і зараз продовжує впливати на наше життя. Та його наслідки могли б бути набагато жахливішими, якби не мужність і самопожертва сотень тисяч учасників ліквідації наслідків аварії – наших співвітчизників. Ризикуючи своїм життям та здоров'ям, вони виконали свій обов'язок і захистили людство від згубного впливу і подальшого розповсюдження радіації. І хто краще може знати, що тоді насправді сталося і відбувалося, хто може поділитися своїми почуттями і переживаннями, розповісти правду, як не ті, хто там були і безпосередньо брали участь у ліквідації наслідків великого глобального лиха.

Минуло 30 років з дня тих справді страшних подій, але пам'ять уперто зберігає похмурі чорнобильські спогади і відчуття, спільні для всіх: красиві здалеку села і міста виявилися безлюдними, засіяні весною поля і городи потопали в бур'янах,

а над кожною оселею і людським життям кружляли сум і горе. 26 квітня визнано Міжнародним днем пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф.

На об'єкті «Укриття» у різний час, вахтовим методом працювали загалом майже 100 тисяч спеціалістів різних професій з усіх кінців колишнього Радянського Союзу. В «Укриття» було вкладено понад 300 тисяч кубометрів бетону і змонтовано сім тисяч тонн металоконструкцій. Такі обсяги і темпи (всього шість місяців) будівельно-монтажних робіт і досі не мають аналогів у світовій практиці.

Надто багато запитань ставить перед нами Чорнобиль і сьогодні. Бо не скінчилася та біда. І навряд чи скінчиться, якщо Європа і світ не зрозуміють – це не лише трагедія України. Адже Чорнобиль – останній урок і, можливо, останнє попередження для людства. Хіба до цього не зобов'язує нас пам'ять про колег-чорнобильців яких сьогодні вже немає поряд з нами.

З кожним роком стає все менше і менше живих свідків тієї жахливої аварії, яка забрала сотні тисяч життів людей. Покоління ліквідаторів надіялось на краще, гідне життя. Та за останні роки жити стає все важче і важче.

Окрема тема, і надзвичайно болюча, це тема соціального захисту людей – громадян України, особливо тієї її частки, яка вже віддала свої сили, свою насагу, свою мужність і свою працю на благо України. На жаль, у більшості випадків саме цей найважливіший елемент обов'язків і відповідальності держави перетворюється на предмет торгів влади з народом, особливо під час виборчих кампаній.

Не повною мірою виконується Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Існує велика заборгованість держави з виплат цій категорії громадян компенсацій за шкоду, заподіяну здоров'ю, надання безкоштовної стаціонарної медичної допомоги, придбання ліків за пільговими рецептами лікарів, допомогу на оздоровлення, санаторно-курортне лікування, доплату

за роботу на радіоактивно забруднених територіях, перерахунків та виплату пенсій, забезпечення жилою площею тощо.

Останнім часом владою завдано нищівного удару по системі соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Зокрема, сумнозвісним Законом №76 позбавлено будь-якого захисту кілька сотень тисяч постраждалих, у тому числі дітей, фактично беззахисними залишилися учасники ліквідації аварії Чорнобильській АЕС. Інваліди-ліквідатори не можуть придбати життєво необхідні ліки за свої жалюгідні пенсії, які не лише не проіндексовані відповідно зростання вартості життя, але ще й оподатковуються.

Серед українських чорнобильців дедалі більше утверджується думка, що органи влади саме за рахунок цієї категорії громадян намагаються латати бюджетні дірки, цинічно ігноруючи той беззаперечний факт, що завдяки подвигу ліквідаторів є сьогодні Україна, є Європа і, зрештою, живуть і процвітають особи, яких український народ наділив владними повноваженнями.

Більшість інвалідів і ліквідаторів страждають сьогодні від цілої низки важких захворювань, вони щоденно виборюють своє право на життя. Але складається таке враження, що влада такими своїми діями свідомо намагається якомога скоріше позбутися інвалідів, ліквідаторів, дітей, інших категорій потерпілих, сповідуючи людоджерницький принцип: «немає чорнобильців – немає і проблем з їх соціальним захистом».

Ми неодноразово зверталися до Прем'єр-міністра України і до Президента України, прагнучи донести до можновладців найболючіші проблеми чорнобильців і наше бачення щодо шляхів їх вирішення. Ми також надсилали свої пропозиції до 30-х роковин Чорнобильської трагедії. На жаль, на жодне з наших звернень ми не отримали конкретної відповіді. Влада вперто не хоче іти на діалог з рятувальниками України.

Чорнобильська трагедія – з тих подій, справжнє значення яких для нашої нації й для людства ми, мабуть, ще тільки починаємо осягати. Можливо, 30 років – це короткий строк, аби сус-

пільство хоча б «у першому наближенні» усвідомило, як зміни-ла ця техногенна катастрофа наше життя. Достеменно ніхто не знає, скільки людських поколінь ще відчуватимуть її наслідки. Але моральний обов'язок кожного – пам'ятати і не дати забути іншим про тих, хто, не шкодуючи свого здоров'я і навіть життя, рятував світ від наслідків страшної аварії. Їхній великий подвиг не має строку давності і є справжнім прикладом людського героїзму і самопожертви.

Чорнобиль назавжди увійшов в історію як символ всесвітньої трагедії та людського героїзму. Майбутнього не може бути без минулого. Нащадки повинні пам'ятати подвиг учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Нині, ми низько схиляємо голови перед усіма, хто пішов тоді у ядерний вогонь, щоб зупинити ланцюгову реакцію смерті. Схиляємо як перед тими, хто усвідомлено й мовчки жертвовно віддав за нас своє життя у ядерному котлі, так і перед тими, хто засвідчував на своїх обличчях і транспарантах радість, кидаючись назустріч смерті. Бо всі вони – і ті, і ті – справді виконали свій обов'язок. Свій найвищий синівський обов'язок перед рідною землею і перед рідним народом – зупинили розповсюдження катастрофи, унеможливили її переростання у глобальний винищувальний смерч для всієї України, інших народів. Ми всі, які живуть нині, їм безмежно вдячні. Хто врятував світ – у того найвища відповідальність за мир на планеті.

Володимир Лукіянчук

*...Ви смерть приборкати зуміли
На тім останнім рубежі,
У тій жорстокій веремії
Ви до кінця тримали бій.
І пронесли свої надії,
Крізь вогнецвіт усіх надій!*

Вони нас затулили собою

Аварія сталася на четвертому енергоблоці 26 квітня 1986 року о першій годині 23 хвилини 40 секунд, при рівні потужності 7 відсотків. У ході його планової зупинки внаслідок незапланованих і недозволених експериментів була повністю виведена з ладу вся передбачена проектом система захисту. Раптом зросла потужність реактора. Почалось інтенсивне випаровування охолоджувальної води й значне утворення пари. Потім – реакція взаємодії пари з цирконієм, що призвело до утворення кисню, його вибуху й пожежі.

Будівля реактора, обладнання, що в ньому знаходилося, сам реактор і його активна зона дістали значних пошкоджень. Це призвело до виходу уламків поділення за межі станції. Внаслідок аварії ланцюгова реакція була припинена.

Викиди радіоактивності сягали висоти приблизно одного кілометра. Рівень активності речовин визначався головним чином мало живучими ізотопами. Основну їх частину складав йод-131, що має період напіврозпаду 8 діб.

Біда, що сталася, відгукнулася болем в серцях мільйонів радянських людей, схвилювала міжнародну громадськість. Наша країна вперше зустрілась з такою грізною силою, як ядерна енергія, що вийшла з-під контролю.

Аварія на Чорнобильській АЕС, полум'я її бурхливої пожежі висвітило кожного, хто там працював і хто там жив, хто був поруч з бідою у ту трагічну хвилину. Вогонь освітив масу тих лю-

дей, хто першим і в числі перших, ризикуючи життям, нестримно кинувся до реактора для боротьби з наслідками атомного спалаху. Але були й такі, котрі, рятуючи свою шкуру, тікали в зворотний бік.

Першими до реактора через кілька секунд по тривозі прибули пожежники ВПЧ-2 по охороні АЕС на чолі з начальником караулу лейтенантом В.Правиком. Його загін першим ступив на лінію вогню.

За караулом Правика незабаром прибув і караул його бойового побратима із СВПЧ-6 по охороні м. Прип'яті лейтенанта В.М. Кибенка. І вони ступили у вируjące полум'я, в смертельну радіацію. Вони кинулись рятувати станцію і людей, не думаючи про своє життя. Вони всі чітко усвідомили небезпеку, та, як і личить воїнам, зовсім не шкодували себе.

Прибувши на АЕС, пожежники миттєво поставили автонасоси на гідрант і під'єднали рукави до сухотрубів. Проклали магістральну лінію. Одні піднялися на палаючий дах, інші кинулись до головного осередку пожежі. Та для вирішального удару по вогню потрібно було з'ясувати всю обстановку. І в розвідку пішли начальники караулів.

А вогонь все лютував, не вщухав. Начальник караулу лейтенант Правик по рації передав «виклик № 3», за яким всі пожежні машини Київської області повинні були негайно вирушати до Прип'яті.

По пожежній драбині на 70-метрову висоту величезного даху машинного залу поспішало підкріплення. Перекриття даху були вже зруйновані, деякі конструкції хитались, інші падали. На допомогу примчав і начальник пожежної частини майор Л.П. Телятников, який був на той час у відпустці. Він прибіг до станції, і побачена картина приголомшила його: відкритий реактор, а зверху, над його смертоносним диханням, на величезній висоті метушилися маленькі постаті.

Через деякий час на об'єкт АЕС, що горів, прибуло більше 50, потім сотні бойових пожежних машин з Києва й області.

Вогонь загрожував дахові третього енергоблока, але Леонід Петрович Телятников знайшов сили, засоби і розставив їх так, що реактор опинився поза небезпекою.

Знемагаючи, Кибенок бачив, як Телятников метнувся у машинне відділення і різко закричав про нову небезпеку. Вогонь наступав знизу на машинний зал, де стояли великі ємкості з тоннами мастил, знаходилась кабельна шахта, що зв'язувала всі агрегати станції. Три години йшов бій біля машинного відділення. Кибенок не пам'ятав, як підспіла допомога, як добрався до драбини, як спустився вниз. Він втратив свідомість. Його винесли у безпечне від вогню місце. Через два тижні після аварії 23-річний Віктор Кибенок помер у московській лікарні.

*Перший удар на себе
Перший вогонь на себе
Так відчайдушний Данко
Людям віддав своє серце.
Як же тут не згадати
Поруч з ним не назвати –
Вас, що уміли серцем
Грізний вогонь зупиняти.
І віддали – що мали
Життя – що одне в людини
Вірю, що врятували,
Долю моєї дитини.*

Майор Телятников

Деякі пожежники на дах енергоблока, незважаючи на смертельну радіацію, виходили повторно. Всі вони знали, що борються з вогнем в умовах небезпеки, яку вивертає атомний реактор, але ніхто поста не залишив і продовжував бій. На п'яту годину ранку пожежу, яка збунтувалася, за допомогою прибулих пожежників з багатьох інших частин було ліквідовано. Ціною життя відважних і безсмертних. Всі 28 чоловік двох караулів затулили її собою. Вони нас затулили собою.

Вічна слава і пам'ять вам, низький уклін усім покійним нині від врятованого вами народу, від усього людства.

Віднині навечно заснули герої-пожежники на новому підмосковному Митинському кладовищі. Скромні плити з червоними зірками будуть вічно нести імена Героя Радянського Союзу В.Правика, Героя Радянського Союзу В.Кибенка, Героя Радянського Союзу Л.Телятнікова, М.Вашука, В.Тишури, М.Титенка, В.Ігнатенка, М.Дяченка, Г.Нагаєвського, С.Бовт, П.Войцехівського, М.Павленка, які собою закрили нас від лиха.

Герої Чорнобиля вже відомі всьому світові. Їхні портрети на видному місці в пресі, лишилися на полотнах і стендах, у розумі й серцях людей. Багато з відважних незабаром навечно стали на свої нові пости в бронзі, граніті й сталі. У вогні й боротьбі пожежники намагалися врятувати атомників, які потрапили в смертельну небезпеку. Але...

Найпершим, у кого зупинилося серце в мить вибуху, був старший оператор Валерій Іванович Ходемчук. За ним незабаром помер на посту його друг Володимир Миколайович Шашенок, який заступив тієї ночі на зміну. Його, обпаленого і опроміненого, винесли на руках пожежники й лікарі. І він встиг ще простогнати: «Там... Валера...» Втратив свідомість. Більше вона до нього не повернулася. Тіло його вивезли із зони і поховали на першому сільському кладовищі. Валерія так і не знайшли. Четвертий блок став для нього і могилою, і пам'яттю. І, як писав у газеті «Правда» письменник Володимир Яворівський, можливо, на тій бетонній стіні колись напишуть, що не реактор там похований, а він, Валерій Ходемчук.

За перші дні, тижні, які минули після аварії, проведена велетенська робота, завдяки чому і вдалося локалізувати осередок небезпеки, вирішити питання величезної технічної складності, котрі до Чорнобиля ніхто ніколи в світі не вирішував.

На атомну станцію в перші ж дні прибули унікальні машини, автомати-маніпулятори, які мали замінити роботу людей в екстремальній обстановці. Але яка б «розумна» техніка там не

працювала, всім ясно, що людину, її мужність, самопожертву і героїзм у цій ситуації ніхто і ніколи не замінить.

Героїзм миті або мить героїзму завжди поступаються місцем буденній роботі. Але ці будні – зовсім незвичайні. Вони також героїчні, якщо в небезпечну зону до атомної станції можна в'їхати тільки на бронетранспортері, й тільки із задраєними люками, й тільки в респіраторах. Ці будні активні, повсякденні і до цього часу сповнені високого напруження.

На долю атомників і пожежників після першого жаху, трагедії на АЕС було чимало інших грізних випробувань.

...Атомний реактор четвертого енергоблока несамовито розжарився. Опинившись «у підвішеному» стані і маючи під собою так званий басейн-барбатер, який внаслідок аварії, зруйнування трубопроводів і охолоджувальної системи наповнився водою, він загрожував ще більш страшною бідой. Що було б тоді?..

На це питання ще ніхто й ніколи в світі не дав відповідь. Поєднання розпеченого атомного реактора, з усіма його хімічними й фізичними компонентами, з водою могло призвести до непередбаченого і непоправного, з найтяжчими наслідками.

Надзвичайна ситуація вимагала термінового обстеження рівня води в басейні, виявлення її радіоактивності і розв'язання питання, як одвести її з-під реактора.

Пожежні служби одержали завдання: відкачати з-під атомного велетня, який дихав вогнем, кілька тисяч тонн «брудної» (радіаційної) води, що там зібралась.

Для цього вимагалось негайно прокласти в зоні викидання радіоактивних речовин рукавні лінії довжиною понад кілометр і підвести їх до басейну для відстою води, яку споживає АЕС. Під самим реактором належало устаткувати насосну станцію.

У роботі по ліквідації наслідків аварії всі служби і професії важливі й відповідальні. Але є з-поміж них особливо важливі і особливо відповідальні і особливо небезпечні для здоров'я – робота у безпосередній зоні підвищеної радіації.

Саме при таких обставинах направили насосну машину до Прип'яті для відкачування «брудної» води з-під четвертого реактора. Членів штабу вдалося переконати, що оперативно завдання можуть виконати пожежники. Люди ж, які не володіють насосною машиною, в екстремальних умовах з такою роботою можуть не впоратися. Отже, виконувати це завдання пожежники взялися добровільно.

Добровольці розуміли один одного з півслова, і це допомогло їм до мінімуму скоротити час перебування в небезпечній зоні. Відпрацювавши до автоматизму кожний елемент майбутньої операції, вони вирішили, що швидко пройдуть на територію четвертого енергоблока і відчинять ворота станції, а один із них відразу ж заїде туди спеціальним пожежним автомобілем – насосною станцією.

Далі, як згодом розповідав один із пожежників, події розгортались так. До четвертого реактора підігнали машину. Утрюх, як і було узгоджено, під'їднали три рукави й почали відкачувати воду. Через деякий час рукавну лінію необережно переїхав бронетранспортер і пошкодив її. Для відновлення лінії була подана рукавна машина, на якій поблизу четвертого реактора відкачували звичайну воду з резервуарів. У п'ятьох вони відновили рукавну лінію і до повного відкачування «брудної» води працювали разом.

Через певний час пожежники по черзі забігали до насосної станції, контролювали режим її роботи. Але... і тут сталося непередбачене. Автомобіль вийшов з ладу... І тоді пожежники взялися замінити машину – насосну станцію резервною.

Вся ця робота відбувалася в неймовірно важких умовах. Відважні дії пожежників дістали найвищу оцінку урядової комісії.

Тільки-но було виконано це завдання, як постало ще одне, пов'язане з роботою під реактором. Викликали добровольців.

Колона з трьох рукавних автомобілів, двох пожежних насосних станцій у супроводі дозиметристів рушила до розпечено-

го пошкодженого реактора. Всі отримали чітке завдання, тому і рішення приймалися, як у справжньому бою. Дії всіх і кожного були чіткими і злагодженими.

Пожежники прокладали рукавні лінії, устатковували насосну станцію. Сама ж насосна станція була устаткована втричі швидше від нормативу. До неї підключили рукавну лінію, і «брудна» вода з-під «висячого» аварійного реактора пішла у підготовлені для неї ємкості. Робота ця тривала без зупинок і найменших затримок дві доби. І ось який надзвичайний випадок трапився при виконанні цих обов'язків.

...На наступному чергуванні все було відносно спокійно. Раптом один із самоскидів, заїхавши на узбіччя, пошкодив місце єднання шлангів. Прорив! Тиск води був високим, адже відкачувалося по 110 літрів на секунду. Вдарив сильний струмінь.

Група пожежників кинулась на ліквідацію розриву. Вони тричі намагалися замінити пошкодженого рукава, але це не вдавалося. І лише з четвертого разу прорив ліквідували.

Усі вони змокли до рубця, вдосталь «викупалися» в «брудній» воді, але на пропозицію повернутися додому вони відмовилися. Відпочили і знову на пост.

Труднощі у виконанні цього завдання крилися ще і в тому, що у величезному басейні панувала суцільна темрява, підходи до нього вузькі й темні, а довкола – високий рівень радіації. І ось у таких екстремальних умовах повинні були працювати люди. І вони знайшлися.

У розмові один із них розповідав:

– Обмірковували заздалегідь усе, щоб не гаятися на місці і укластися в мінімальний час. Взяли дозиметри, ліхтарі. Нам повідомили про радіаційну обстановку як над водою, так і у воді. Пішли коридором до басейну-барбатера. Просувались в променях ліхтарів. У коридорі також стояла вода. Де була можливість, пересувались перебіжками. Іноді зникало світло, діяли напоями. І от диво – під руками засувка. Спробували повернути –

піддається. З радощів аж серце закалатало. А щось сказати неможливо: в респіраторі. Показав колезі другу засувку, і у нього вона піддалася. Через кілька хвилин почули характерний шум і плюскіт – вода пішла.

В Іванкові, куди героїв вивезли на медичне обстеження, люди зустрічали їх з квітами в руках. У багатьох жителів на очах були сльози ясного розуміння подвигу, сльози радості за перемогу пожежників, які, ризикуючи життям і здоров'ям, відвернули іншу біду.

Найвищий рівень знання інженерної техніки, професіоналізм, плюс людська відвага дали свої результати: воду з-під реактора відкачено, пробурено шпари, створено «зону охолодження» реактора, відвернуто вибух.

Легко сказати: «Вони увійшли під реактор». Про це треба говорити інакше і голосніше. Пожежники, ризикуючи життям, напередодні великого свята Дня Перемоги відвернули небезпеку від нас. Вони здійснили, здавалось би, неймовірне. Вони почали перший етап боротьби з наслідками аварії – смертельною пожежею і перемогли. Вони ж і завершили цей перший етап боротьби – відкачали «брудну», радіаційну воду. Всі люди полегшено зітхнули. Сердечна подяка і земний уклін вам, люди в пожежних касках.

Аполінарій Григорович Швець – командир збірного загону пожежних частин Хмельницької області, які брали участь в роботі по відкачці та ліквідації «важкої води», а також у гасінні пожежі на третьому блоці. Разом з ним працювали його друзі: Титаренко, Замразевич, Бідюк, Особський, Кухар...

«Важка вода...». Ці слова вимовлялися також не без суму. Подляни розуміли: то чи найнебезпечніша дільниця ЧАЕС. Відкачували «важку» воду. Невдовзі йому і Кухареві переливали кров, рятували життя... від хвороби дивної, променевої.

На зламі вічності й життя

Через тридцять років після найбільшої в історії людства техногенної катастрофи, ми, українці, досі достатньо не володіємо справжніми її причинами і масштабами. Командно-адміністративна система Радянського Союзу заборонила говорити й писати про Чорнобиль. Інформація про катастрофу, всупереч національним інтересам, була втаємничена, прихована від громадськості. І навіть через 30 років і в самій Україні, і за її межами багато людей не розуміють як причин аварії, так і не усвідомлюють реальних її наслідків.

Не просте й далеко не належно оцінене сьогодення і самих ліквідаторів аварії на ЧАЕС, які своїм подвижницьким поривом захистили світ від спопеляючого вогню ядерної енергії.

Про минулу трагедію й післячорнобильське життя країни наша розмова з начальником Шепетівського РУ ГУ МНС України у Хмельницькій області полковником внутрішньої служби С.С. Бурденюком.

– Станіславе Сергійовичу, чи все ми нині знаємо про чорнобильську катастрофу?

– Двадцять шостого квітня 1986 року на ЧАЕС сталася найбільша в історії атомної енергетики аварія. Від внутрішніх детонацій було знищено четвертий блок АЕС, а радіоактивні елементи йоду, стронцію і цезію поширилися на північну частину України, Білорусію, Прибалтику, Польщу, Швецію, Фінляндію й інші країни. З району Чорнобиля було евакуйовано 175 тисяч осіб, а через кілька тижнів – дітей шкільного віку з Києва та інших населених пунктів. Чорнобильська катастрофа спричинила великі людські жертви. Слово «Чорнобиль» стало символом атомної небезпеки у світовому масштабі.

Будівництво ЧАЕС почалось у січні 1970 року. На той час у місті функціонували судноремонтний, чавунно-ливарний заводи, цегельня, фабрика народних промислів, річковий порт, широка мережа культурно-освітніх закладів, медичне училище.

Але на сьогодні багато дерев'яних будівель, цілі вулиці й квартали міста знесені.

Ще й досі ми не можемо сповна оцінити і осмислити наслідки того фатального вибуху. Чорнобиль для нас – це 3,3 млн. громадян, серед них понад 1 млн. дітей, постраждалих від катастрофи та її наслідків. Це понад 54 тис. квадратних кілометрів території, що зазнала прямого радіаційного ураження. Це 160 тисяч осіб із 129 населених пунктів, яким довелося залишити рідні домівки і переїхати в інші місця. Більше 350 тисяч осіб брали безпосередню участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, серед них більше 20 тисяч працівників військ цивільної оборони та 6217 вогнеборців, більше тисячі з яких вже немає серед нас. Небезпечного впливу аварії зазнають або ще будуть зазнавати близько 35 млн. осіб.

– Яких втрат зазнала Україна внаслідок аварії на ЧАЕС?

– Для України Чорнобиль порівнюваний з наслідками війни. Крім людських життів і матеріальних збитків, що притаманне для втрат війни, Україна втратила величезну територію, яка дорівнює цілій європейській державі – приміром, такій, як Данія чи Голландія. Хіба можна заплющити очі на те, що за 14 років (з 1987-го по 2000-й) померло близько 500 тисяч «чорнобильців», з кожним роком кількість жертв невпинно зростає. Адже пішло з життя ціле велике місто! І середній вік тих, хто помер, – 45–50 років...

З 2000 року смертність ліквідаторів аварії зросла порівняно з першим роком після аварії у 12 разів! А захворюваність дітей, а їхні вроджені патології, а проблеми молодих жінок, які позбавлені можливості виносити здорову дитину... Рак молочної залози впевнено лідирує у списку онкологічних захворювань в Україні – 53 випадки на 100 тисяч населення. Але лякає не це, а те, що від раку в нас щороку помирають 8–9 тисяч жінок. І що найважливіше – помирають зовсім не старі представниці прекрасної статі.

– У боротьбі з ядерною стихією самопожертву проявили й наші земляки...

1145151

– На сьогоднішній день у Хмельницькій області нараховується понад 5500 безпосередніх учасників ліквідації, які мають першу, другу та третю категорії. Тоді як усіх постраждалих внаслідок вибуху – близько п'ятнадцяти тисяч. Через атомне пекло, ризикуючи своїм життям і здоров'ям, пройшли сотні тисяч ліквідаторів. На боротьбу з невідомою та неконтрольованою стихією Хмельниччина відрядила багато своїх фахівців: міліціонерів, пожежних, будівельників, медичних працівників.

У період з 1986 по 1989 рік у роботі з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брали участь 132 працівники пожежної охорони області. Вже 9 травня 1986 року в зону аварії була зібрана і відправлена перша група чисельністю 60 осіб на 10 пожежних автомобілях. Вона працювала там до 24 травня. Вісім відділень подільських пожежних увійшло до складу зведеного загону пожежної охорони Житомирської області. Два відділення з Шепетівки та Кам'янця-Подільського несли чергування в Чорнобильській ВПЧ.

Командир групи майор внутрішньої служби А.Швець брав участь у відкачуванні «важкої» води з-під реактора. У ніч з 23 на 24 травня п'ять відділень взяли участь у гасінні пожежі на третьому блоці ЧАЕС.

Від пожежної частини м. Шепетівки в зоні відчуження виконували різні роботи по ліквідації аварії: інспектор ДПН старший лейтенант Сергій Миколайович Власюк, пожежний молодший сержант Павло Петрович П'яскорський, пожежний молодший сержант Олександр Миколайович Чернушич, пожежний молодший сержант Микола Миколайович Мирончук, пожежний молодший сержант Сергій Васильович Дякун, пожежний сержант Віктор Лукич Невмержицький, водій сержант Олексій Степанович Гордєєв.

Сьогодні нелегку вахту з охорони громадського добра, миру і спокою своїх земляків продовжують нести 24 працівники пожежної охорони – ліквідатори наслідків аварії на ЧАЕС. Серед них – командир відділення СДПЧ-6 м. Шепетівки старший прапорщик внутрішньої служби Олександр Миколайович Черну-

шич. Нині всі працівники пожежної охорони, які залучалися до робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської трагедії, перебувають на медичному обліку і користуються пільгами учасників ліквідації аварії на ЧАЕС.

– Не менш героїчними були зусилля й під час спорудження захисного об'єкта...

– Виповнюється 30 років з дня здачі в експлуатацію об'єкта «Укриття» – саркофагу, котрий забезпечує зберігання радіоактивних відходів на аварійному реакторі. Зведення бетонного могильника почалося одразу після аварії і тривало трохи більше півроку. Учасникам тих трагічних подій вдалося зробити неможливе – в рекордні строки закрити зруйнований четвертий блок бетонним «коконом» і зупинити подальше розповсюдження радіоактивного забруднення. Щодня на будівництві працювали до 11 тисяч робітників, інженерів, військовослужбовців. За добу заливали до 6000 кубометрів бетону – темпи небачені.

Бетонно-металева конструкція «Укриття» – унікальна інженерно-технічна споруда з розмірами 160×200×70 метрів. У розробці цього проекту взяли участь понад 30 науково-дослідних інститутів, які запропонували близько 20 конструктивних рішень. Було покладено 450 тисяч кубометрів бетону, використано близько 1 млн. 200 тисяч кубометрів щебеню і піску, змонтовано близько 7000 тонн металоконструкцій. Та ще й яких! За допомогою унікальних кранів «Демаг» здійснювався монтаж укрупнених блоків металоконструкцій вагою 160–180 тонн. І це на 63-метровій висоті!

Завершення будівництва об'єкта «Укриття» стало найважливішим і переломним етапом у битві за життя мільйонів людей на планеті. Тому кожна річниця з дня завершення будівництва об'єкта «Укриття» відзначається особливо. Цей день в нашій державі названий Днем вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Відповідний указ 10 листопада 2006 року підписав Президент України В.Ющенко. Він встановлений з метою гідного відзначення мужності, самовідданості і

високого професіоналізму учасників ліквідації наслідків катастрофи. Завершення будівництва саркофагу в листопаді 1986 року увінчало перший етап відновлення ЧАЕС, після чого знову запустили перший та другий реактори.

Ціле покоління вже виросло після тієї пори. Сьогодні ми зі страхом згадуємо ті дні, що стали символом трагедії, мужності і самовідданості.

– Чи можемо ми бути певні, що енергоблок № 4 ЧАЕС більше не становить ніякої загрози?

– Намагання повністю ізолювати вогнище витoku радіації не вдалося. Саркофаг є постійним джерелом небезпеки. Зона відчуження є вільною від населення територією. Проїзд туди можливий лише за спеціальними перепустками. У зоні відчуження знаходиться понад 800 радіаційно небезпечних об'єктів, а саме: сховищ радіоактивних відходів, поховання забрудненого майна евакуйованих жителів, техніка, яка використовувалась на першому етапі ліквідаційних робіт, знесені населені пункти.

Об'єкт «Укриття» повинен гарантувати безпеку зруйнованого енергоблоку впродовж, щонайменше, 100 років. І що найважливіше – мають бути створені умови для демонтажу будівельних конструкцій та вилучення радіоактивних відходів з-під укриття. Необхідно докласти всіх зусиль, щоб перетворити саму станцію на екологічно безпечний об'єкт. Слід усвідомити, що подальше зволікання з ефективними діями у цій сфері може коштувати всьому континенту надто дорого.

Нині ми низько схиляємо голови перед усіма, хто пішов тоді у ядерне пекло, щоб зупинити ланцюгову реакцію смерті. Схиляємо як перед тими, хто усвідомлено й мовчки жертвовно віддав за нас своє життя у ядерному котлі, так і перед тими, хто засвідчував на своїх обличчях і транспарантах радість, кидаючись назустріч смерті. Бо всі вони насправді виконали свій найвищий громадянський обов'язок – зупинили розповсюдження катастрофи, унеможливили її переростання у глобальний винищувальний смерч для всієї України та інших сусідніх країн.

Ми всі, нині суцї, безмежно вдячнї їм. Низький уклїн всїм тим, хто лїквідовував наслїдки аварїї на Чорнобильській атомній електростанції та будував об'єкт «Укриття»!

Людина народжується один раз, а я – тричі

Хмельничанин Ростислав Жук у жовтнї 1986 року протягом місяця з бригадою з 60 чоловік працював над лїквідацією аварїї на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС. Від радїції на станції виходили з ладу прилади, а у 30-кілометровій зонї – нї душі.

– У 1986 році я працював начальником відділу цивільно-го захисту. У день трагедії, 26 квітня, я був у Хмельницькому. 9 травня наш гарнізон – 60 чоловік з Кам'янець-Подільського, Хмельницького, Старокостянтинова, Шепетівки, Ізяслава, Полонного і Нетішина – підняли по тривозі і відправили на десяти пожежних автомобілях в «зону», – каже учасник лїквідації аварїї на Чорнобильській АЕС Ростислав Жук.

У цей час чоловік формував Тернопільський та Івано-Франківський пожежні загони. У жовтнї Ростислава Жука відправили на місяць до Чорнобиля.

– Села стоять. Стоять будинки. Немає нікого. Тільки де-не-де бігають собака, кішка, курка... Бур'яни вище даху. Сосновий лїс порижїв. Вразило те, що яблуні стоять – жодного листочка, і яблука – такі гарні, – згадує лїквідатор. – При в'їзді у Прип'ять стоїть ціла автостоянка машин, порожнї будинки. На балконах стоять візочки, пелюшки висять... і немає нікого.

Ростислав Жук працював заступником начальника загону пожежної охорони по забезпеченню профілактики. Чоловік щодня виїжджав на станцію і доповідав обстановку.

На АЕС працювали люди з усього Союзу. Чорнову роботу робили військовослужбовці запасу. В районі Прип'яті вони лопатами знімали землю і вручну викидали до могильників – сміттезвалищ. Туди ж викидали і техніку.

Засобів захисту не було. Халати зі свинцю не допомагали – вони не закривали ноги. На обличчя надягали «пелюстки»-респіратори, які захищали лише від пилу. На виїзді з зони цілий день на вулиці стояли ДАІшники і дихали тим пилом від машин.

– Коли заходили на станцію, повністю переодягалися, – каже Ростислав Жук. – Коли виходили, все знімали, милися і підходили до апарату, який вимірював рівень радіації. Якщо він показував багато, то йшли митися, доки не змивали все. Були й такі, хто махав рукою і казав: «А, завтра знову буду хватати». Люди просто не знали, яку шкоду завдає радіація організму.

За три години роботи на станції чоловік отримав дозу радіації на тілі у 15 рентген. На другий день почало першити у горлі.

– Я приїхав на атомну і застудився. Грипом хворів 21 день, бо імунні функції були порушені, таблетки не допомагали, змінювався колір обличчя, – каже Ростислав Жук. – Техніка не витримувала радіації у 500-600 рентген. Японці нам дали «лунохід» – електронний екскаватор. Він попрацював тиждень і зламався.

Солдати з усіх 15-ти союзних республік несли службу в «чистій зоні» – у Славутичі. Жили у 15 річкових пароплавах на річці.

– Я приїхав по документи, – каже ліквідатор. – Ми з товаришем вирішили пообідати на пароплаві, де жили казахи. На вході черговий мене «виміряв» дозиметром – прилад «зашкалив». Роздягнувся – все одно «свічуся». Люди повибігали з «гуртожитку» і почали кричати «Облучённый с атомной!». Пообідати мене так і не пустили. Коли повернувся до Чорнобиля, у службі дозконтролю мене перевірили і сказали, що все нормально. Я висварився. Мені пояснили, що у Москві дали команду ставити фільтри на дозиметри для того, щоб люди не лякалися і не тікали.

Ростислав Жук працював на атомній до 17 листопада, коли побудували саркофаг.

– Там є 150-метрова труба з балконами, – каже ліквідатор. – На неї вирішили повішати червоний прапор. Викликали курсантів військового училища. Вони почепили, але замість звання хлопці отримали хвороби.

Люди у той час були сповнені ентузіазму. З усієї країни присилали ліквідаторам хто що міг – мед, курей, гроші. Ризикуючи життями, продовжували термін перебування на атомній.

– У Чорнобилі працювали 650 тисяч ліквідаторів і ще 150 тисяч людей евакуювали з 30-кілометрової зони. Це всього приблизно 800 тисяч з усього Союзу, – каже Ростислав Жук. – А зараз в Україні 2,6 мільйона чорнобильців.

Людина, яка відпрацювала в зоні, одразу по поверненню повинна була лягати у лікарню на обстеження. Але майже ніхто цього не робив.

– Я потрапив до шпиталю за рік з пухлиною спинного мозку, – каже ліквідатор. – Після операції 6 березня 1988 року я по новому почав ходити.

Після Чорнобиля Ростислав Жук працював на своєму попередньому місці начальником відділу цивільного захисту.

– 5 травня 1993 року мене комісували і я 15 років пропрацював в університеті на кафедрі безпеки життєдіяльності, – каже ліквідатор. – Я постійно хворів, мені снівся Чорнобиль. 5 березня 2010 року мені вирізали нирку. Дуже багато чоловіків з моєї бригади вже померли. Я хочу подякувати лікарям, які протягом цих років рятували моє життя – Михайлу Дюгу, Олегу Каденку і Миколі Таболі.

Відгомін Чорнобиля

Тридцять років минуло з того часу, як назва маленького містечка Чорнобиль увійшла у свідомість людей усього світу, але й нині вона звучить з особливою гостротою та актуальністю. Катастрофа на Чорнобильській АЕС накрила радіоактивним покривалом не тільки Україну, весь світ відчув відгомін «мирного атому». Від горезвісної аварії постраждало понад 3,5 млн. осіб, з них 1,3 млн. дітей. Тільки в Хмельницькій області нині на обліку знаходиться 2527 дітей та 10553 дорослих з «чорнобильським» статусом, без чоловіків та батьків залишилося 222 сім'ї, в області

проживає 941 переселенець та 1366 осіб, прирівняних до цього статусу. Більшість з тих відважних людей брали активну участь у ліквідації наслідків катастрофи. Перша група чисельністю 60 осіб на 10 пожежних автомобілях відправилась у зону аварії 9 травня 1986 року. Згодом 8 відділень подільських пожежників увійшло до складу зведеного загону пожежної охорони Житомирської області, два відділення з Шепетівки та Кам'янець-Подільського несли чергування в Чорнобильській ВПК. Так, у період 1986-1989 років безпосередньо працювали у Чорнобильській зоні 132 працівники пожежної охорони нашої області.

Одним із перших потрапив на ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС наш земляк Олександр Івасюк, який служив у полку пожежної охорони в м. Тобольску Тюменської області, каже Мельник А. Ніхто не повідомив кадрового офіцера, куди буде направлено його пожежну роту. З неофіційних джерел вони дізналися, що ешелон з Барнаула, до якого приєднали платформи з їх технікою, направляється в Чорнобиль. 23 травня 1986 року ешелон прибув на станцію Вільча. 24 травня отримали перше завдання – провести дезактиваційні роботи території всіх будівель у Прип'яті, вивезти всі товари, що швидко псуються, та утилізувати їх. Маршрут проходив повз «Рудий ліс», з мосту було видно напівзруйнований IV енергоблок АЕС. Вразили та назавжди закарбувалися в пам'яті картини спустошеного міста. Там життя зупинилось...

Олександр Володимирович працював у Чорнобильській зоні до 21 вересня 1986 року. За його ротою був закріплений третій сектор, до якого входили 27 населених пунктів, де потрібно було провести дезактиваційні роботи. З сіл все, що могло бути забрудненим, вивозили й хоронили в могильниках, ґрунт вздовж центральних доріг перекопували, щоб зменшити радіоактивне випромінювання. А от технікою дорожили. Щоб пройти після проведення робіт в зоні забруднення три контрольні пости, доводилось навіть розбирати техніку на запчастини та наждачкою зачищати забруднені ділянки, паяльними лампами пропалювали їх. З 12 машин АРС, що знаходились у підпорядкуванні Олександр-

ра Івасюка, жодна не опинилася в могильнику. Хоча доводилося працювати й на самій станції, де на даху III енергоблока проводили очистку та прокладали технологічні лінії для роботів.

Була робота для пожежної роти й у таборі, де проживало 1300 солдат. І хоча вдень було спекотно, та вночі температура падала до +7...+8 градусів. Люди грілись, як могли, тому пожежникам потрібно було завжди бути наготові.

Після повернення з Чорнобильської зони Олександр Івасюк продовжив службу, дослужився до командира окремого аварійно-рятувального загону, що знаходився у м. Хмельницькому. Наразі Олександр Володимирович продовжує трудову діяльність у Хмельницькому міськвиконкомі. Службу в Чорнобилі подвигом не вважає, каже що виконував свій професійний обов'язок.

Професія мужніх людей

Трагедія на Чорнобильській АЕС ще й досі відлунює болем у серцях тих, хто побував у ті чорні дні в горнилі пекла. Багатьох ліквідаторів найбільшої техногенної катастрофи у світі уже немає в живих. Це були пожежники, водії, військові, котрі знали напевне, що потрібні там, куди їх посилають, каже Світлана Дупелич. З підпорядкованої пожежної частини м. Полонне (ППЧ) на Чорнобильській АЕС з 9 по 25 травня 1986 року побували п'ятеро чоловік, двоє з них, Кузьмич Іван Архипович та Бігун Микола Миколайович, відійшли в вічність. Нехай світлою буде їм пам'ять.

Пожежники Демедюк Анатолій Анатолійович, Рибій Петро Іванович та Муравський Степан Павлович у ті травневі дні з честю виконували свій обов'язок, не задумуючись про можливі наслідки. Нині мова піде про одного з них, Муравського Степана Павловича, з яким ми зустрілися напередодні Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, який відзначається в нашій державі з 2006 року. Саме 14 грудня у 1986 році було закінчене будівництво саркофагу над зруйнованим енергоблоком Чорнобильської атомної електростанції.

Степан Павлович в ППЧ-7 був начальником караулу. Той день запам'ятав до найменших подробиць. Відчергувавши, збирався їхати до лісу, однак дружина попросила залишитися вдома щось допомогти їй зробити. Та невдовзі приїхав посильний і попросив збиратися, пояснивши коротко: відправляють на Чорнобиль. На той час йому було 54 роки. Здивувався, звісно, адже навіть на війну в такому віці не беруть, та перечити не став: треба, значить, треба. Збір був у Шепетівці. Колона складалася з десяти пожежних автомобілів. Те, що побачив, і вразило і потрясло. З місця лиха проходила евакуація місцевих мешканців. На території Чорнобильської АЕС та за її межами було багато різної техніки, в тому числі й військової, вертольоти скидали мішки. Був страх, чи не вибухне ще один реактор. В обов'язки Степана Павловича входило змивати водою з пожежного рукава у недоступних місцях. Виявилося, що вода у водоймі, з якої брали воду, теж була заражена. Звичайно, дозиметрами постійно замірювали рівень радіації, їх передислоковували з місця на місце. Через два тижні відправили додому, адже подальше перебування в зоні дії радіоактивного випромінювання могло призвести до трагічних наслідків.

Фактично відразу ж після повернення додому відчув негаразди зі здоров'ям. Вважає, що 78 років вдалося дожити тому, що бореться з недугами народними методами лікування, слухає радіопередачі Наталії Земної, використовуючи рецепти, які та пропонує.

Загалом роботі в пожежній частині Степан Павлович віддав 24 роки свого життя, був відповідальним і відданим працівником. Нагороджений багатьма грамотами, медаллю учасника ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Дружина два роки тому після важкої хвороби залишила цей світ, діти – дочка і син, троє внуків мешкають у П'ятигорську і не поблизу нього, тому живе один. З всім би змирився, от тільки здоров'я підводить, дається взнаки двотижнєве перебування в Чорнобильській зоні. Та мусить жити, боротися з хворобами,

одинокістю, потихеньку хазяйнувати. Дякує колегам, які не забувають про нього, особливо в такі дні, як нині.

Справді, професією мужніх людей називають пожежників, які повсякчас готові відкликнутись, якщо приходить біда.

З болем у душі

Чорнобильська катастрофа усе більше віддаляється від нас. Хоча ще недавно здавалось, що, найбільша за своїм масштабом і наслідками, вона навіки закарбується у нашу пам'ять, слугуватиме грізним застереженням на майбутнє. Проте роки, десятиліття роблять свою справу. А нагадувати про трагедію та не забувати її – наш громадянський обов'язок.

Як би там не було, але, попри зміни у суспільній свідомості, вислів «час лікує» аж ніяк не можна застосовувати для безпосередніх учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. У них душа боліла, болить і завжди болітиме від згадки про ті події, про долі побратимів, які пройшли крізь «хрещення» радіацією.

Серед когорти ліквідаторів, направлених на боротьбу з лихом від нашого краю, був і Сергій Васильович Дякун із Шепетівки, каже Володимир Нитка.

– Важко уявити, що могло б статися, якби тоді не загасили пожежу, не відкачали воду з-під реактора, не поховали радіоактивні відходи в укриття і ще багато чого. Сьогодні, напевно, не було б жодної здорової людини в Україні і сусідніх держав. Десятки тисяч людей виконували свій обов'язок, ліквідовуючи наслідки планетарної катастрофи, – розповідає він. – Серед них – бійці першої лінії фронту – пожежники. Вони боролися з вогнем при недопустимих рівнях радіації, не залишаючи поле бою.

Серед перших у тому пекельному місці у 1986 році побували Антон Якушевський, Олександр Чернушин. Їх уже нема в живих. А ще – Віктор Невмержицький, Володимир Чернишин, Олексій Гордєєв. Це ті, кому випав страшний жереб долі у буквальному сенсі. Як пояснює Сергій Васильович, він разом з товаришами

був саме на чергуванні у складі караульного підрозділу. А тут надійшов наказ: терміново командирувати добровольців у зону ЧАЕС. От і кинули жереб. Ті, кому він випав, не скаржились – така їхня доля. А згодом на ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС з пожежників відбули Павло П'яскорський, Микола Мирончук, Сергій Власюк, Михайло Веремійчук, Борис Андреев.

А Сергію Васильовичу Дякуну чорнобильська вахта випала вже у 1988-му, тривала вона з травня по листопад.

– Коли вперше заїхали до чорнобильської зони, то враження було гнітючим, навіть попри те, що до того в житті бачив усіляке, – згадує він. – Проїжджаєш селами, які стоять пустою, неприємне й тривожне відчуття, мовби знаходишся справді на війні. Кругом знаки з написами: «На узбіччя не виїжджай – велика радіація». Ферми в руїнах, у ті роки це було дуже дивно, адже КСП були мільйонерами, завжди щось будувалось.

На долю нашого земляка і багатьох пожежників, які несли вахту (зокрема, з Одеси, Рівненщини, Миколаєва, Чернівців), випало ліквідовувати локальні пожежі, які раз у раз виникали у зоні. Тривало й захоронення радіоактивних відходів. Його загін ніс безпосередню охорону зруйнованої атомної станції.

– Інколи вражало недбале ставлення до людського життя, здоров'я тих, хто боровся з радіацією. Часто солдати строкової служби і так звані «партизани» працювали без елементарних засобів захисту, – розповідає Сергій Васильович. – Та й тим, кому дістався найбільший ризик опромінювання, було записано «скромних» 15 рентгенів. Це вже в пору гласності їм усім поспіхом збільшили дозу вдвічі, хоча скільки хто того лиха насправді «вхопив» – ніхто не відає. І гіркий осад у багатьох учасників тих подій від того, що посадовці, які й близько не були у зоні, користуються пільгами, як кажуть, сповна, а справжні ліквідатори зазнають забуття суспільства, держави...

Герой нашої оповіді із зони одразу ж потрапив на лікування, оскільки «відрядження» таки далось взнаки. Отримав третю

категорію ліквідатора. Повернувся в рідну пожежну частину, з якою був пов'язаний з 1979 року. На пенсії – з 2004-го.

– Одразу отримував мізерну «чорнобильську» доплату, а нині, як ліквідатору, до пенсії додають 50 гривень та ще на оздоровлення перепадає 150 гривень. Чи може це бути належною оцінкою за те, що ми зробили? – запитує Сергій Васильович. – Які ліки за ці кошти можна придбати? Та й увага сучасників до «чорнобильців» притупилась. Правда, інколи дільничний терапевт зателефонує, поцікавиться життям буттям. А власне належного оздоровлення для цієї категорії немає. Зрештою, ми уже звикли до такого ставлення. Нині влада не може у повному обсязі вирішити не лише нагальні чорнобильські проблеми, а й інших категорій – афганців, інвалідів.

Сьогодні хочу звернутись до усіх: пам'ятайте тих, кому ви повинні бути вдячними за своє існування на Землі, за можливість милуватись Сонцем і радіти життю!

Забезпечували пожежну безпеку об'єктів третього енергоблоку

Після закінчення Львівського пожежного технічного училища в званні лейтенанта внутрішньої служби був направлений на службу в Новоушицький районний відділ міліції Хмельницької області на посаду інспектора служби державного пожежного нагляду, каже Володимир Петрович Семенюк (голова Новоушицької районної організації Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України» – авт.). Під час проходження служби в Новоушицькому РВ УМВС був відкомандирований в підпорядкування УПО МВС Київської області для виконання службових обов'язків по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

У складі зведеного загону офіцерів пожежної охорони з різних областей України забезпечували пожежну безпеку об'єктів третього енергоблоку ЧАЕС: в машзалі станції, реакторному цеху, кабельних тунелях, вентиляційних системах. Служба була нала-

годжена по трьохзмінній системі чергування. В період несення служби стався випадок пожежі в машинному залі ЧАЕС в нічний час. Разом з колегами по зміні вдалося виявити та стаціонарними засобами пожежегасіння ліквідувати пожежу. Товариші, з якими виконував службові обов'язки: Богданович М.Б. з м. Умань, Стойко В.В. м. Дебальцеве Донецької області, Кольц С.В. м. Южноукраїнськ Миколаївської області, Кулешов Г.П. м. Зугрес Донецької області, Літарів Ю.С. м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області, Мазуряк І.Т. с. Іспас Вишневецького району Чернівецької області, Петрик О.І. м. Миколаїв, Волков А.І. м. Бердянськ Запорізької області, Медведєв О.В. м. Лисичанськ Луганської області, Константишевський К.А. м. Рубіжне Луганської області. Свою участь в ліквідації наслідків аварії виконали з честю.

Я просто виконував свій обов'язок...

Отак випадково лише через рік після відрядження Едуарда Дрогоруба в зону лиха батьки старшого інспектора з державного пожежного нагляду, нині полковника запасу довідалися про чорнобильську сторінку в його послужному списку. Хоча в деталі Едуард Людвигович нікого не посвячував не тільки через те, аби не випробовувати нерви тата й неньки, а й тому, що не вбачав у цьому нічого надзвичайного – просто виконував свій обов'язок, каже Лариса Маслова. І хіба не родина, де мама безвідмовно протрудилася вік у колгоспі, а глава сімейства гідно пройшов бойовий путь аж до Берліна, навчала не уникати відповідальності?

Отож, Едуард і не шукав легких шляхів – ні тоді, коли після закінчення Київської сільськогосподарської академії командував танковим взводом, ні на посадах інженера-енергетика на Підволочиській підстанції чи одному з Хмельницьких підприємств, ні тим більше, коли прийшов до кам'янецької СВПЧ-4.

...Говоримо про трагедію 30-літньої давності, згадуємо відомих усієї країні героїв тієї доби. Едуард Людвигович, коротко

розповівши про своє перебування на сумнозвісній ЧАЕС, турбується про те, аби не забули назвати імена його колег, яким також довелося побувати там. Це Анатолій Ананьєв, Володимир Антонюк, Віктор Бачинський, Віктор Кіндзерський, Анатолій Кінц, Володимир Похольчук, Микола Райтаровський, Віктор Уфнатовський, В'ячеслав Хім'як, Анатолій Яковенко.

Пізніше туди приїздили рятувальники Микола Буняк, Іван Волоховський, Ігор Жуковський, Олександр Мельник, Анатолій Олійник, Володимир Сологуб, Володимир Тодосієв. Уже нема серед них Вадима Радовчука та Миколи Мельника.

І ми з вами розуміємо, чому це так важливо для Едуарда Дрогоруба: «Ми ж усі разом – і не лише подоляни, а й лєнінградці, львів'яни, донеччани і москвичі – здобували перемогу нам «мирним» атомом, що вийшов з-під контролю».

Саме там знадобилися не стільки фізичне здоров'я, скільки високі людські якості. Зміна тривала вісім годин, а це в умовах радіоактивності, яка зашкалює, було вкрай небезпечно, тому ліквідаторів ділили на невеличкі групи, які міняли одна одну впродовж цього часу. Офіцера-дозиметриста Дрогоруба ніхто не міняв, бо він був старшим і мав керувати процесом, як мовиться, від дзвінка до дзвінка.

Травнева ніч дихала неспокоєм. Втім, старший лейтенант Дрогоруб уже зібрав свої нехитрі пожитки – для нього і його товаришів ця вахта скінчилася, і вже вранці автобуси повезуть їх до столиці.

На початку третьої їх підняли за тривогою: у кабельному тунелі 4-го блоку почалася пожежа, вогонь міг перекинутися на третій блок і... Навіть нефахівці могли б передбачити масштаби того, що станеться далі.

Довкола осередку загорання – більше 200 рентгенів. Короби із кабелем знаходяться на висоті шести метрів над рівнем підлоги. В залі – темрява. Належало протягнути туди півтора кілометровий пожежний «рукав».

Було вирішено гасити пожежу тільки силами офіцерів. Рятувальників «розбили» на одинадцять «п'ятірок». Це було схоже на смертельно небезпечну естафету й від кожного залежав успіх операції.

На 8.30 «джина» було приборкано. Учасників надзвичайної пригоди терміново доправили до республіканського шпиталю МВС. Їх називали сучасними «Матросовими», котрими керував Володимир Максимчук. Один із героїв – Станіслав Богатиренко, який безпосередньо «вгамовував» у коробі вогняний смерч, «ухопив» 109 рентгенів (це за приблизно допустимої тоді норми 20-25).

У медичній картці 27-річного Едуарда Дрогоруба з'явився запис: «Загальне опромінення організму». Йому дали статус чорнобильця-ліквідатора I категорії і наказали здавати кров на аналіз кожні п'ять днів.

Згодом Едуард Людвигович і не намагався «витребувати» для себе пільгову пенсію – не те виховання.

...Спочатку, ще за свіжими слідами, рятувальників, що відзначилися у тій «засекреченій» пожежі, планували нагородити Зірками Героїв, але з якихось незрозумілих міркувань так цього й не зробили.

І тільки через шістнадцять років Едуарда Дрогоруба та інших земляків – учасників ліквідації пожежі запросили до Києва, де їм і вручили ордени «За мужність» III ступеня. Є в Едуарда Людвиговича і медаль від МНС «За доблесть і звитягу», інші нагороди, про які, як я помітила, він розповідати соромиться, так само як у свій час його батько, скромний сільський фельдшер. Не хизувався своїми орденами – от що таке гени.

– Для мене найголовнішим було тоді, – розмірковує Едуард Дрогоруб, – виконати завдання швидко, чітко і своєчасно та повернути підлеглих живими...

Звичайно ж, роки позначаються на підірваному здоров'ї, та Едуард Людвигович упевнений, що людину лікують природа і любов рідних.

...Тоді в Чорнобилі зразка 1986, коли БТР йшов до місця призначення, хтось із хлопців сказав: «Ех, як проживемо після цього ще двадцять літ, треба обов'язково посадити дерево...»

Ця фраза ніби одразу й випала з пам'яті, але якось десять років потому він знову почув її уві сні – і його як струмом вдарило. Ледь дочекався світанку, щоб поїхати за сто кілометрів на родинне обійстя, де Едуард Людвигович посадив уже не одне дерево, а сад, на десяти сотках у пам'ять про тих побратимів, які вже відійшли, і тих, хто залишився жити.

Сьогодні він радіє вишневому квіту, зеленому килиму черемші, медуниці та гусячим лапкам, що приваблюють своїм ароматом невтомну трудівницю-бджілку. Розчистив і дідову криничку, звідки пружно б'є кришталевої чистоти і прохолоди джерело як символ вічного життя і продовження того найкращого, що дістається людині в спадок на цій землі.

Ліквідатор

Минає 30 років відтоді, як на Чорнобильській АЕС сталася найважча за всю історію людства техногенна катастрофа, внаслідок якої було опромінено понад 145 тисяч квадратних кілометрів території України, Білорусі та Російської Федерації, постраждало понад 5 мільйонів людей, забруднено радіоактивними нуклідами близько 5 тисяч населених пунктів.

26 квітня 1986 року, близько 01.23, на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС стався вибух, який повністю зруйнував реактор і спричинив викид радіоактивних речовин. Ситуація була загрозливою, тому що в зруйнованому реакторі продовжувалися неконтрольовані ядерні та хімічні реакції. Зупинити активне виверження радіоактивних речовин зі зруйнованого реактора вдалося лише до кінця травня 1986 року ціною масового опромінення тисяч ліквідаторів.

Згодом, після масштабних робіт із дезактивації території, над четвертим енергоблоком було збудовано захисний сар-

кофаг. 15 грудня 2000 року назавжди було зупинено реактор останнього, третього, енергоблока. Та українські ядерники застерігають, що Чорнобиль і досі залишається своєрідною пороховою бочкою. За словами колишнього генерального директора ЧАЕС Михайла Уманця, спливає термін експлуатації саркофага, і всі ядерні матеріали за 30 років перетворилися на пил.

– Якщо нічого не буде зроблено, ми отримаємо великий викид пилу таких речовин, яких немає на японських станціях, – говорить він.

До того ж сумним «подарунком» до 30-річчя Чорнобильської трагедії стали проблеми японської АЕС «Фукусіма-1», які вкотре змусили замислитися над тим, що навіть найкращі технології не дають гарантії безпеки, а тому потрібно шукати нові, сучасніші джерела енергії.

ЛІКВІДАТОР НАСЛІДКІВ ЗЕМЛЕТРУСУ...

Сабір Алахвердієв був у числі тих військовослужбовців, яких Батьківщина відправила ліквідовувати наслідки Чорнобильської катастрофи.

Азербайджанець Сабір Алікперович народився 1943 року в Казахстані (в 1937 році його батьків вислали з рідного Азербайджану).

– Коли згодом, уже дорослим, я поїхав до Азербайджану, – розповідає Сабір Алікперович, – то, чесно кажучи, не зрозумів, чому звідти виселяли людей, якщо потрібно було робити навпаки, адже там кругом – гори, і вітер дме від квітня до листопада.

Сім'я Алахвердієвих жила в Семіпалатинську, під час війни тулилася в землянках. У батьків було п'ятеро дітей: четверо синів і донька. Мати померла, коли Сабіру було всього 10 місяців. Його виховання лягло на плечі 10-річної сестри, яка і прала, і варила, і братиків доглядала, через що не мала часу вчитися та на все життя залишилася неграмотною. В 1946 році сім'я переїхала ближче до Алма-Ати: там жилося трошки краще.

Сабір Алікперович закінчив Калінінградське військово-інженерне училище, служив у Туркменістані, де знайшов свою долю – росіянку Марію Володимирівну, з якою разом виховали чотирьох дітей: двох синів і двох доньок.

В 1966 році, під час служби в Туркменістані, Алікперу Алахвердієву довелося ліквідовувати наслідки землетрусу в Ташкенті. Місто майже повністю довелося відбудовувати. Згодом була служба у Сибіру, де Сабір Алікперович командував курсантським взводом, потім – в Естонії, де викладав у школі молодших військових спеціалістів. Закінчивши військово-інженерну академію ім.Куйбишева у Москві, Алахвердієв рік служив у Дрогобичі, а в 1977 році приїхав до Кам'янця-Подільського, де почав викладати у військово-інженерному училищі. Звільнившись у запас у званні полковника, залишився на викладацькій роботі у рідному училищі.

...І ВИБУХУ НА ЧАЕС

12 березня 1987 року Сабір Алахвердієв був направлений до Чорнобиля для ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

– До нас там уже побували дві групи наших військовослужбовців. Ми були третьою. 14 березня нас зустріли в Ірпені, де був штаб тимчасового інституту хімічних військ із дослідження наслідків аварії на ЧАЕС. Кожному з нас дали посаду – науковий співробітник, старший науковий співробітник з дезактивації місцевості.

Через 3 дні я вже був у Чорнобилі. У нас там працювало чотири підрозділи. Мене призначили начальником оперативного відділу, займався питаннями організації та забезпечення життєдіяльності груп, контролював роботу солдатів.

– Як Ваша дружина поставилася до відрядження у Чорнобиль?

– Нормально. Вона ж дружина військового. Звикла, що накази не обговорюються.

– Чи відчували Ви вплив радіації?

– Так. Відразу, як тільки приїхав, відчув, що з'явився нежить, з очей потекли сльози, затягло горло, доводилося кожні 5-10 хвилин відкашлюватися. Це було дуже неприємно. Але десь через місяць організм звик, адаптувався, я вже не страждав від неприємних симптомів. Та радіацію все одно відчував. Буває, вночі висунеш руку з-під ковдри... Вас колись «кусала» кропива? Ось таке ж відчуття було. Це альфа- та бета-випромінювання, яке під ковдру проникнути не могло, «кусало» тільки незахищену шкіру.

– Засобами захисту Вас добре забезпечували?

– На наш інститут працювала спеціальна пральня, ми щотижня змінювали одяг, два рази на тиждень – нижню білизну. Все відпрацьоване викидалося у спеціальний могильник.

– А якісь ліки отримували?

– Ні, нічого.

– Алкоголем рятувалися?

– Так, замовляли в Ірпені та потайки лікувалися. Коли хтось їхав до міста, просили: «Привези три ампули антинуклідної сироватки». А ще рятувалися анекдотами, переважно про Чорнобиль, але тут їх згадувати не можна (посміхається).

«ФУКУСІМА» – НЕ ЧОРНОБИЛЬ

– Що Вас найбільше вразило у Чорнобилі?

– Мене відправили на територію для розквартирування бригади ліквідаторів. Їдемо селами, а все навколо цвіте, пташки співають, будиночки такі охайні стоять... І ніде ні душі... В одному селі побачили опечатаний магазин промтоварів. Вразило, що він так і залишився опечатаний.

...У самому Чорнобилі ми жили на пристані. Коли вперше проходив берегом повз будинки, заходив у деякі та бачив: на стільцях висить одяг, на столах – смажена картопля, суп. Здалося, що господарі вийшли на хвилину і незабаром придуть вечеряти.

Та пліснява на продуктах вказувала, що це не так і сюди більше ніхто не повернеться.

А ще мене вразив патріотизм військових. Не треба було нікого контролювати: солдатам поставили задачу, і вони її виконують. Люди продемонстрували мужність і героїзм. На станції працювали солдати, які скидали з даху радіоактивне сміття. Вони одягали спеціальні комбінезони, щитки та працювали лише одну хвилину. Це було дуже небезпечно. Серед ліквідаторів були люди з Далекого Сходу, Сибіру, Вірменії, Туркменістану, Білорусії, Підмосков'я. Між усіма існувала така згуртованість!.. Як тепер на «Фукусімі-1».

– Щодо «Фукусіми-1». В Інтернеті та ЗМІ з'явилася інформація, що Японія з радістю зустріне наших чорнобильців, якщо вони захочуть допомогти ліквідовувати наслідки аварії на їхній АЕС, причому за гарну винагороду. Ви би поїхали?

– Наші чорнобильці сказали, що із задоволенням поїхали б. А я б не поїхав – вік не той і здоров'я підводить.

– Чи є «Фукусіма-1», на Вашу думку, такою ж серйозною загрозою для світу, якою 1986 року був Чорнобиль?

– Там ситуація не така серйозна, як була на ЧАЕС. У нас відбувся викид із працюючого реактора. І хоча пожежу було подолано досить швидко, з радіацією боролися довго. А наслідки аварії ми будемо відчувати ще 100-150 років. Навіть від вибуху атомної бомби в Хіросімі наслідки не були такими руйнівними. За місяць радіаційний фон прийшов до норми. А на ЧАЕС вибухом викинуло осколки графіту, урану, йод, цезій, церезій, альфа-, бета-, гама-частини. Періоди їхнього напіврозпаду дуже тривалі. На «Фукусімі-1» не було викиду самого атома, і до того ж японці дуже грамотно діяли як відразу після аварії, так і тепер.

– Сабіре Алікперовичу, Ви сьогодні підтримуєте стосунки з людьми, з якими були у Чорнобилі?

– Та ні. Один тепер у Москві, інший – у Білорусі. Деякі померли.

– Як держава віддячила за Вашу роботу?

– Дала орден «За службу Батьківщині» III ступеня. Крім того, Союз чорнобильців нагородив орденами «Герой-рятівник» і «За мужність».

– Перебування в Чорнобилі відбилося на Вашому здоров'ї?

– Я дуже хворів після того, мені робили резекцію – вирізали частину шлунка. А коли потрібно було отримувати інвалідність, лікарі відмовили: «Ви ж не лікуєтеся 5-10 разів на рік». Кажу: «Я у Чорнобилі був...». А вони: «Ми Вас туди не посилали». Більше не звертався, не хочу принижуватися.

...П'ять років тому, коли Сабір Алахвердієв їхав до Москви, на кордоні довелося проходити хімічний контроль. Міліціонери наставили на Сабіра Алікперовича дозиметр, а той почав вити. Обстежили купе – прилад мовчить. Запитують у підозрілого пасажир: «Що везете?». «Радіацію», – відповідає. Міліціонери здивувалися, а пасажир посміхається: «Ви у Чорнобилі були?». «А, все ясно», – нарешті зрозуміли. І до своїх: «Хибна тривога. Це – ліквідатор».

P.S. Багато хто вважає, що аварію на ЧАЕС вдалося ліквідувати переважно завдяки тому, що уряд СРСР не рахувався з людськими життями, багато яких було принесено у жертву заради приборкання мирного атома, котрий вирвався на волю. Назавжди героями залишаться у нашій пам'яті вогнеборці, пілоти, військовослужбовці, лікарі, міліціонери, водії – всі, хто, незважаючи на небезпеку, рятував світ від атомної катастрофи. Серед них й ім'я Сабіра Алахвердієва, ліквідатора наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Гіркий полин Чорнобиля

Наслідки Чорнобильської катастрофи особливо позначились й на здоров'ї учасника ліквідації аварії на ЧАЕС, 64-річного підполковника у відставці, колишнього викладача радіоелектроніки на військовій кафедрі Донецького політехнічного інституту

Петра Васильовича Свиначика, нашого земляка родом із Залісся, каже Буглаївська А. Правда, прожив наш співрозмовник у цьому селі всього декілька років від народження, коли батьки Василь Лукич та Ганна Андріївна виїхали на Донеччину.

– І я там виріс, – згадує Петро Васильович. – Закінчив одну зі шкіл в місті Алчевську. Після навчання у Київській військовій академії ПВО службу проходив спочатку у межах колишнього Радянського Союзу, у 1968 році брав участь у Чехословацьких подіях у врегулюванні конфлікту. Пізніше виконував військові накази у Прибалтиці, Закавказзі, Монголії та Афганістані. Останніх п'ять років після виходу на пенсію працював викладачем Донецького політехнічного інституту.

П.Свиначик досі дивується, як так може бути, що виріс і навчався в Алчевську, а серцем і душею – у рідному селі Заліссі. Настільки закарбувалися у пам'яті батьківщина, рідний поріг, де народився, що останнім часом бачить у снах лише простори мальовничого села.

– Мабуть, це не випадково, адже не було таких шкільних канікул щоби батьки не відправляли мене до бабусі й дідуса у Залісся, – говорить він. – Із близьких рідних у цьому селі практично не залишилось нікого, є одиниці двоюрідних, у тому числі й у Старій Синяві. Так розпорядилась доля, що мешкаю нині у Хмельницькому, мені вдвічі приємніше, що рідна мені ця область належить до регіонів, які прийняли в свої оселі евакуйованих з міст Прип'яті та Чорнобиля переселенців із прилеглих областей та інших забруднених територій. Понад 20 тисяч подолан допомагали приборкувати стихію!

На жаль, і нині чорнобильські проблеми не зникають, нагромаджуються, ставлячи людей у винятково важкі умови життя.

– Петре Васильовичу, ви є одним із активних ліквідаторів Чорнобильської катастрофи, маєте першу категорію інвалідності, пригадайте, як відбувалися події, коли ви очолювали батальйон хімічного захисту?

– Так, я був командиром 25 бригади цього батальйону, в якому нараховувалось 250 чоловік. Ми проводили дезактивацію, тобто змивали радіоактивну пилюку. Працювали в масках, виїжджали на станцію чи не щодень. У такому напруженому режимі міняли й людей. Було укомплектовано екіпажі вантажних автомобілів. Одні працювали в Чорнобилі, інші – поза зоною. Евакуаційні роботи проводились поетапно. На автомобілі вантажили заражені ґрунт, техніку та усе інше і відвозили у могильники – вириті для цього котловани. До речі, поміщали туди й вертольоти. Разом із автомобілістами працювали багато військових, санітарно-епідеміологічна служба. Біля КПП постійно діяла лазня.

– А як влада допомагає розв’язати назрілі проблеми чорнобильців?

– Через відсутність єдиного центрального органу виконавчої влади в державі з питань подолання наслідків катастрофи та соціального захисту чорнобильців, який би координував роботу всіх чорнобильських організацій, міністерств та відомств України, знищуються чорнобильський рух і громадські організації, які відстоюють права і свободи потерпілих від цього лиха, передбачені чинним законодавством. Наприклад, не виконується закон про забезпечення постраждалих громадян житлом, навіть тих, хто гостро цього потребує. Черга розтягується на десятки років. На низькому рівні медичне обслуговування. Мізерний стан фінансування викликає безліч скарг і нарікань. У мене непогана пенсія, а ось в більшості чорнобильців вона є жebraцькою, грошові компенсації на оздоровлення не погашені за останніх п’ять років.

Традиційно щороку буваю на вшануванні ліквідаторів Чорнобильської катастрофи, де не раз вручають нагороди та ордери на квартири у Хмельницькому. Та я й досі винаймаю житло, насамперед заради того, аби постійно отримувати лікування у військовому госпіталі, бо у нашому місті такого немає, ось тому мешкаю в обласному центрі ближче до рідних місць.

Вже майже чверть століття, як я залишив власну домівку, щоби взяти участь у ліквідації величезного за світовими масштабами лиха. Тисячі подолян та й із Донбасу, де я проживав, у перші дні аварії вирушили на її ліквідацію. Держава у великому боргу перед цими людьми. Я ж не боровся безпосередньо із невидимим ядерним ворогом, але надавав допомогу у ліквідації наслідків цієї страшної атомної біди. Багато чорнобильців були свідками неабиякої трагедії, а тому ніколи її не забудуть. Я б назвав події 1986 року найтрагічнішою сторінкою для України після Великої Вітчизняної війни.

Прибувши у Прип'ять вже навіть через два роки, кожен із нас не дуже сприймав невидиму небезпеку – радіацію. Відчували, що психологічна напруга вже спала. Але це не так. У ті травневі дні, як я прибув у Чорнобильську зону, місцевих жителів уже виселили, але працювали ще міліцейські контрольно-пропускні пости, спецперепустки, застерігаючі знаки. А ще закарбувалося в пам'яті: зарослі бур'янами опустошені оселі поліських мешканців, переселених, рясно зацвіли тоді садки, водночас працівники у 30-кілометровій зоні проводили радіологічний дозиметричний контроль, хто отримав найвищий рівень радіації, відправляли додому. Гірко та боляче від побаченого. Ліквідатори жили у наметах. Через три з половиною місяці перебування у зоні мене замінили. Перші учасники ліквідації аварії були по 15 днів, а дехто лише кілька годин, а то й хвилин. Оскільки викиди радіоактивних речовин із зруйнованого реактора спричинили забруднення значної території.

Ось уже тридцять весну ми з болем у душі згадуємо трагічні події 1986 року. Але чорнобильці оптимістично налаштовані на майбутнє. Вірять у те, що їх держава не кине на призволяще, і Петро Васильович. Хоч турбують його хвороби, сумує за дружиною, яку втратив, коли дочці було всього 16 років. Але він не зламався, дав їй путівку у життя, радіє нині чотирирічній онучці. Не раз буває у них в Алчевську, проте завжди повертається на рідну йому подільську землю та мальовничу Старосинявщину.

Були в епіцентрі подій

Микола Бокарев народився 28 січня 1947 року в Росії. Коли хлопчині було два роки, родина переїхала в с. Ташки Славутського району. У 1965 році юнак закінчив середню школу з виробничим навчанням у Славуті, і того ж року, за комсомольською путівкою, поїхав працювати на Херсонський суднобудівний завод. Звідти його призвали до лав Радянської армії. Після строкової служби поступив на навчання у Кам'янець-Подільське військово-інженерне командне училище ім. маршала Радянського Союзу Харченка. В армії прослужив 26 років, вийшов у відставку у званні полковника. З 1992 року проживає в Славуті. Разом із дружиною виростили сина та доньку, мають двох онуків. Але і сьогодні, каже Л.Райдужна, Микола Іванович Бокарев із жахом згадує, що довелося пережити йому та його товаришам весною-літом 1986-го...

– Військова частина, до якої я був прикомандирований, знаходилася у смт. Нова Радча, що на Житомирщині. Коли сталася трагедія на Чорнобильській АЕС, – згадує М.І. Бокарев, – перед батальйоном санітарної обробки (БСО) було поставлено завдання з дезактивації населених пунктів у зоні забруднення, з яких ще не евакуювали жителів. Ми знезаражували криниці, сільські будинки, подвір'я. Доводилось проводити роботи навіть на кордоні з Білоруссю. Насамперед, обробляли дитячі садочки, школи, житлові будинки. Знімали шар ґрунту до 20-25 сантиметрів навколо криниць, потім засипали щебенем, глиною з піском. З авторозливних станцій спеціальним розчином змивали з дахів радіаційний пил.

У пам'яті назавжди залишився такий випадок. Якось ми заїхали в село, де, здавалось, вже нікого не залишилося. Але виявилось, що в одній з хатинок живе старенька бабуся. На моє запитання – чому вона не виїхала разом з усіма, жінка відповіла: «Нема куди їхати, синку. Я тут народилась, все життя тут прожила, тут і помру, якщо так Богу угодно...». Вона нас пригостила

та попросила допомогти по господарству. Ми відремонтували поріг та вхідні двері, почистили вікна, нарубали дров...

Раз на тиждень нашому підрозділу доводилось виїжджати безпосередньо на Чорнобильську електростанцію для проведення робіт з дезактивації. Там здійснювався жорсткий контроль, діяли спецперепустки, без яких ніхто не міг потрапити в зону реактора, всім видавали костюми спеціального захисту, марлеві пов'язки або респіратори. По закінченню зміни всю техніку ретельно відмивали спеціальним розчином-сумішшю, а кожного з нас перевіряли на дозу опромінення. Однак від смертельної небезпеки ніхто не був застрахований. Ми тоді навіть не уявляли, чим це може загрожувати у майбутньому, не замислювалися про безпеку, думали лише про виконання наказу.

Разом зі мною чесно виконували свій обов'язок В.Д. Бублій, В.П. Конченков, Ю.А. Брославець, О.С. Гончарук, С.К. Поночовний, М.Полухін, В.С. Самчук, О.О. Бречко та багато інших побратимів.

Чорнобильська трагедія відгукнулась у серці кожного жителя нашого міста та району. Я не можу не згадати водіїв Славутського ремонтно-транспортного підприємства, яких у складі автоколони військового типу №3139-Т, начальником якої був старший лейтенант запасу Л.С. Васьковський, одними із перших відкомандировували в Чорнобильську зону для ліквідації наслідків аварії. Першими були С.Г. Мельник, С.К. Поночовний, М.Н. Кравчук, брати Микола та Костянтин Добринчуки з села Довжки (останнього, на жаль, вже немає серед живих), В.В. МIRONЧУК, М.І. Котюк, М.В. Петрук, М.І. Шуляк. Загалом 28 водіїв.

Як це не сумно, але багатьох із тих, хто першим став на боротьбу з радіоактивним лихом, уже немає серед живих. Але їх самопожертва та мужність назавжди залишиться в народній пам'яті.

Станом на сьогодні в Славуті проживає 337 ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС, серед них – 37 інвалідів, 16 вдів померлих чорнобильців. З 1988 року й по сьогоднішній день у переліку померлих чорнобильців тільки по місту Славута числиться 93

прізвища, по району – ще 27. А взагалі за даними Всеукраїнської організації «Союз Чорнобиль України», за час, що минув після аварії на ЧАЕС, пішло з життя більше 900 тисяч її ліквідаторів.

На жаль, держава часто забуває про нас і наші проблеми, тому все частіше чорнобильці змушені виходити на акції протесту, щоб нагадати можновладцям про себе. Але я вірю в наш народ, вірю в його мудрість та його невичерпний життєвий потенціал. Вірю, що ми досягнемо успіху в розбудові єдиної, заможної та процвітаючої України.

Хочу низько уклонитися вам, дорогі співвітчизники, за звитягу та героїзм, самовідданість та мужність, які дають впевненість у великому майбутньому нашої Батьківщини, – сказав на завершення розмови голова Славутської міської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України», полковник у відставці Микола Іванович Бокарев.

Об'єднуйтеся, щоб вас почули!

26 квітня 1986 року вибухнув 4-й енергоблок Чорнобильської АЕС. Серед тих, хто ліквідовував наслідки катастрофи на атомній станції, був 21-річний лейтенант – випускник нашого (Кам'янець-Подільського – авт.) училища Володимир Гусев. Нині Володимир Миколайович – голова міської організації ВГО «Союз Чорнобиль України», він опікується проблемами чорнобильців, каже Тетяна Шуханова.

– Володимире Миколайовичу, як так сталося, що молодого лейтенанта було відправлено на ліквідацію катастрофи?

– 1988-го я служив в Охтирці Сумської області. Мене тоді викликав командир бригади та ознайомив з наказом про відрядження до Чорнобиля на заміщення посади начальника інженерної служби бригади хімзахисту. Як з'ясувалося пізніше, туди мав їхати інший офіцер, але він відмовився. А для мене, тоді молодого лейтенанта, особиста вказівка командування не передбачала відмови. Підрозділ, до якого я потрапив, дислокувався

в 30-кілометровій зоні, але ми щоденно колоною автомобілів і техніки виїжджали на станцію.

Коли на ліквідації аварії працював я, такого страхіття, про яке розповідають першопрохідці, уже не застав. Жахливо було бачити мертві міста. Уявіть собі вимощену центральну площу Прип'яті, яка вже заросла берізками, кущами, бур'яном. Також було моторошно, коли зносили житлові будинки, щоб люди не могли повернутися до мертвої, дуже небезпечної зони, де раніше народжували та виховували дітей, де раділи життю.

– Що конкретно Ви робили в Чорнобилі?

– Інженерна служба, яку я очолював і яка налічувала понад 70 одиниць інженерної техніки, займалася захороненням радіаційних відходів, забезпеченням доступу до станції та безпосередньо до саркофага, а також розчищуванням місцевості. На мою долю випало і знесення населеного пункту Чистоголівка, де рівень забруднення був дуже великим і не передбачав повернення людей до їхніх домівок.

Хочу відзначити, що ті, хто став на боротьбу з невидимим ворогом, пережив зовсім непрості відчуття. Подвиг пожежників Прип'яті, які своїм життям заплатили, щоб збити полум'я з реактора, були надто свіжими, а їхній ризик був колосальним. Це було дійсно подвигом, тому що ті люди не знали, скільки днів, місяців життя їм буде відпущено після повернення додому.

– Чи багато було тих, які поверталися до своїх осель?

– Звичайно, були такі люди. В основному – люди похилого віку, які не змогли адаптуватися у нових місцях. Коли їх вивезли із зони забруднення, з новим житлом не всім пощастило, от вони, не знайшовши себе в іншому вимірі, поверталися до своїх осель. Керівництво особливої зони з розумінням і піклуванням ставилися до цих людей, допомагали їм, слідували, щоб автолавки вчасно доставляли їм усе необхідне для життя.

– Випадки мародерства на Вашій пам'яті були?

– Ні, з таким ганебним явищем ми вже не стикалися. Це було на початку. Але історій про це наслухалися чимало. Наші пра-

воохоронці Володимир Колесник і Валентин Бялковський, коли несли вахту з охорони громадського порядку на КПП Чорнобиля у червні 1986 року, затримали КамАЗ із килимами, меблями, побутовою технікою, які були забруднені радіацією і могли опинитися на ринках України, не підозрювали, звідки вони. КамАЗ проломив шлагбаум, проїхав ще 300 метрів і зупинився. Водій, розуміючи, що йому за це може бути, втік. Награбоване майно утилізували.

– Володимире Миколайовичу, яка мета створення Вашої організації?

– «Грінпіс» і Міжнародна організація «Лікарі проти ядерної війни» стверджують, що в результаті аварії серед ліквідаторів померли десятки тисяч хворих. У Європі зафіксовано 10 тисяч вроджених патологій у новонароджених, стільки ж випадків захворювання на рак щитовидної залози, і це ще не межа. За даними організації «Союз Чорнобиль України», з 600 тисяч ліквідаторів 10 відсотків померли і 165 тисяч стали інвалідами.

Всесвітньо відомий академік Александров на одному з форумів говорив, що після аварії чорнобильці живуть у середньому 20 років. Минуло вже 30 років, і ті люди, котрі пройшли через Чорнобиль, нині хворі, мають купу проблем, з якими залишаються сам-на-сам, оскільки не бачать підтримки від держави, котра їх туди посилала.

На сьогодні існує багато законів, дію чи забезпечення яких Кабмін призупинив. Навіть пенсії доводиться відсуджувати. Путівки отримують одиниці. Житлові проблеми не вирішуються через відсутність фінансування.

Інваліди-чорнобильці не забезпечуються спецтранспортом. На місцевому рівні такі питання вирішувати неможливо. Організація «Союз Чорнобиль України» є всеукраїнською, має центральний орган управління в Києві, і завдяки злагодженим діям організації вирішуються проблеми ліквідаторів на законодавчому рівні.

Міська організація нині об'єднує чорнобильців усіх категорій. Це переважно інваліди, люди, розбиті хворобами, діти та вдови чорнобильців. На жаль, у місті 19 ліквідаторів вже пішли з життя. Необхідно поспішати, щоб для них щось зробити, адже хвороби сильніші за нас.

– Які проблеми сьогодні може вирішити Ваша організація?

– Багато питань чорнобильців у Кам'янці-Подільському вирішується завдяки міському голові. Приміром, для діяльності нашої організації міська влада виділила приміщення на вулиці Франка, 30, забезпечила дітей чорнобильців безкоштовним харчуванням, надається матеріальна допомога чорнобильцям і вдовам ліквідаторів.

Також ми підготували пропозицію про переведення 30 відсотків коштів на санаторно-курортне лікування з Державного до місцевого бюджету, для проведення тендерів безпосередньо на місцях, адже не секрет, що хворому подолати до санаторія відстань 500-700 кілометрів неможливо. Вони просто не зможуть користуватися санаторним лікуванням. Набагато простіше було б направити їх на лікування до Макова, Сатанова чи Хмільника. Хоча б 5 путівок у ці санаторії – це вже велика користь.

Є ще багато інших пропозицій для вирішення проблем чорнобильців. Криза, в якій опинилася країна, – не вина чорнобильців, тож якості їхнього життя вона ніяк не повинна торкнутися.

Тому намагатимуся, доки зможу, відстоювати їхні інтереси на всіх рівнях. Стукай і тобі відчинять!

Чорнобильський щоденник

Тридцять років вже минуло з того часу, як одного дня мирний атом вирвався на свободу і перетворився на безжального вбивцю. Український Чорнобиль став відомий усьому світу. Щоправда, гіркою була та слава, каже Ірина Коваль.

Ліквідовувати наслідки атомної катастрофи з перших же днів направилися пожежники, військові, лікарі, вчені. Багато

хто боровся з радіацією ледь не голими руками, навіть не усвідомлюючи всю небезпеку, яку таїть в собі невидиме радіаційне випромінювання.

Микола Петрович Пилипенко родом із с. Іванів, що на Вінниччині. Але доля так розпорядилася, що вже протягом тривалого часу він проживає на Полонщині, у селі Микулин. Дружина родом звідси.

А взагалі на своєму віку доводилося чимало побачити і багато де побувати. По закінченні школи юнаком відправився на цілину, сів на трактор, розорював цілинні землі. Згодом запропонували йти навчатися в профтехучилище на машиніста тепловоза. Така перспектива сподобалася. Думав що продовжить династію залізничників, буде як батько. Ось тільки відстрочку потрібно було взяти у військкоматі. Але там вирішили, що здібний і серйозний юнак більше потрібен в армії.

Спочатку призначили у Ташкентське танкове училище, та з'ясувалося, що існує недобір у Кемеровське училище зв'язку. Так і опинився там. Навчання давалося легко, адже ще з школи мав Микола Іванович здібності до радіотехніки. Закінчив навчальний заклад з відзнакою. А далі 27 років служби: Самарканд, Ташкент, Далекий Схід – це лише окремі місця, де доводилося побувати як військовому. Наприкінці підполковник Микола Іванович Пилипенко, начальник відділу штабу цивільної оборони (ЦО) Тернопільської області потрапив і в Чорнобиль.

Акуратний зошит, в якому зафіксовані всі моменти п'ятнадцятиденного відрядження Миколи Івановича тридцятирічної давнини. Такий собі чорнобильський щоденник, який починаєш читати і вже не можна відірватися аж до останнього рядка. Окремі факти визнаєш вперше, інші шокують, деякі примушують замислитись.

25 травня 1986 року.

«Викликав начальник штабу. Згідно директиви штабу ЦО України виїжджаємо в штаб ЦО республіки з наступним виїздом в райони Чорнобиля.

...19.00. Прибули в Іванків. Розмістились в заводоуправлінні якогось льонокомбінату.

...21.00. На нараді в райкомі партії. Всі керують, але ніхто толком нічого не знає. Відкриті розмови про дійсне становище, як і про небезпеку рівнів радіації, заборонені. Звичайна аварія і все.

26 травня.

8.10. Їдемо в зону в м.Чорнобиль. Мені надано особистий склад з п'яти чоловік та автомобіль «Волга» з водієм. Всі з Москви, якийсь інститут метрології та радіології. Наше завдання – радіаційний контроль всередині 30-кілометрової зони (29 населених пунктів) і в 16 точках на об'єкті АЕС. Необхідно три рази на день передавати за умовними закодованими сигналами про рівні радіації у всіх цих населених пунктах і на АЕС в Москву на штаб ЦО Києва.

В кожному населеному пункті брали проби повітря, землі, води в окремі коробки та пробірки. В селі Копачі дуже багато бродячих курей, які біля будинку нанесли велику кількість яєць. На них сиділа квочка вся без пір'я, ніби хтось общипав її. Вона намагалася рештками крил охопити під собою яйця. Господар цього будинку виніс із льоху картоплю. Мабуть, не встиг посадити і вона лежала у ящиках. Бідні кури виклювали крізь дірки у ящиках все, до чого могли дістати. Побачивши людей, птахи гуртом кинулися до нас і вже не відходили. Поки мої підлеглі брали проби, я перевернув їм ці ящики – нехай хоч сиру картоплю їдять.

Люди живуть бідно. В окремих будинках немає навіть дерев'яних підлог. І це ХХ століття. Ось так ідемо до комунізму.

27 травня.

Об'їжджаємо всі точки. Із Чорнобиля докладаю про обстановку в райком партії. Їдемо на АЕС вдруге. Повним ходом йдуть роботи з прибирання території. Ми рибачьким буром свердлимо землю і беремо проби ґрунту, кладемо в окремі ящички, робляться відповідні надписи. Потім по пожежній драбині я лізу вгору і приблизно через кожний метр повідомляю про рівні. По-

тим збираємо всі дані про рослини біля АЕС і в населених пунктах. Дивно, як швидко ростуть рослини, особливо цибуля – по 5-6 см за день.

Приїхали під Іванків, додому. Тут скидаємо весь одяг, миємося, одягаємо новий. Заміряли колеса. Мій прилад, розрахований на 50 рнг, зашкалив. Мабуть, несправний. Попросив напарника, який ще не їхав в зону, перевірити прилад: показує «0», поклали на колесо – зашкалює. Тільки тепер зрозуміли, з чим граємося. Дав наказ водію помити авто і з зони ним не виїжджати.

28 травня.

Все, як завжди, тільки в Дятківцях посварився з другим секретарем Макарівського райкому партії. Коли під'їжджали до села, побачили три пожежні машини і ДТ-75. Трактор переорював в селі дороги, городи. Словом, все. Пожежні машини мили водою будинки, сараї, паркани.

...Уточнив в другого секретаря, навіщо це все робиться. Він з пафосом пояснив, що будемо переселяти сюди людей, які раніше тут мешкали. Адже по лінії партії є думка, що нічого страшного не сталося і щоб не дати іноземній пресі приводу для нагнітання обстановки навколо аварії, вирішено для експерименту простерилізувати одне-два села, і людей можна переселяти. Я йому кажу: «Ви ж розумна людина. Ну, вимієте ви землю, будинки, а атмосферу? Що будете робити, якщо в повітрі рівень радіації складає 9 мілірентген при допустимих нормах 18-20 мікрорентген?». На що отримав відповідь: «Це не ваша справа, підполковнику. Ви що як комуніст супротив лінії партії йдете?».

Я не проти лінії партії, я проти нерозумних рішень, тим більше, що ці експерименти проводяться на людях.

Увечері мав розмову з керівництвом облвиконкому. Мені порадили займатися тільки своєю справою.

Засмучений до краю. Сталася біда. Здається, позбігалися всі разом і ліквідували все, що можна. Та ні. Кожен хоче вислужитися, прогнутися перед керівництвом. Адже він не буде переселяти туди свою сім'ю, своїх дітей або їхати сам. Керівництво

давно вивезло своїх дітей навіть з Києва і чим подалі. Значить, знають, що це таке. Та й ми винні. Ми ж професіонали, а що робимо?. Розташували батальйон хімічного захисту прямо в зоні: намети, доріжки, умивальники. Ну були б якісь піхотинці, а то ж знаючі люди – хіміки. Повний бардак...

29 травня.

7.30. Виїзд на дозиметричний контроль. Біля АЕС – 50-60 рнг, в середній зоні – 9-13 мілірентген, на границі зони – 6-8. Дуже ріже очі, ноги ватні, напевне, втомився. Вночі погано спав. Сьогодні дістали червоне вино «Каберне». Сказали, що це єдине вино, що виводить з організму радіонукліди.

В обід рибалили всередині зони. Дуже багато карасів. На жаль, не для їди. Спіймав на нитку три штуки. Розпотрошили їх, забрали голови, нутрощі, упаковували в свинцеві коробки. В лісі ловили мурах, складали в сірникові коробки. Здоровенні такі...

Ввечері кожному члену екіпажу дав по ложці йоду і по стопці вина. Чомусь біліють кінчики пальців. В правому вусі щось дзвенить.

11.00. Потрібно спати. Все ние і болить. Турбують ноги. В роті сухо-сухо. Пройде.

30 травня.

7.50. Їдемо на нараду в Чорнобиль. Зустрів товариша по службі. Працює з шахтарями біля АЕС, риють катакомби, будуть робити накриття реактора. Швидше б. Вже пішли перші цементовози. Особовий склад евакуювають із зони. Слава тобі, Господи, додумались нарешті на 20-й день.

Сьогодні в мене проводи. Від'їжджають мої москвичі, завтра приїде нове поповнення.

31 травня.

10.00. Приїхала нова група: чотири людини, новий водій. Ці вже, мабуть, по другому профілю. Обклеїли автомобіль ніби войлочними прокладками. З обох боків датчики. Обклеїли радіатор, очисник повітря, вихлопну трубу. Не автомобіль, а циркува техніка.

...Їздимо вже не три, а чотири рази на день. Страшна спека, вони всі без респіраторів і марлевих пов'язок. Вчені, а така безпечність або халатність. В мене в кишені є респіратор, яле якось незручно одягати, як біла ворона буду. Всі так всі...

1 червня.

Сьогодні їдемо до розбитого вертольота біля АЕС. Я думав будуть шукати причини технічного характеру. Вони відрізають шматочки різних металів: алюмінію, міді, заліза тощо і упаковують в свої ящички. Позбирали куски скла, тканин. Спиляли три дерева: сосну, яблуню і вербу. Відрізали від ствола по два кружечки і упаковали з листям і корою. Рівні радіації тримаються майже так само.

2 червня.

7.40. Погано заводиться автомобіль. В очиснику повітря повно ворсу. Почистили, поїхали. От, думаю, так би в людини. Щодня п'ємо йод та вино (по півстопки – економимо). Годують дуже добре. Спимо в конторі заводууправління на тапчанах. Заважають цементовози, які проїжджають цілодобово...

Бачив японські рентгенометри. Маленькі, зручні.

Розмовляв із солдатами. Жаліються, що доводиться вручну бетонувати, всі розбігаються, а їм наказують працювати. Шофери висипали бетон і втікати. Вже є початок, піч майже не димить. Ще не все зібрано на території, міряємо, допомагаємо.

Приїжджали в Іванків кореспонденти з львівської газети, ніби «Львівська правда». Мене фотографували з приладами. Незручно якось, ніби більше немає кого.

3 червня.

Приїхав наш начальник штабу ЦО України. Поїхали в Чорнобиль. Треба готувати могильники для техніки в 30-кілометровій зоні. Дуже багато грабіжників серед особового складу, що працює в зоні. Знімають із зараженої техніки годинники, прилади, обшивку, інструмент. Сьогодні під час об'їзду дозиметричного контролю затримав чоловіка, що ніс здорового мішка. Виявилось, що він збирав брудне обмундирування, те, що скидали

люди, коли милися в бані і йшли із зони. Крім того, він вже був тут кілька разів. Жах.

4 червня.

7.45. Поїхали на дозиметричний контроль. Ледве не зіткнулися з вантажівкою, що волокла на тросові УАЗ-469. Насторожило те, що в уазику не було водія. Хотів поговорити з водієм вантажівки, але той, побачивши, що я військовий, кинувся тікати. Довелося по радіо викликати вартувий патруль.

Сьогодні після обіду від'їжджає моя група і «Волга». Чекаю на наступну. Дякую їм, хороші мужики. Залишили мені дві пляшки і купу консервів. Щасливо, москвичі!

5 червня.

Зранку в райвиконкомі. Вирішують ряд питань. Консерви віддав нашій прибиральниці, хорошій старенькій жінці.

11.00. Приїхало 5 чоловік з Москви. Водія поки що немає...

12.00. Прибув водій, пообідали і поїхали в зону. На капот встановили зонд. Міряють при різних швидкостях руху. Приїхали в Чорнобиль. Троє пішли до академіка Веліхова. Прийшли і повідомили, щоб ми їх не чекали та поїхали. Ми відправилися на аеродром в 2-х кілометрах за Чорнобилем. Запросили мене у вертоліт. Літали за їхньою вказівкою. Весь час фотографували реактор зі всіх ракурсів і на різній висоті.

6 червня.

7.25. Їдемо повним екіпажем, п'ять чоловік в зону. Починаємо міряти рівні в селі Старі Соколи. Несподівано для себе побачив, як у вікно одного з будинків колихнулася штора. Здалося. Але дивлюся, ще раз смикнулася. Мародери. Підходимо до будинку, зачинено. Стукаю. Відкликається хриплий голос старенької.

– О, Господи, чого Ви тут? – дивуюся.

– Я тут народилася і тут буду жити, – відповідає жінка.

– Але ж тут не можна, – і пояснюю чого.

– А мені нічого не болить і я нічого не боюся, – відповідає вона.

Записав адресу і прізвище. Пізніше повідомив коменданту зони...

7 червня.

6.00. Поїхав з начальником штабу в м.Макарів. Дуже багато біженців-переселенців. Чекають, коли будуть переселяти назад. Я не вірю, що це станеться найближчим часом. Хоча, як знати. Такої біди ще не було і нехай ніколи не буде ніде в світі. Як поведе себе ця радіація, які дасть наслідки?

Взагалі, враження від всього побаченого гнітюче. Всюди проглядається якась загальна плутанина. Немає єдиного чіткого керівництва. Всюди дрібні питання вирішуються натовпами. Маса зігнаних людей, особливо призваних із запасу. Ясно видно, що немає особливої потреби зганяти стільки людей. Напевне, керівництво не має чіткого і зрозумілого плану, що і в якій послідовності робити. Те, що слід загасити реактор, зрозуміло. А от з накриттям, його оболонкою. Переробляють по кілька разів. Шахтарі продовжують рити тунелі, возять вагонетками пісок. Трудяги. Начальник повідомив, що йде імпортна техніка з укладання бетону.

Купив для себе «Воспоминания и размышления». Добре пише Георгій Костянтинович (Маршал Жуков – авт.). Але починаю вдома. Очі болять і сльозяться. Їдемо в Іванків.

8 червня.

7.15. Їдемо на роботу в зону. Перевірили всюди рівні і втіхи поки що мало. Все, як і раніше, спека вже зранку. Багато пилуки. Сьогодні займаюся могильниками, відволікаюся лише для вимірювання рівней за графіком. Москва приймає повідомлення нормально, в Києві нервозність – чи правильні виміри? Сумніваються в точності. Запрошую до себе, поїхали разом. Стверджувальної відповіді не отримав.

Мої підлеглі з Москви збирають зразки ґрунту, наносять на карти межі хмари і рівні. Вже немає куди складати їх ящики та пенали...

9 червня.

Виїхали, як завжди. Близько восьмої до нас приєдналися з Києва на машині. Доїхали до села Копачі і повернулися, зали-

шивши нас працювати. Мабуть, мали прилад радіаційної розвідки, побачили підвищення рівнів і ретировалися швидше із зони. Ми поїхали далі за графіком. Перевіряли джерела води, брали аналізи, результатів не кажуть. Та й що вони можуть сказати, коли в гніздах немає навіть птахів. Вода від зеленого до бурого кольору.

Перевірили роботу постів, де солдати мують машини, що проїжджають. Роблять це роздягнуті. Один в руці тримає брендспойт, а в іншій – пиріжок. Зробив йому зауваження, розповів про небезпеку. Та навіть з точки зору особистої гігієни не допустимо, адже з машин летить бруд, вода.

Ввечері в Іванківському райвиконкомі. Розглядаються питання харчування, доставки чистої питної води тощо. Сімейна, армійська вечеря.

10 червня.

Сьогодні закінчується відрядження. 15 днів роботи. Нас змінює бригада з Волині. Поїхали двома машинами нашим маршрутом. Показав всі точки вимірювань зони та об'єкта. Побували на могильниках, заїхали в Чорнобиль. В райкомі подзвонив у Київ. Дізнався, що нагороджений Грамотою і Знаком пошани ЦО країни. Дякую.

Ось і пора їхати. До зустрічі в кращі часи, товариш Чорнобиль. Думаю, що це скоро скінчиться і буде нормальне життя...».

На жаль, наслідки Чорнобильської трагедії скінчатся ще не скоро. Особливо для тих, хто побував безпосередньо на місці події у 1986 році. Похитнулося здоров'я і в Миколи Івановича через це п'ятнадцятиденне відрядження у 30-кілометрову зону. Але він, як справжній військовий, скаржитися і нарікати не звик. Ось тільки за таких, як він, чорнобильців прикро, адже сьогодні трохи замало уваги вділяється їм в державі. То де ж взятися у молодшого покоління тому патріотизму, про який ми так заповзято завжди говоримо, якщо ми реально не можемо віддячити тим, хто, не шкодуючи свого здоров'я, а то й життя, побував у самому пеклі?..

Микола Іванович Пилипенко належить до тих людей, які не звикли марнувати своє життя. В нього багато захоплень, яким він приділяє весь свій вільний час. У селі всім, хто не попросить, ремонтує побутову техніку. Вдома в нього багато саморобних механізмів, незамінних у господарстві: плужки, маркери, навіть маленький комбайн, зібраний власноруч. Майструє він черпаки, в'яже віники, є головою товариства пасічників сіл Крачанівка, Сасанівка, Микулин, ще й на рибалку час знаходить. До речі, Микола Іванович чемпіон області з підльодного лову.

Не зраджує він і своєму найголовнішому хобі – радіолюбительству. Окрім всього, захоплюється мемуаристикою, є дійсним членом Харківського книжкового клубу. Він переконаний, що кожна людина може все зробити, було б лише бажання.

Разом із дружиною Ніною Петрівною виховали двоє доньок, котрі мешкають і працюють у Тернополі, справжньою втіхою є двоє онуків та одна правнучка. Так що життя прожите не даремно.

Якщо не я, то хто?

До того, як видалась нагода поспілкуватися з цією людиною, розповідає Ганна Смірнова, була знайома лише з його прізвищем на обкладинці книги «Українська мова», котру штудіювала в університеті. Та ще знала декілька моментів з біографії, які поєднували Віталія Мацька з Кам'янцем-Подільським. Однак після приємної розмови з цим чоловіком переконалася – Ви мусите знати про нього більше. Адже Віталій Петрович не лише стояв біля витоків однієї з перших демократичних газет Хмельниччини «Кам'янець-Подільський вісник» (1990-1995 рр.), був викладачем Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, одним із перших досліджував проблему страшного геноциду на Поділлі, котрий пережили наші діди й прадіди у 1932-1933 рр., але й для багатьох кам'янчан став вірним другом, гарним учителем, колегою, одноступцем, а для всієї України – відомим науковцем,

поетом, публіцистом та відважним ліквідатором наслідків аварії на ЧАЕС.

Насичене життя Віталія Мацька розбавлене різними фарбами: були і кольорові, про які хочеться пам'ятати щомиті, а були й хмурі та сірі, про які хочеться, та ніяк не можеється забути. Один з таких моментів, про який незручно запитувати, та все ж важко оминути увагою, – це участь Віталія Петровича в ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

– Повірте, мені важко про це говорити. Як потрапив у зону? Знову ж таки через «телефонне право». Коли я в Ізяславі подав заяву «за власним бажанням», то наступного дня прийшла сусідка і сказала приблизно таке: «Тікайте з Ізяслава швидше, бо моя подружка працює у військкоматі, чула, як дзвонили з райкому партії й пропонували відправити Вас на Чорнобиль».

Не варто забувати: тоді при владі була ще «спрямовуюча сила» – компартія. Її слово – закон. З Ізяслава зателефонували у Летичів, куди пішла моя справа, і саме в день народження 1989 року викликали мене до Летичівського райвійськкомату, обмундирували (а я є офіцером запасу) й відправили ліквідувати наслідки аварії на ЧАЕС. У забрудненій зоні перебував до 19 липня, поки не прийшла заміна. До речі, в одному полку зі мною служив житель Кам'янця-Подільського Віктор Бублівський. Перебравшись до Хмельницького, втратив з ним будь-який контакт. Знаю, що на початку 90-х років мій однополчанин мешкав на вул.Космонавтів, 8. Я був би дуже радий, якби він відгукнувся.

Аби не стомлювати читачів розповідями про перебування в Чорнобильській зоні, скажу, що в Хмельницькому 1992 року вийшла моя повість-есе «Вбите коріння», яка побудована на реальних фактах, побачених у зоні чорнобильського лиха, а також 1996 року надрукував невелику збілочку віршів «Зелений Мис» виключно на тему, якої торкається. Кого вона зацікавить, може перечитати. А про моє здоров'я Вам краще запитати у лікарів. Щороку доводиться лежати в лікарні, став гіпертоніком, і дня

Праця ліквідатора – це їхній подвиг

Полковник Мусуров Серак Манатович, смт. Ярмолинці, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з 2 серпня по 15 жовтня 1987 року.

«Про аварію на Чорнобильській АЕС ми знали лише в загальних рисах. Навіть нам, військовим, не говорили про масштаби аварії. На зборах офіцерів було сказано, що виникла аварія на Чорнобильській АЕС, вибухнув четвертий енергоблок, є загроза поширення радіаційної небезпеки. В липні 1987 року зібрали офіцерів – начальників тилу і мене викликали в штаб цивільної оборони Прикарпатського військового округу, де була сформована оперативна група сектору № 3 на основі директиви ГМВС СРСР.

Оперативній групі в повному складі відбути в Чорнобиль для ліквідації аварії на ЧАЕС. 2 серпня 1987 року прибули на місце дислокації в с.Радча, в/ч 33835, яка знаходиться в 30-ти кілометровій зоні, де базувалися Прикарпатський, Азербайджанський та Прибалтійський хімічні полки. Начальник оперативної групи полковник Матвієнко В.М. та начальник штабу полковник Федотов Ю.В. провели нараду офіцерів військової частини та інструктаж з проведення дезактивації об'єктів в зоні ЧАЕС м. Прип'яті і в 30-ти кілометровій зоні, як поводитись в екстремальних умовах, обов'язково дотримуватись заходів безпеки під час проведення дезактиваційних робіт, заходів протирадіаційного захисту. Кожному військовослужбовцю видавалась «Пам'ятка про заходи безпеки під час проведення дезактиваційних робіт», яка була спеціально видана для цього випадку. В ній зазначалось: «Військовослужбовець, учасник ліквідації аварії на ЧАЕС і в зоні відчуження, зобов'язаний чітко виконувати заходи безпеки. Під час робіт на об'єктах дезактивації постійно знаходитись в спецодязі і протирадіаційній масці. В табірне містечко повертатись лише після спеціальної обробки».

Для здійснення цього завдання на 5-6 блоках ЧАЕС було обладнано санітарний пропускник ПУСО «Прикво», де проводилась санітарна обробка ліквідаторів після виконання дезактиваційних робіт на ЧАЕС. Також було обладнано санпропускник в селі Діброва і в кожній військовій частині, де при необхідності проводилась додаткова санобробка людей. В Поліському районі було сформовано польовий прачечний комбінат для офіцерів і солдат на 220 чоловік. Тут здійснювалась обробка військового обмундирування, білизни та спецодягу. Військовослужбовці, які працювали по дезактивації об'єктів, щоденно та неодноразово змінювали спецодяг та білизну, тому роботи по обробці одягу було дуже багато. Працювали в 2-3 зміни, а інколи одну і ту ж білизну прали по декілька разів, щоб понизити рівень радіаційного забруднення до норми, а під час обробки обмундирування використовували білу глину для зниження рівня радіації. Комбінат і хімічна служба працювали цілодобово, військовослужбовці працювали хіміками-дозиметристами, пропускали через свої руки кожну пару одягу, відкидали у відстійник все те, що мало високий рівень радіоактивної зараженості. Після обробки знову проводили дозиметричну перевірку. Для здійснення контролю за санітарною обробкою людей, працюючих на ЧАЕС і в Прип'яті, згідно наказу, необхідно було виїжджати один раз на добу, але ліквідатори працювали щоденно, а після закінчення дезактиваційних робіт обов'язково проходили санобробку із заміною білизни та спецодягу.

Ми, працівники тилу, не готувались до запуску зупиненого реактора, не збирали радіаційних осколків, не будували «Саркофаг», не знімали заражений шар ґрунту, не ховали «рижий ліс», але ми багато зробили для забезпечення чорнобильців всім необхідним для життя і побуту, збереження їх здоров'я.

Без їхньої самовідданої праці неможливо була б ліквідація аварії на ЧАЕС. Праця ліквідатора – це їхній подвиг, героїзм та мужність».

Мою групу відправили на дах третього реактора

Герасимчук Василь Іванович, смт. Теофіполь, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з 20.05 по 9.08.1987 р.

«20.05.1987 року мене викликали в райвійськкомат. Тут мені і моїм товаришам вручили повістки і відправили у м.Коростень, не повідомивши нікому куди везуть. В м. Коростені 21.05. нас переодягнули в «партизанську форму», як ми тоді її називали, і відправили у військову частину №55064 в с. Нова Радча. Ми пройшли інструктажі, навчання. Мене було призначено старшим групи. Крім цього, мав дві машини. Одна для перевезення людей, а друга АРС (спеціальна машина для дезактивації).

23.05.1987 року мою групу відправили на дах третього реактора. По дорозі нам видавали питну воду, постійно міняли маски. На дах реактора піднімалися ліфтом – це було дуже небезпечно. Тут нас переодягали в спеціальний одяг, який був просочений свинцем і в спеціальні важкі фартухи.

На даху реактора знаходився свинцевий бункер. Тут стояли камери, які показували, де і на якій ділянці потрібно працювати. Мою групу, в кількості 11 чоловік, запускали на дах реактора, де ми працювали по 15-20 секунд. Були місця, де радіація досягла 600 рентген (біля труби). На великій швидкості ми виносили графіт і розбирали дах. Все це ми виносили в контейнери. Коли закінчували роботу на даху, спускалися вниз, милися, скидали спецодяг і переодягалися в свій. Випускали нас через дозиметр, перевіряючи рівень радіації. Коли машини верталися від реактора, дозиметристи також їх перевіряли.

У період, коли було заборонено перебувати на даху реактора, я займався іншою роботою – перебував у с. Діброва, де працював на спеціальному пункті обробітку машин, займався пранням спеціального одягу спеціальним розчином.

Сподіваюся, що подібна трагедія більше не повториться».

22 дні я піднімався на дах реактора

Пухніченко Петро Григорович, смт. Теофіполь, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з травня по липень 1987 року.

«Викликали мене через військкомат, як бувало раніше, і «партизанами» привезли в Коростень. А вже тут, переодягнувши у військову форму, нам повідомили, що всі їдемо у Чорнобиль. Щоправда, потрапили туди аж на третю добу, бо спочатку нас розмістили у військових частинах с. Радча Прикарпатського військового округу, порозкріплювали за нами техніку, визначили фронт робіт.

За мною був закріплений екскаватор, яким я захоронював усе, що було забруднене радіоактивними і токсичними речовинами. Зняті з лиця землі дерева і будівлі, цілі села. Як би ви знали, як було боляче це робити.

Але це було не щодня, бо на кожен другий, а в цілому 22 дні я піднімався на дах реактора, з якого мішками ми переносили уламки графіту, інші матеріали від вибуху до спеціальних контейнерів, що теж згодом вивозили і захоронювали. І так цілих два місяці...

Уже десь через тиждень усі командировані і я відчули оту кляту радіацію, кашляли і воду пили, як качки, безмірно – сам подекуди за добу ящик випивав. Хоч цього добра нам не шкодували, пили найкращі мінеральні води. От тільки вони, на жаль, не рятували нас від радіації...

А ще всі ми носили у кишенях гімнастерок дозиметри, по яких нічого не розуміли. Хоча здогадатись їх показанням на ранок було не важко, коли після чергової здачі крові нас відправляли не на реактор, а картоплю на кухню чистити чи ще щось по господарській лінії робити.

Про одержану дозу тоді не прийнято було говорити, довідувались про неї лише з довідок, які нам видавали, коли ми від'їжджали додому. Аж 9,991 бер! Цій дозі дивувались не тільки районні, але й обласні лікарі. А вона ж настільки занижена!

Отже, після такого опромінення на нормальне здоров'я нічого було й сподіватися.

Позаду чотири операції і вирок медиків: інвалід другої групи першої категорії довічно.

Та годі про сумне! Головне, що діти здорові і дружина хороша, весна... Якось виживемо»!

Указом Президента України від 6 грудня 2004 року Пухніченко Петро Григорович нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (авт.).

Медсанбат на ліквідації аварії на ЧАЕС

Пізно ввечері, 2 червня 1986 року, посильний Хмельницького міського військкомату приніс мені додому повістку, згідно якої необхідно було з'явитися 3 червня о 6-й годині ранку у військкомат, для проходження військових зборів. Такі повістки я уже отримував не один раз і проходив військові збори на протязі 10-14 днів на базі ракетної дивізії, яка дислокувалася в мікрорайоні Раково м.Хмельницького. Тому вона у мене не викликала жодних хвилювань.

У військкоматі усіх нас перевірили, посадили в автобуси «Ікарус» і повезли в Слауту. Тут нас переодягнули у військову форму і повідомили, що проводяться військові збори медико-санітарного батальйону. На протязі 5-ти днів проводився ретельний підбір особового складу, багатьох тут же міняли на інших. Формування йшло за рахунок призивників Хмельницької області. Медична рота 97-ої мотострілецької дивізії Прикарпатського військового округу, на базі якої формувався медсанбат, передавала нам автомобілі, медичне обладнання, апаратуру, намети тощо, які були на консервації. Перебуваючи на посаді командира санепідвзводу, я приймав під розпис обладнання і апаратуру і був вражений, що деякі вироби медичного призначення були на консервації з 1953 року. Потім нас повідомили, що 8 червня піднімуть по тривозі і буде маршбросок (виїзд медико-

санітарного батальйону на автомобілях з повним оснащенням і у повному складі) до місця дислокації з повним його розгортанням і готовністю до роботи в польових умовах. Тобто, приймати хворих і надавати їм медичну допомогу, в т.ч. і стаціонарну.

До складу батальйону входили приймально-сортувальний, операційно-перев'язувальний, госпітальний, санітарно-епідеміологічний, автомобільний взводи, а також взвод спеціальної обробки місцевості. На озброєнні останнього знаходилися поливальні автомобілі – так звані АРСи, за допомогою яких солдати проводили дезактивацію місцевості, поливаючи її спеціально приготовленими розчинами, дезактивували також і військову техніку, яка працювала безпосередньо на станції.

Медсанбат сформували із звільнених у запас солдат і офіцерів: лікарів, середніх медичних працівників, водіїв та інших спеціалістів. Окрім самого командира, кадровими офіцерами були всього кілька чоловік: решта – майже 400 солдатів та офіцерів – відмобілізували із запасу, тобто всі вони були так званими партизанами. До складу підрозділу входили солдати строкової служби.

Восьмого червня 1986 року весь особовий склад медико-санітарного батальйону вишикувався на автомобілях для здійснення маршброска. Про майбутнє місце дислокації нам ніхто не повідомляв. Маршрут теж був нам не відомий. Ми їхали в колоні, яку очолював командир батальйону майор Кривенко В.П. Замикав колону замполіт майор Урвант В.М. Адже мобільного зв'язку тоді не існувало. По дорозі робили привали (зупинки) для відпочинку та їжі (нам видали сухі пайки – консерви, галетне печиво тощо). Під вечір ми прибули до лісу (поблизу жодного населеного пункту) і за наказом командира медсанбату ставили намети, багато хто ночував у машинах і просто на матрацах під відкритим небом. Вночі пішов дощ і підтопив намети. Ті, хто спали під відкритим небом, попали під радіоактивний дощ, крім того, намокли і матраци, яких нам ніхто не замінив і ми потім на них спали уже в наметах у медсанбаті.

Ми здогадувалися, що їдемо у Чорнобиль, але офіційно ніхто нічого не говорив. У лісі ми відчули на зубах своєрідний «металевий присмак», першіння в горлі і хриплість голосу. Це були перші ознаки великої радіаційної небезпеки, які з часом могли призвести до ураження щитовидної залози. А для запобігання хворобі потрібних йодистих препаратів нам не видавали.

Наступного дня медсанбат прибув на місце своєї дислокації, розгорнувши наметове містечко. Тут нам оголосили, що нас призвали не на два, а на 6-ть місяців для ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Вся прилегла до станції територія була поділена на кілька секторів, у яких працювали війська Білоруського, Київського і Прикарпатського округів.

Сектор №3, яким опікувався Прикарпатський військовий округ, контролював площу, що обіймала понад 1200 квадратних кілометрів – на території Житомирської і Київської областей. В нього входило понад двісті сіл, селищ і міст, найбільшими були – Чорнобиль, Прип'ять, Народичі, Поліське, Першотравневе, Овруч, Коростень, а в тридцятикілометровій зоні сектора опинилося більше сімдесяти сіл і міст, у тому числі Чорнобиль і Прип'ять. Сектор № 3 відрізнявся від інших тим, що площі радіонуклідного забруднення були об'ємніші, особливо стронцієм-90. На території сектора були райони, де рівні радіації становили тридцять рентген на годину.

Для виконання завдань, зв'язаних з ліквідацією наслідків аварії, сектор у своєму складі мав три полки, медико-санітарний батальйон, ремонтно-відновний батальйон, вузол зв'язку, фельд'єгерський зв'язок, військову автомобільну інспекцію, речовий і продуктовий склади, банно-пральний комбінат. Тут нараховувалося до п'яти тисяч солдатів та офіцерів і більше тисячі одиниць техніки. Полки і забезпечувальні частини розміщувались на галявинах у лісах. Наш медико-санітарний батальйон надавав медичну допомогу воїнам-прикарпатцям.

Тоді, в 1986-му, влада робила все можливе, щоб люди, насамперед з числа ліквідаторів, не знали справжніх масштабів катастрофи. Більш того, населення запевняли, що «стався незначний витік радіації, але рівень забруднення навколишнього середовища в нормі і ситуація під контролем».

І вірили. Принаймні, більшість громадян.

– Ми здогадувалися, що не все так благополучно, як нас у цьому переконують, але достовірної інформації не мали. Але згодом остаточно зрозуміли, що офіційна влада лукавить. Бо коли до нас приїхали японці і витягли свої портативні дозиметри, то зблідли і буквально за 15-20 хвилин «чкурнули» з Вільчі...

Втім, не важко здогадатися про рівень опромінення особового складу медсанбату, зважаючи на надзвичайно високий рівень радіаційного забруднення прилеглої до самої станції території. Бо ж батальйон розташовувався лише за кілька десятків кілометрів од самої Чорнобильської АЕС, а особовий склад батальйону майже щодня був буквально за кілька кілометрів від неї.

Командував батальйоном майор Кривенко Юрій Петрович, а пізніше його замінив капітан Юрій Ернестович Іост.

Наш медико-санітарний батальйон надавав медичну допомогу військовослужбовцям, які працювали у багатьох населених пунктах 30-кілометрової зони (Вільча, Буда-Варовичі, Ковшилівка, Бобер, Варовичі, Весняне, Вільшанка, Бовище, Радча, Народичі, Поліське, Стара Рудня, Володимирівка, Кливин, Діброва, Жовтневе та ін.). Пацієнтів із загостренням хронічних хвороб і легкими травмами, не зв'язаними із радіоактивним враженням, лікували у себе, а з підозрою на променеву хворобу – власним транспортом відправляли у шпиталі м.Києва. Автомобілісти нашого батальйону проводили дезактивацію в названих і інших населених пунктах.

Надалі медсанбат займався наданням медичної допомоги ліквідаторам та кожних 10 днів проводився аналіз крові у них. Для забора крові виїжджали у військові підрозділи. Кров для

аналізу брали безпосередньо на робочих місцях – у зоні. Кількість військових ліквідаторів була великою, тому наша лабораторія не встигала брати кров та проводити дослідження. Через деякий час на допомогу нам прислали 10 випускниць Вінницького медичного училища. Молоді дівчатка-лаборантки, яким було по 17-18 років, успішно справлялися із своєю роботою. Але хто думав тоді про їхнє здоров'я, направляючи їх сюди, що їм іще потрібно народжувати дітей. Солдатам строкової служби, молодим хлопцям та дівчатам категорично заборонялося знаходитися в 30-кілометровій зоні (Зоні відчуження), але ніхто на це не зважав.

*Співають-плачуть солов'ї
Над зоною відчуження,
Коли ж повернуться гаї
Із вирію-одужання?...*

Віталій Мацько

Ми всі працювали в надзвичайно важких умовах. Військове командування нам видало натільну білизну (кальсони і сорочку) та одягнуло в імпрегновану (спеціально оброблену) проти хімічної зброї військову форму, яка не захищала нас від дії іонізуючого випромінювання і практично не пропускала повітря. Постійно ми носили респіратори. Температура повітря досягала +40 градусів і вище. Неодноразово, на нарадах, які проводилися у Чорнобильському будинку культури урядовою комісією СРСР та військовим командуванням, звучали пропозиції переодягнути нас військових, із імпрегнованої одежі в звичайну, бавовняну, а також вивести медсанбат за межі 30-кілометрової зони. Це ж не передова на війні, де потрібна термінова медична допомога! Але ніхто на це не зважав. Через деякий час у ліквідаторів розпочалося загострення різноманітних хронічних захворювань, появились шкірні хвороби. Після цього нам повернули звичайну форму, залишивши все ж таки натільну білизну та імпрегновані головні убори.

Неподалік від нас дислокувався санітарно-епідеміологічний загін Прикарпатського військового округу, якого замінив санепідвзвод і командував ним підполковник медичної служби В.Деменьов. Він мені розповів про радіаційну, санітарно-гігієнічну та епідеміологічну ситуацію у військових підрозділах, які розташовувалися на території третього сектора – зоні нашого контролю, та надав карту місць їх дислокації. Санітарно-епідеміологічний загін до аварії на ЧАЕС дислокувався у м. Хмельницькому, тому я з Валерієм Деменьовим був знайомий раніше, тим більше, у нього працювала моя дружина Валентина Миколаївна лікарем-бактеріологом, а його Стефанія – в облсанепідстанції інженером у відділенні комунальної гігієни. Передавши інші матеріали, вони на другий день поїхали додому, а ми приступили до виконання своїх обов'язків.

Перед санітарно-епідеміологічним взводом медико-санітарного батальйону стояло завдання забезпечити радіологічний контроль за розташуванням військових підрозділів на радіоактивно забрудненій території, дотриманням правил радіаційної безпеки особовим складом військових частин при виконанні різних видів робіт, створенням безпечних умов проживання, харчування, забезпечення доброякісною питною водою, профілактика інфекційних захворювань та харчових отруєнь.

Неодноразово до нас у медсанбат приїжджав полковник медичної служби Крамаревський В.О., який був головним епідеміологом Прикарпатського військового округу, а з 25 червня 1986 року – начальником медичної служби сектору № 3.

У ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брали участь понад 300 військових частин, в тому числі понад 60 з них дислоковувалися у зоні відчуження. За межами зони відчуження, де дислоковувалася більшість військових частин і їх особовий склад працював у зоні, був високий рівень радіоактивного забруднення території. У зонах безумовного (обов'язкового) і гарантованого добровільного відселення, де згідно з постановами Ради Міністрів

УРСР проводилися дезактиваційні, будівельні і інші роботи, теж був високий рівень радіації.

Перших ліквідаторів на виконання завдань посиляли у складі підрозділів, і кожного наказом не оформляли. І тепер тим першим важко довести свою причетність до праці в зонах з високими рівнями радіації. В архівах цього нема. Вже потім кожний вихід чи виїзд у зону фіксували в наказах. І ті, що прибули пізніше, виявились в кращому становищі. Адже про пільги тоді ніхто не думав. Їх ввели Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» у 1991 році.

Чисельність Чорнобильського угруповання військ на кінець 1986 року перевищила 40 тисяч осіб. Сотні військовослужбовців з метою пилепригнічення рукошма перекопували десятки квадратних кілометрів території довкола ЧАЕС. Наприклад, огорожу 30-кілометрової зони ЧАЕС було споруджено протягом тижня теж переважно вручну 12 тисячами військовослужбовців. На думку фахівців, такий обсяг робіт за примітивної їх механізації можна було б виконати силами 400 чоловік.

Здебільшого військові частини розташовувалися в наметових містечках, а земля в наметах була радіоактивно забруднена, про що свідчили наші прилади. Тому доводилося давати рекомендації, щоб ґрунт виносили, робили дерев'яні настили як в наметах, так і на території наметових містечок, а також прилеглу землю періодично поливали водою, щоб не піднімався пил у повітря. Теж саме ми робили і в своєму медсанбаті.

Лікарі санепідвзводу, а це старший лейтенант Бесюлькін Олександр Іванович – лікар Летичівської районної санепідстанції, вже покійний, старший лейтенант Зелінський Фелікс Костянтинович – завідуючий відділенням Хмельницької міської санепідстанції – вже покійний, командир взводу, старший лейтенант Трегуб Володимир Васильович – головний державний санітарний лікар Старосинявського району, лікарі Шепетівської райсанепідстанції – лейтенанти Костюк Володимир Володими-

рович та Никитюк Володимир Йосипович, вже покійний, разом зі мною постійно виїжджали у військові частини Прикарпатського військового округу, які розташовувалися як в 30-кілометровій зоні Чорнобильської атомної електростанції, так і за її межами – зоні нашого контролю, і вживали заходів з профілактики інфекційних захворювань та харчових отруєнь серед особового складу.

Адже у червні-липні 1986 року стояла дуже велика спека, тому важливо було забезпечити військовиків доброякісними продуктами харчування та питною водою, зменшенню радіаційного впливу на здоров'я ліквідаторів. Здійснювали контроль за транспортуванням, зберіганням та використанням продуктів харчування. Хочу зразу сказати, що в таких важких умовах нами не допущено спалахів інфекційних захворювань та харчових отруєнь серед військовослужбовців, які розташовувалися і працювали в 30-кілометровій зоні.

Нам видали так звані накопичувачі – портативні апарати, які фіксували надходження радіації до організму людини. Індивідуальні накопичувачі дози іонізуючого опромінення особового складу медсанбату ми періодично здавали в спеціалізовану лабораторію, що розміщувалася в Чорнобилі, де знімали їх показники під контролем офіцерів КДБ... Ці дані були засекречені і результатів ми не знаємо до сьогодні. Через 2 місяці після перебування в 30-кілометровій зоні мене замінили за станом здоров'я. В складі медсанбату брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС фахівці облсанепідстанції Лисюк Ю.О., Андрушкевич В.Є., головний державний санітарний лікар Білогірського району Безпрозваний В.В., лікар Вінковецької райсанепідстанції Вох А.Г., лікар Красилівської райсанепідстанції Добровольський С.І.

Перше, що ми відчули на собі, прибувши у 30-кілометрову зону, це те, що із самого ранку сонце пече немилосердно. Десь через кожних півгодини доводиться виливати рідину, яка збирається під пластиковою плівкою капронових респіраторів.

Дере у горлі. Але ніхто не скаржиться, бо всі прагнуть зробити все можливе, аби якнайшвидше підкорити атомну стихію.

Дозиметристи заміряють рівень радіації на усіх без винятку машинах, що виїждять із зони. На дорогах велика кількість транспорту, в основному бетоновози, і кількість радіонуклідів досить значна, особливо на шинах. Іде колона військової спецтехніки. Таких машин і механізмів досі мені ще не доводилося бачити. Проїжджаючи населеними пунктами стає моторошно від безлюддя. Біля деяких осель, ходять мов привиди, солдати хімпідрозділу, всі у гумових спецкостюмах. Вони проводять дезактивацію. В першу чергу її проводили в дитячих садках, школах, яслах, лікарнях, адміністративних будинках, а вже потім в оселях селян.

*Летять, летять машини на Чорнобиль,
На чорну жур, на погар, на біду.
І жайвори випурхують з колдобин,
Розхитуючи зелень молоду.
І колами під хмарою – лелеки
Над зрубом придорожнього гнізда.
І дума затискає, мов обценьки:
Та де ж тут зачалася біда?
Невже Чорнобиль – вигадки, химери,
Грипозний сон, розвіяний за мить?
Он гуркотять сталеві бетеери,
Та жодний ствол гарматний не стримить.
Але ж усе цвіте і зеленіє,
Але ж весна вродилася яка!
І мозок, мов кора дерев'яніє
І порятунку в досвіді шука.*

Роз'їжджались по всьому селу роти, взводи, відділення – і солдати, одягнуті в захисний одяг, в протигазах і респіраторях... мили покрівлі, стіни. Бульдозери зрізували ґрунт завтовшки 10-15 сантиметрів, загібали його в кучугури, екскаватори ван-

тажили на самоскиди, які його везли в «могильники». Часто ці роботи виконувалися вручну. Солом'яні покрівлі замінювали шифером, на подвір'ях зрізували дерева, знімали заражену огорожу. А навколо все зеленіло, цвіло, радувало очі, на полях наливалось колосся, поважно ходили кури, гуси, качки. І якби хтось подивився на це збоку, то подумав би: люди ці божевільні, з глузду з'їхали, що виконують роботу, непідвладну розумові.

Наступала пора обідати. Старшини рот завжди привозили обід на місця робіт. Усі продукти вкриті плівкою, і перед тим, як роздати їжу, проводили дезактивацію цієї місцевості: знімали шар ґрунту, мили столи, лавки, посуд. Ніхто не мав права приступити до їжі, не помивши рук і обличчя. Після обіду знову працювали до пізнього вечора.

Розчин на будмайданчики машини возять цілодобово. День і ніч тривають роботи. У стіни саркофага постійно потрібно закачувати тонни бетону, не зупиняючись ні на секунду. Тут, у зоні, вже діяла потужна будівельна база в районі залізничної станції Вільча. Над зруйнованим енергоблоком у небо підняли аеростат, з якого двома потужними прожекторами освітлювали будівельний майданчик. Як наслідок, у стіни саркофага за дуже короткий термін було закачено 300 тисяч кубометрів бетону.

В містах і найближчих селах до зруйнованого реактора населення повністю евакуйовано, хоч були і винятки, насамперед евакуйовували жінок та дітей, люди старшого віку ще залишалися. Через деякий час вони теж були відселені. На цих людей сумно було дивитися: розгублені, подавлені, абсолютно не захищені. Вони не мали елементарних індивідуальних засобів захисту. Ми, військові, хоч із горем, пополам, але мали можливість щоденно приймати душ і ходити в респіраторах. Нам давали чисті, радіоактивно не забруднені харчові продукти, доброякісну питну воду. Поруч із нами знаходилася радіологічна група Ленінградського військового округу і всі продукти харчування, що надходили в медсанбат, вони перевіряли на радіоактивне забруднення.

Найбільше діставалося розвідникам. Їхні підрозділи виїжджали на виконання завдань о четвертій годині ранку, снідали і обідали в радіоактивних зонах. І хоч не літали тут кулі і осколки снарядів, не чути було тріскотні автоматичної зброї і вибухів мін, але емоційна напруга не менша, і відповідальність – теж...

В населених пунктах спецпідрозділами хімічних військ постійно проводилися заміри радіоактивності і за їхніми результатами проводилася дезактивація. Дезактивації підлягали житлові будинки й інші господарські будівлі. Їх поливали із спеціальних поливочних машин. Постійно проводилася дезактивація доріг і обочин. Дезактивація місцевості – згрібання і вивезення на могильник радіоактивного сміття. Щодоби дезактивувалися сотні тисяч квадратних метрів радіаційно небезпечних ділянок. Через високу радіоактивність ґрунту знімали верхній тридцятисантиметровий шар і «хоронили» його.

Неподалік від реактора стояв рудий ліс. Рудий, тому що засох від радіації. Військова бригада хоронила його. Викопували траншеї, викорчовували дерева, засипали їх землею, а зверху – ще шаром річкового піску. Так засипали і зрівняли із землеюдесь близько 20 гектарів лісу.

*Рудим став ліс, рудими стали тіні,
Рудою стала крона і трава.
Іржавий ліс, пустеля, мертва зона,
Апокаліпсис, Марсіанський краєвид?
Табличка: «Дихати і ходити заборонено».
І незбагненне: «Не торкатися трави...»*

На пунктах контролю дозиметристи заміряли рівень радіації на усіх без винятку машинах, що виїжджали із зони. Найбільша кількість радіоактивних речовин збиралася на колесах, мостах і днищах автомобілів. Ця робота – трудомістка. Спочатку очищали від бруду колеса і знезаражували замаслені частини, потім обробляли хімічно активними рідинами всю машину. Якщо не досягали допустимого ступеня зараженості, то частково розби-

рали техніку: інколи замінювали заражені деталі новими. Якщо автомобіль не повністю був знезаражений, то його відправляли до «могильника» своїм ходом. Десятки таких «могильників» техніки виросло в 30-кілометровій зоні. На дезактивацію машин витрачали від 4-х годин до 2-х діб, але не завжди досягали результату. Пункти спеціальної обробки техніки були улаштовані в 3-х зонах: в зоні № 1 розбирали машини і дезактивували, в зоні № 2 збирали і остаточно дезактивували, в зоні № 3 проводили дозиметричний контроль. У цій зоні стояли принципові спеціалісти, вони не пропускали на «чисту половину» жодної машини, яка мала понад допустимий ступінь зараженості. Їхні вимоги викликали обурення водіїв, але інакше не можна, з радіацією жарту погані. У людей особливо фонило волосся. Але після лазні та ретельного очищення одягу рівень радіації значно зменшувався.

У повітрі постійно літали гелікоптери з мішками, наповненими піском, глиною, доломітом, свинцем, який скидали у кратер четвертого розрушеного енергоблоку, або із дезактивуючим розчином, яким поливали зверху корпус станції. Авіатори розповіли, що для цієї мети було задіяно 60 вертольотів, 1500 чоловік особового складу, 200 одиниць техніки. Світило сонце, в яскравих його променях з 200-метрової висоти вертоліт скидав мішки з піском у жерло реактора. Інколи з невідомих причин він не потрапляв на певне місце, а падав на дах енергоблоку. Вертольоти мчали один за одним – заглушували випромінювання. За п'ять хвилин потужний вертоліт розсіював широкою полозою біля 12 тисяч літрів рідини, яка перетворювалася в плівку і зв'язувала радіоактивні частинки та радіоактивно забруднені предмети. Потім їх за допомогою техніки збирали і хоронили. Дезактивації навколо станції підлягало буквально все. Траплялося, що одного разу було недостатньо. Тоді гелікоптери робили її другий, третій, десятий раз. До тих пір, поки дозиметристи не визначали, що рівень радіації впав настільки, що тут можна працювати. Було скинуто понад 5 тисяч тонн різних

сипких матеріалів, які створювали захисну «подушку», знижували радіаційний фон над реактором, зменшували викиди радіоактивних речовин в атмосферу і таким чином ліквідували загрозу катастрофічного розвитку аварії, стабілізували обстановку в 30-кілометровій зоні.

По кілька разів на день зривалися пилові бурі. Вітер ураганної сили здіймав у небо стовпи піску і куряви, забивав очі. Це результат розстрілювання спеціальними артилерійськими гарматами грозових хмар, що збиралися в районі Чорнобильської АЕС. У такий спосіб у зоні намагалися уникнути дощу, а відтак проникнення радіонуклідів глибоко у ґрунт.

*Чорнобильський вітер по душах мете,
Чорнобильський пил на роки опадає,
Годинник життя безупинно іде,
Лиш пам'ять, лиш пам'ять усе пам'ятає.*

Олена Матушек

У військових підрозділах ліквідаторів «партизан» були люди різного віку. По якому принципу їх сюда мобілізували я не знаю, но в «партизанах» одночасно були солдати строкової служби, ті, які тільки звільнилися у запас і які за віком повинні бути зняті з військового обліку.

Важко собі уявити, як склалися б роботи по ліквідації, якби не було допомоги армії. Солдати й офіцери, які розташовувалися в 30-кілометровій зоні, в тимчасових наметових містечках, працювали цілодобово на різних ділянках, в найскладніших ситуаціях. Зокрема, і в небезпечних.

Я наведу обсяг робіт, виконаних силами військ Радянської армії і Цивільної оборони за 1986 рік: евакуйовано 90784 чоловіки із 72-х населених пунктів, на що було задіяно понад 1500 автобусів і близько 3000 вантажних автомобілів. Сотні тисяч людей пройшли через санітарні пропускники. Продезактивовано: 102175 кілометрів доріг, 412799 одиниць техніки, 11834 будинки, 9725000 квадратних метрів площі в населених пунктах,

вивезено і захоронено 34860 кілограмів твердих радіоактивних відходів. У цей же період для ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС було задіяно понад 40000 чоловік особового складу і 10600 одиниць техніки. Ці ж сили здійснили контроль радіаційної обстановки на площі 3500 квадратних кілометрів, збудували і відремонтували 780 кілометрів доріг, звели дві переправи, поставили 285 кілометрів огорожі, навели і встановили 530 метрів мостів, збудували 131 водоохоронну споруду. Ці цифри подаю для того, щоб зрозуміти, скільки людських сил і матеріальних ресурсів витрачено на ліквідацію наслідків цієї планетарної катастрофи.

Не можна ліквідувати наслідки Чорнобильської катастрофи в пам'яті людей, але цілком можливо ліквідувати вплив наслідків катастрофи на майбутні покоління.

Якщо не я, то хто?

Понад двадцять літ знайомий із мешканцем нашого міста, полковником запасу Вадимом Миколайовичем Урвантом, каже Станіслав Ковальчук. Колишній військовий, учасник війни в Афганістані, ліквідатор наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, депутат останньої Верховної Ради СРСР, начальник відділу з питань надзвичайних ситуацій Славутської РДА, нині він перебуває на заслуженому відпочинку. Але й за цими скупими відомостями криється багате на події життя людини, яка у травні нинішнього року відзначатиме своє 60-річчя.

Нещодавно мені вдалося викликати Вадима Миколайовича на відверту розмову. Не сумнівався, що моя розповідь про окремі епізоди життя цієї скромної і мужньої людини буде цікавою для багатьох.

Отож, народився В.М. Урвант у сім'ї вчителя в Старокостянтинові. Після закінчення в 1967 році середньої школи вступив у Кіровоградський машинобудівний технікум. У 18 років, не давши можливості закінчити технікум, його призвали до лав

Радянської армії. Після служби повернувся у технікум, захистив диплом і був направлений на роботу на Люберецький машинобудівний завод у Підмосков'ї. Пропрацював менше року, бо перемогла юнацька мрія – бути військовим. Таким чином, Вадим Миколайович у 1972 році вступив у Кам'янець-Подільське вище інженерно-командне військове училище, після закінчення якого отримав професію інженера-механіка, сапера, звання лейтенанта і направлення на подальшу службу в Німецьку Демократичну Республіку.

Та уже в 1979 році В.М.Урвант був у числі перших, хто потрапив на війну в Афганістан. Командував інженерно-саперним взводом, невдовзі обійняв посаду секретаря комітету комсомолу саперного батальйону. У квітні 1980-го військову частину, сформовану з військовозобов'язаних запасу, де служив Вадим Миколайович, вивели в СРСР. Довелося служити у Туркестанському військовому окрузі замполітом стрілецької роти, секретарем парторганізації батальйону, після чого у вересні 1981 року вдруге він був відряджений на службу в Афганістан, де отримав звання капітана.

Служба саперів і в мирний час завжди нелегка. Особливо складною була вона під час неоголошеної війни в Республіці Афганістан. Відповідальні завдання стояли перед політпрацівниками, котрим потрібно було підтримувати моральний дух воїнів особистим прикладом, власною мужністю і стійкістю мобілізувати їх на виконання бойових завдань, бути порадиником і вихователем.

Під час однієї з бойових операцій, коли саперний батальйон забезпечував супровід колони автомашин із боєприпасами і пальним, безпосередню участь у якій брав і Вадим Миколайович, колона потрапила в засідку. Розпочався бій, під час якого В.М. Урвант отримав поранення і важку контузію. Після лікування у госпіталі в Кабулі важкопораненого Вадима Миколайовича відправили на подальше лікування у Ташкент. Незважаючи на медикаментозну допомогу, яка надавалася йому протягом

трьох місяців, молодий капітан майже втратив слух, із трудом розмовляв і за станом здоров'я медичною комісією був визнаний непригодним до подальшої служби в армії.

Його чекала бойова нагорода, інвалідність, звільнення від військової служби і пенсія в сумі... 30 карбованців. Але Вадим Миколайович не хотів погодитися з таким своїм майбутнім. Він відмовився від інвалідності. Зумів переконати медиків, що може і хоче надалі нести військову службу. Комісія врахувала прохання бойового офіцера й залишила його в рядах Збройних сил, направивши на посаду інструктора Славутського Будинку офіцерів.

Вадим Миколайович не опустив рук. Проявивши твердий характер, він зайнявся... самолікуванням. Систематичними фізичними навантаженнями, обливанням холодною водою, навіть намаганням співати. Протягом року ця мужня людина пододала власні фізичні недуги, отримані під час контузії, повністю відновила слух і мову, що дало змогу повноцінно нести подальшу військову службу. Завдяки власній силі волі та наполегливості Вадим Миколайович повернув себе в стрій захисників Вітчизни.

Після двох років служби на посаді інструктора Будинку офіцерів В.М.Урвант обіймав посади заступника командира саперного батальйону з політчастини, а з 1987 року – звільненого секретаря партійної організації полку. В ті роки на цю посаду вибори почали проводити на альтернативній основі і саме йому комуністи полку доручили очолити парторганізацію.

Згадали про Вадима Миколайовича і коли сталася аварія на Чорнобильській АЕС – незважаючи на те, що він під час служби в Афганістані переніс ще й хворобу Боткіна, що давало йому право відмовитися від робіт з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Але Вадим Миколайович не з тих, хто пасує перед труднощами і небезпекою, ховається за спину інших, він звик жити за принципом: «Якщо не я, то хто?»

Уже через три доби після аварії його призначили заступником командира медико-санітарного батальйону. В.М.Урванту

довелося спішно формувати на базі Славутської військової частини названий батальйон із військовозобов'язаних запасу Хмельницької області для відправки на роботи з ліквідації наслідків аварії. Командиром цього батальйону призначили медпрацівника, який служив у Чернівцях. Але він лише через місяць з'явився у батальйон.

В перших числах травня батальйон із лікарів, санітарів, лаборантів у кількості 560 чоловік було відправлено на виконання робіт в 30-кілометровій зоні. Розташувався він у с. Вільча поряд із 30-кілометровою зоною, з якої через високий рівень радіації жителі були відселені.

Виконуючи обов'язки командира батальйону, Вадиму Миколайовичу Урванту довелося у складних умовах налагоджувати життя військових. Особовий склад розмістили в приміщенні школи, збудували баню, щоб змивати радіоактивний пил, обладнали їдальню, невелику операційну, лабораторію, аптеку. У 30-кілометровій зоні санітари зрізали лопатами і вивозили верхній шар землі, лаборанти регулярно проводили забір крові у тих, хто працював у зоні.

Вадима Миколайовича вражало те, як мало тоді думали про людей та про їх здоров'я. Приладів для замірів отриманих особовим складом доз радіації в батальйоні практично не було, про отримані військовими дози опромінення їм не повідомляли. З цього приводу замполіт батальйону якось навіть вступив у суперечку з академіком Є.П.Веліховим. Це сталося на черговій нараді в Чорнобилі, коли академік ставив завдання до жовтня завершити будівництво саркофага на 4 блоці. Вадим Миколайович не стримався і висловив стурбованість тим, що при цьому ігноруються питання збереження здоров'я людей. Академік зверхньо зауважив: «Ви, молодий чоловіче, сідайте. Ви нічого не розумієте, адже йдеться про престиж держави». На що В.М. Урвант відповів: «Я хоч і військовий, але для мене життя людей не пустий звук». (Учасником цієї наради та суперечки з академіком був і автор книги Лукіяничук В.Ф. – авт.). Вражали Ва-

дима Миколайовича покинуті села у 30-кілометровій зоні. Щось подібне бачив він у Афганістані. Але там це було під час бойових дій, а на батьківщині біда сталася в мирний час.

Далі життєва стежина В.М.Урванта різко змінила свій напрям. У березні 1989 року він був обраний депутатом Верховної Ради СРСР по Шепетівському виборчому округу, куди входили Старокостянтинівський, Ізяславський, Полонський, Славутський та Шепетівський райони. Це були перші і останні вибори до вищого законодавчого органу СРСР, які проводилися на альтернативній основі. До цього кандидатів у депутати фактично «призначали» партійні органи, а у виборчий бюлетень вносилося лише одне прізвище, і вибору, як такого, не існувало. Того року трудові колективи отримали право висувати кандидатів у депутати. По Шепетівському виборчому округу висунуто було 11 кандидатів, серед них і кандидат, якого підтримували партійні органи.

Повіривши у демократію, військовослужбовці Славутської дивізії висунули свого кандидата у Верховну Раду СРСР. Ним став політпрацівник, майор В.М. Урвант. Цей факт засвідчує незаперечний авторитет, яким користувався він у підлеглих і колег по службі. Виборці округу підтримали військових, і Вадим Миколайович, учасник бойових дій в Афганістані, ліквідатор аварії на ЧАЕС, авторитетна і шанована людина, був обраний депутатом Верховної Ради СРСР.

У Верховній Раді він працював у двох депутатських постійно діючих комісіях: воїнів-інтернаціоналістів і молодіжної політики. Як депутату, йому вдалося вирішити питання фінансування будівництва школи № 9 у Славуті, інші складні проблеми виборчого округу та ті, що піднімали виборці у своїх зверненнях до нього, як до депутата.

Де б не працював Вадим Миколайович, він завжди не тільки сумлінно виконував покладені на нього службові обов'язки, але постійно вчився роботі з людьми, для чого заочно закінчив

Вищу партійну школу у Вільнюсі та Московський гуманітарний університет.

А залишив військову службу В.М.Урвант у званні підполковника на посаді старшого офіцера політвідділу дивізії. Нагороджений орденом Червоної Зірки і медаллю «За бойові заслуги», багатьма іншими військовими відзнаками. Він разом із дружиною Галиною Георгівною, викладачем музичної школи, виховали дочку Інгу. Уже перебуваючи на заслуженому відпочинку, ще тривалий час працював у відділі надзвичайних ситуацій районної державної адміністрації. Із 2008 року Вадим Миколайович нарешті вирішив «розслабитися» і вийшов на пенсію – щоб мати більше можливості цікавитися історією, захоплюватися рибалкою. Втім, життя цієї мужньої, порядної людини може слугувати прикладом того, як треба завжди бути вірним обов'язку, працювати на благо Батьківщини та людей, не схиляючи голову перед випробуваннями долі.

Ця біда згуртувала людей

26 квітня – День національної жалоби. Цього дня у 1986 році сталася аварія на Чорнобильській АЕС – найтяжча техногенна катастрофа в історії людства. Аварія на четвертому блоці Чорнобильської АЕС змінила життя сотень, тисяч людей, змусила замислитись багатьох політиків, учених, кожного з нас. На війну з невидимим ворогом тоді встали пожежники, експлуатаційний персонал ЧАЕС, військовослужбовці, будівельники, водії, науковці, медики. Правда про масштаби цієї трагедії тривалий час замовчувалася, але поступово з розповідей очевидців, висновків науковців та фахівців-атомників стали відомими всі обставини тієї страшної аварії...

Напередодні 30-ї річниці Чорнобильської трагедії А.Перемякова поспілкувалася із славутчанином Борисом Завішальним, який на власні очі бачив все, що відбувалося в перші місяці ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Адже йому, військо-

вому фельдшеру, доводилося неодноразово виконувати завдання на відстані у півтора-два кілометри від зруйнованого реактора. Чоловік із гордістю та боєм згадує про те, що тоді ліквідатори зробили все від них залежне, аби зупинити поширення цієї катастрофи. Працювали, не гаючи часу, не шкодуючи ні сил, ні здоров'я. Він ні про що не шкодує, лише обурюється, що й в наші дні цим людям подекуди доводиться відстоювати власні права. Адже, як говорять самі чорнобильці, закони щодо соціального захисту ліквідаторів потребують нагального доопрацювання і вдосконалення з урахуванням їх вимог та пропозицій.

Борис Завішальний закінчив Київське військове медичне училище. Служив військовим фельдшером у Латвії, згодом працював за спеціальністю у Севастополі. У 80-х разом із дружиною, теж медиком, та донькою переїхали до Славути. Тут він влаштувався на роботу на завод «Будфарфор», працював майстром. Чоловік згадує, як у липні 1986 року його прямо з робочого місця викликали у військкомат. Нічого попередньо не пояснивши, повезли у невідомому напрямку. Здогадавшись, що його везуть до Чорнобиля, вже під Шепетівкою Борис Завішальний умовив супроводжуючих повернутися до Славути, щоб попрощатися з дружиною та дітьми. Як фаховий медик, він знав, чим загрожує радіація...

Після прибуття на місце дислокації Славутського медбатальйону на базі медроти відбувся розподіл обов'язків. Спочатку Борису Завішальному запропонували посаду завідуючого аптекою, але, за словами чоловіка, сидіти на одному місці не в його характері, тому попросився до пересувної лабораторії. На медиках лежала надзвичайна відповідальність, адже саме від них залежало життя і здоров'я сотень людей. Робота в лабораторії була не лише відповідальною, але й виснажливою, адже в секторі, який вона обслуговувала, перебувало 14 військових підрозділів, а це до семи тисяч осіб. А з семи лаборантів забір крові найчастіше робили лише Борис Володимирович і ще один його колега. Кожному за день доводилося робити до сімдесяти

аналізів. За час перебування у Чорнобильській зоні він особисто зробив майже одинадцять тисяч аналізів. На сон залишалося трохи більше години...

За три місяці Борис Завішальний лише двічі був у п'ятиденних відпустках. До речі, першу відпустку він отримав через півтора місяці виснажливої роботи, на той момент чоловік втратив тринадцять кілограмів ваги і був настільки виснаженим, що вдома рідні його не впізнали.

Працювали у надзвичайно складних умовах, була нестерпна спека. Їздили у найвіддаленіші куточки зараженої зони, часом доводилося пішки пробиратися через справжні хащі. Бувало, що позашляховик грузнув у багнюці, його буквально виносили на руках. Та незважаючи ні на що, славутичанин й досі пам'ятає надзвичайну природну красу тих місць...

Медики розуміли, що через перевищення дози опромінення багатьох ліквідаторів вже необхідно «списувати», виплачувати постраждалим чималі кошти. Але, як згадує Борис Завішальний, тодішній міністр охорони здоров'я, задля економії, видав директиву, згідно з якою норму показників лейкоцитів у крові ліквідаторів значно знизили. «Тоді ми це сприймали як знущання над людьми», – з боєм говорить ліквідатор. Але це було не єдиним, що викликало велике обурення. Прикрим було й те, що на ліквідацію аварії відправляли солдат-строковиків, молодих хлопців, які ще не мали ні сім'ї, ні дітей. Як медик, Борис Завішальний добре розумів вплив радіації і робив усе можливе, щоб молодь трималася подалі від забрудненої зони. Лише через двадцять років після Чорнобиля він зізнався побратимам, що має такий «гріх» – він тоді надзвичайно ризикував, коли своїм підписом відправив до госпіталів, як непридатних до подальшої служби, цілу роту солдат-строковиків.

-Пам'ятаю перелякані очі тих хлопців. Вважаю, що зі свого боку я зробив все чесно і правильно. Думаю, вони теж мене досі пам'ятають. Тоді, напевно, не одна мати дякувала за це долі і мені, – і сьогодні радіє Борис Завішальний.

Смерч Чорнобильської трагедії скалічив долі та забрав життя багатьох наших співвітчизників. І сьогодні підірваним здоров'ям та важкими спогадами Чорнобиль не дає забути про себе тим, хто став на боротьбу з «мирним атомом». Ми віримо, що держава віддасть належне в питаннях соціального та медичного захисту чорнобильців, адже залишається багато нагальних проблем, які потребують вирішення на державному рівні.

Саме для того, аби спільними зусиллями відстоювати не лише свої, але й права інших постраждалих від аварії на ЧАЕС в 2013 році славутчани об'єдналися в Славутську міську організацію інвалідів «Союз Чорнобиль України». Члени організації вже мають чималий досвід відстоювання власних прав у судах, допомагають у цьому іншим. А в березні минулого року (2015) пройшла загальна акція протесту у Києві, на яку зібралися чорнобильці з усієї України. Тоді спільними зусиллями вдалося призупинити дію закону про відміну компенсацій не лише чорнобильцям, але й інвалідам війни.

Ми схиляємо голови перед подвигом тих, хто віддав своє життя у боротьбі з невидимою атомною загрозою. Ми в неоплатному боргу перед тими, хто сьогодні продовжує боротьбу із недугами, які спричинила чорнобильська радіація. Ми завжди будемо пам'ятати героїв Чорнобиля. Ця трагедія стала серйозним попередженням всьому людству, уроком, за який наш народ заплатив занадто високу ціну.

Головне, що врятувало від лиха...

Минає понад чверть століття від тієї страшної аварії на 4-му енергоблоці ЧАЕС, від якої здригнувся увесь світ, а ліквідатор наслідків у 30-кілометровій Чорнобильській зоні Петро Прокопович Сорока зі Старої Синяви й досі не може забути те лихо, коли у пекельне гамма-випромінювання кинулись ті, хто не шкодував власного життя заради майбутнього країни.

– Якою ціною свого здоров'я зберегли Україну, захистили від наслідків страшної катастрофи кожного українця, ми усвідомлювали вже пізніше, бо ця біда залишила вічний спогад в душі та пам'яті кожного, хто приборкував ядерну стихію, – сказав при зустрічі П.Сорока, каже А.Співак.

Співрозмовник неохоче згадав ті страшні травневі дні, коли погожого весняного дня 1986 року його прямо з присадибної ділянки викликали у військкомат, попередивши бути у повній бойовій готовності. Із тривогою і хвилюванням, особливо бо-лісно про це пригадує дружина ліквідатора Галина Василівна.

– Зрозуміло, що тоді була вказівка проводити заходи до травневих свят, а також не хвилювати людей, не робити ніякої паніки, ось вони так тихенько, несподівано й терміново забра-ли мого чоловіка 7 травня, – розповідає дружина, у якої на ру-ках тоді залишилось двоє малолітніх дітей. – Найменьшенько-му сину Вові було всього два роки, старшій дочці Інні – п'ять. Уявіть, у якому стані я перебувала, коли лише через 10 діб ді-зналась із листа, що надійшов від нього, в якому Петро деталь-но описав, де саме він, чим займається у постраждалій зоні. Ще більшу тривогу викликало те, з якою бідою чоловік бореться, ліквідовує наслідки техногенної катастрофи. Серце розрива-лось навпіл, адже ж залишилась без копійки, важко захворіла донька, необхідні були кошти на лікування. Зверталась за допо-могою і у міжколгоспбуд, де працював чоловік, аби хоча б його зароблене виплатили, бо 10 травня обіцяли зарплату. Але хто тоді кого слухав? Чорнобиль приніс чимало проблем не лише тим, хто ліквідовував лихо, а й членам їхніх сімей.

Зверталась я у військкомат, продовжувала згадувати ті страшні, неспокійні дні і ночі для її сім'ї Галина Василівна. Пра-цівники цієї державної військової установи лише розводили руками і наголошували. Що це військова таємниця, і мені треба чекати відповідного повідомлення. Було якесь таке відчуття, нібито на війну забрали годувальника сім'ї, батька дітей, дбай-

ливого чоловіка. На жаль, втратив він там здоров'я, відчуває наслідки аварії й досі: турбують серцево-судинні захворювання, алергічна реакція на деякі продукти. Це для всіх чорнобильців і їх близьких ці наслідки ще болючіші.

– Через кожних 15 днів надходила заміна, – згадує Петро Прокопович. – Жили у палатках. Інші будівельники за короткий період часу здавали наметове містечко, призначене для прийому еваконаселення з м. Прип'яті. Радіаційний фон був підвищений, а ми, бувало, працювали у 200 метрах від реактора, проводили дезактивацію прилеглих доріг до Прип'яті, обробляли їх різними розчинами, які зменшували випромінювання. Налаштовував усіх не тікати подалі від лиха, долаючи страх перед радіацією, а рятувати країну. Zobov'язувало мене займати таку позицію тому, що був старшим палатки, у котрих нас розмістили після того, як попередньо пройшли підготовку у сформованих загонах в Старокостянтиніві, потім у військовому училищі у Кам'янець-Подільському. Прибувши у Білу Церкву, нас направили спочатку в Іванківський район, де формували сотні таких військових частин, які ліквідовували наслідки Чорнобильської катастрофи.

Головне, що врятувало від лиха, – це самовіддана праця таких людей, як П.Сорока. Як герой Чорнобиля, Петро Прокопович відчув увагу від держави: сім'я отримала право на розширення житла. Щоправда, нині вони мешкають не у квартирі, а мають власний будинок, посадили сад, виростили сина й дочку, одружили їх, дочекалися онука Сашу, радіють його успіхам у школі.

Вільна, незалежна Україна починається насамперед з такої міцної, дружньої та трудолюбивої родини, як їхня сім'я. Глава сімейства, як кажуть, майстер на всі руки. Своє уміння демонструє й коли від'їжджає на заробітки до Києва. Вимушений шукати кращої долі у чужих краях і син зі своєю дружиною, оскільки важко влаштуватись на роботу, знайти своє призначення на теренах рідної Старосинявщини, де майже повністю знищена

промисловість. Отже, кваліфікованим спеціалістам складно знайти улюблену роботу. Радіють батьки за доньку, професія якої при будь-яких життєвих колізіях дозволяє працювати у так необхідній санітарно-епідеміологічній службі.

– Ми виховували дітей, ставлячи себе у приклад, – говорить Галина Василівна. – Коли вони подорослішали і розпочинали свій трудовий шлях, їм пригодились батьківські настанови і лагідна материнська доброта. Знають діти, що потрібне особливе ставлення до людей та повага і розуміння, добросовісно і чесно трудитись.

Гордяться у родині й заслугами Петра Прокоповича, який має багато грамот і медалей. Не так давно отримав вкотре грамоту від Старосинявської райдержадміністрації за сумлінну працю, мужність, героїзм, чесне та добросовісне виконання своїх громадянських обов'язків під час ліквідації аварії на ЧАЕС та з нагоди Дня вшанування учасників ліквідації наслідків цієї техногенної катастрофи. Серед нагород у Петра Прокоповича особливе місце займає медаль. Зберігає він і військові нагороди та подяки, які отримував під час проходження військової служби у Німеччині, місті Ютерберзі. Не лише діти, а й його старенькі батьки Марія Іванівна та Прокіп Іванович Сороки із Бабина радіють за сина, гордяться не лише ним, бо виховали й виростили шестеро дітей, усім дали путівку в життя, правильний орієнтир. Конкретними справами Петро Прокопович доводить, що має золоті руки. У домашньому господарстві його також чекає багато роботи, бо, як і кожен сільський господар, він утримує живність. Допомагає у цьому й дружина.

Особливої поваги заслуговує така гарна родина трудолюбивих людей, патріотів своєї країни, які незважаючи ні на які негаразди, не втратили оптимізму і працюють сумлінно й відповідально, життєвої мудрості вчать дітей та онука, доносять до їх сердець розуміння, злагоду і любов у родинних стосунках.

День, коли сталося непоправне

– У червні 1986 року мене, 26-річного юнака, викликали по-вісткою до військкомату, – розповідає Степан Степанович Заяць. – На той час я уже відслужив в армії, тому мета цього виклику була мені незрозумілою. У військкоматі пояснили, що я повинен поїхати на військові збори до Славути. Коли ж прибув туди, виявилось, що збори відбуватимуться неподалік Чорнобиля, а я буду водієм вантажівки. Як з'ясувалося згодом, мене та всіх інших хлопців з різних куточків СРСР, яких викликали на «збори», направляють на ліквідацію наслідків Чорнобильської трагедії. Але ні про це, ні про саму катастрофу нам ніхто нічого не розповідав. Мабуть, боялися розголошення, з розповіді Степана Степановича каже Євген Куценко.

...Спочатку я працював водієм у селі Вільча та Варовичі, а згодом був переведений до іншого населеного пункту – Буда-Варовичі, який знаходиться у 30-кілометровій зоні забруднення. Всім ліквідаторам для особистого захисту від радіації видали спецодяг, респіратори та протигazi. А для того, щоб підвищити імунітет організму, нас посилено годували овочами, фруктами, молоком, м'ясом і рибою. Крім того, наш лікар постійно повторював: «Хлопці, щодня вживайте хоча б по 50-100 грамів горілки. А якщо у Вас цього добра не буде, у мене завжди знайдеться трохи медичного спирту. Тільки так врятуєтеся від променевої хвороби та смерті»... Нам, водіям машин, було суворо заборонено з'їжджати з доріг, адже у пилі на узбіччях накопичувалося чимало stronцію та інших радіоактивних елементів. Тому ми спеціальними хімічними засобами регулярно обробляли дороги та свої автомобілі. Щоправда, радіація буквально всмоктувалася в метал машини, бо навіть після якісної обробки вони все одно «фонили».

Щодня вуличний пил змивали із себе і ми. А, щоб визначити, яку дозу опромінення отримують ліквідатори, на наш одяг було закріплено спеціальні прилади, які ми називали «гудзиками».

Фахівці регулярно знімали з них показники. Однак про те, яку дозу опромінювання кожний із нас отримав, нам ніхто не розповідав, а розпитувати про це заборонялося.

Також ми регулярно здавали аналізи крові. Щоправда, толку від того було мало – лікуванням там усе одно ніхто не займався, а найкращим показником високого рівня радіації була поява кашлю, неприємного відчуття подразнення в горлі та виділення слини у вигляді білої піни. Всі ці симптоми з'являлися у ліквідаторів кожні 3-4 дні. Як виявилось згодом, поява цих тимчасових недугів співпадала з регулярними викидами реактора, які тривали до кінця листопада фатального для всього живого 86-го...

Найбільше ж мені запам'ятався процес відселення людей, котрі проживали у зоні забруднення. Їхні сльози та бажання за будь-яку ціну залишитися на рідній землі.

А ще ніколи не забуду вигляду самого реактора. Побачити його на власні очі кортіло вже давно. Одного разу я таки вприсився підлетіти до нього на вертольоті разом із знайомими льотчиками. Побачене мене вразило – всі ліси в білоруському напрямку були жовтими. За одну мить пофарбувала їх ядерна осінь...

– Степане Степановичу, Ви відчули якісь погіршення здоров'я після повернення додому?

– Спочатку ніяких змін не було, але згодом почали боліти суглоби та кістки. Страждаю на це до сьогоднішнього дня. Хоч про погіршення здоров'я ліквідаторів хвороби сигналізують не завжди – значна їх частина помирає без видимих погіршень самопочуття. І причина того одна – вбивча сила радіації, через яку ряди ліквідаторів з кожним роком усе більше рідіють.

Цікаво, що до проголошення незалежності України про статус чорнобильця ніхто навіть не говорив. Посвідчення ліквідаторів нам почали видавати аж 1992 року (!). Приблизно в той же час почали запроваджуватися і пільги для чорнобильців. Вони, звичайно, мізерні, але ми повинні бути вдячними і за них, адже в Радянському Союзі ми навряд чи отримали б їх узагалі.

Окремі слова подяки від імені всіх чорнобильців міста Кам'янця-Подільського за розуміння, постійну підтримку та допомогу хотів би також висловити міському голові, начальнику управління праці та соціального захисту населення, а також голові міської організації Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» Володимирі Гусеву.

Пункт зв'язку на колесах

«Чітко і самовіддано діяла у складних умовах міліція», – так писала газета «Известия» невдовзі після аварії. Треба було перекрити в'їзд у місто Прип'ять всьому транспорту, який не пов'язаний з ліквідацією аварії і наданням допомоги потерпілим, підтримання у місті найсуворішого порядку, перекрити всі під'їзди до АЕС для будь-яких зайвих на той час машин.

Незважаючи на екстремальні умови, масове прибуття співробітників, керівництво штабів зуміло забезпечити оперативні інструктажі і термінове включення всіх прибулих до роботи. Всюди, де виникала необхідність, створювались контрольно-пропускні пункти, перекривались шляхи, посилювалась охорона важливих об'єктів, запроваджувався дозиметричний контроль.

Співробітники усіх служб органів МВС забезпечували порядок і охорону небезпечної зони, виявляли потерпілих і усіляко допомагали їм.

Одними з перших зустріли чорнобильську біду і зв'язківці. У ті напружені хвилини навіть метал, як кажуть, не витримав: пульт централізованого радіозв'язку замок. Мобільного зв'язку тоді не існувало. Та вже через двадцять хвилин міліція зі свого «пункту зв'язку на колесах» прямо на території АЕС налагодила радіозв'язок з усіма міліцейськими постами. За їхньою участю координувалися дії пожежників, міліції, транспортників.

На працівників міліції випало безліч функцій, в тому числі роз'яснювальна робота, складання списків усіх мешканців, обстеження кожного будинку і під'їзду, евакуація. Важкохворих

відправляли автомобілями «швидкої допомоги» на залізничний вокзал.

27 квітня о 14.00 розпочалася евакуація жителів міста. Проходила вона організовано, без будь-якої паніки.

Цьому важливому заходу передував по квартирний обхід усіх будинків. Прип'ять було розбито на п'ять секторів. За кожним з них з розрахунку на 500 під'їздів було закріплено групу працівників міліції на чолі з офіцерами.

За точними розрахунками для евакуації населення було подано 1100 автобусів. Незважаючи на таку кількість автотранспорту, більше того, якщо врахувати при цьому ще й стан людей, пов'язаний з їх хвилюванням при евакуації, перевезення населення в зону безпеки було здійснено на високому рівні дорожно-транспортної дисципліни.

В обов'язки працівників ДАІ входило регулювання цим транспортним потоком, його рухом на закріплених дільницях з метою забезпечення їх високої пропускної спроможності.

За дві години, до 16.00, місто Прип'ять збезлюдніло. Міліція з усієї республіки взяла його і навколишню місцевість під свою надійну охорону: скрізь було призначено патрульні наряди, заблоковано будинки і квартири, під'їзди, магазини і установи.

Починаючи з 26 квітня на передньому краї боротьби разом з лікарями, воїнами, спеціалістами на постійному посту міліціонери, прапорщики, офіцери й генерали органів і військ внутрішніх справ.

У важких умовах несли свою службу в перші дні після аварії співробітники міліції на КПП поблизу від місця аварії. Усвідомлюючи небезпечність впливу радіоактивного опромінення, працівники ДАІ здійснювали контроль над пропускним режимом по 12 годин і більше. І коли з самого ранку і до пізньої ночі нескінченним потоком йшли вантажі з устаткуванням, будівельними матеріалами, потужною технікою з пунктом призначення – АЕС, на передній край боротьби з атомом, що вийшов з-під контролю людини, – це було свідченням їх самовідданої роботи.

Робота тривала і вдень і вночі. Незважаючи на пізній час, на станцію прибували машини з бетонними плитами, цементовози, самоскиди, бульдозери, громіздкі рефрижератори, машини спецпризначення, автокрани, верткі мікроавтобуси, бетонозмішувачі, асфальтоукладальники... І на них номери з різних куточків країни. Йдуть вантажі з цеглою, піском, іншими будівельними матеріалами... А з Чорнобиля все частіше надходили тривожні відомості...

На основних магістралях також діяли групи дезактивації. На усьому шляху дозиметристи ретельно «прощупували» транспортні засоби. Працівники ДАІ разом з іншими службами заступали таким чином шлях розповсюдженню радіоактивного пилу із зони, де йшли роботи по дезактивації.

У ті перші дні на різних ділянках оперативно розгорталися додаткові пункти по обробці людей і техніки, а також майданчики для перевалки вантажів, які потім уже спеціальними машинами відправлялися на четвертий енергоблок АЕС.

У державтоінспекції була й інша важлива турбота: забезпечення проїзду величезного потоку транспорту, що йшов з усіх кінців республіки на Київ. Сюди везли і продукти, і промислові товари, матеріали і сировину для фабрик, заводів, будівництв.

Працівники міліції не применшували небезпеку і масштаби наслідків аварії, що було б непростенною помилкою, але й не розгублювалися в складних ситуаціях.

Люди, не шкодуючи сил, вели і ведуть активну роботу по дозиметричному контролю, дезактивації будівель і місцевості.

Відповідати за долю людей – мій святий обов'язок

...Серпень. Чорнобиль. Штаб служби по охороні громадського порядку. Той, хто хоч кілька днів був тоді у зболеному місті, знає: міліціонери жили за особливим режимом. Доба розподі-

лялась на хвилини. Відпочивали по черзі, а на вахту просились навперебій.

У такі миті полковник міліції, заступник начальника УВС Хмельницької області Анатолій Олександрович Вітмановський не раз казав:

– Відповідати за долю людей – мій святий обов'язок. Я не порушу його.

В очах була твердість. І рідко хто перечив, намагався, за висловом самого полковника, зайвий раз потрапити в атомне пекло.

А сьогодні, коли учасники чорнобильських подій знають ціну навіть години, та що години, кілька хвилин могли стати роковими, кожен мимоволі згадує свого командира, друга чи колегу, який у той неспокійний час давав слушні поради, щиро ділився необхідним, стримував і оберігав у важких ситуаціях. Таким був у час біди Анатолій Олександрович.

У світі існує чорнобильська катастрофа, котра владно карбувала, гартуючи водночас, кожного душу, творила особливі стосунки і незвичайні співчуття. Так, мабуть, у світі ведеться. І гарно ведеться. Бо ж тоді, у пеклі розбурханого атому, тільки у червні місяці, рівно на 60 днів раніше старшого Вітмановського, хтось інший, по-батьківськи стримано і безкорисливо зупиняв від небезпечних кроків його сина Валерія, який навчався у вищій школі міліції. Йому тоді якраз 20 років сповнилось, двадцять своїх весен повіз юнак, не вагаючись, у Чорнобиль, хоч міг, звичайно, і відсидітися вдома. У літніх квітах, у зав'язі молодих садів потопали тоді повні любові й життя погляди отаких юних сміливців, як Валерій. Але ніхто з них не жахався, не відступив. Вони рятували людське життя, не задумуючись над своїм, забувши про смертоносні рентгени, котрі також – називали «своїми». У Валерія їх накопичилося аж 39!

Старший Вітмановський, звичайно, знав, що могло статися із сином. Могло, але й сам не шукав причин, аби оминати Чорнобиль. Полковник поїхав туди, щоб пильнувати і берегти чужих синів.

Одного разу вони з водієм Миколою Вікторовичем Кирилюком помітили в лісосмузі табун стривожених коней.

«Що б то могло бути?» – подумалось.

– Зупинись, Миколо, будь ласка.

У ту ж мить коло них загальмувала ще одна машина.

– Там лошатко маленьке! – гукнув один із її пасажирів і хотів, було, кинутись до коней.

– Стій! Гукнув Анатолій Олександрович.

У ту ж хвилину усі помітили обіч дороги напис: «Смертельно! Місцевість заражена».

Мовчки, немовби онімілі у безвиході, дивилися на коней люди. Ті ж, у свою чергу, мабуть, щиро співчували своїм старшим «друзям», враз заспокоїлися, тісним кільцем оточили лоша. Ні в кого з присутніх не було сумніву: тварини захищали молоде життя.

– Поїхали, – мовив до міліціонерів полковник. – У них там усе гаразд.

А згодом (непомітно від інших) сам сів за «баранку»: хотілося переконатися, чи все завершилося добре.

Таких спогадів у чорнобильців чимало. Але Анатолій Олександрович не хоче згадувати минулого, що обпікає усіх нас.

Були у полковника й дещо незвичні зустрічі. Особливо запам'яталася історія про одного юнака з мішком на плечах.

– Що несеш? – запитали його міліціонери.

– Гриби, – спокійно відповів.

– Які там гриби? – з недовірою і ще прискіпливіше розпочали зустрічні.

– Гляньте, коли хочете.

Він опустив свою ношу на землю.

Міліціонери аж перезирнулися: у мішку дійсно були здоровенні білі гриби.

– Їх у лісі, хоч греблю гати, – бадьоро розповідав місцевий житель. – Оце стільки назбирав за 30-40 хвилин.

– А чого ж ви це виїхали? – поцікавились тоді. – Грибів же цих їсти не можна. Вони вирости внаслідок радіації.

– Я був у лікарні. А оце вирішив попрощатися з місцевістю. Серце обливається кров'ю. Таку красу потрібно покидати. Не простить Бог людям наруги над природою.

Час той не раз дивував і жахав. До полковника Вітмановського одного разу привезли літнього чоловіка.

– Ви – начальник? – запитав несподівано той. І додав: – Мені потрібен дозвіл, щоб добратися на околицю Прип'яті.

– Що ж трапилося?

Запанувала мовчанка. Чоловік зам'явся, переступив з ноги на ногу.

– А можна? Тільки вам...

Прохання було незвичайним. Подорожній виявився садівником. І там, поблизу мертвого міста, у нього залишилися біля хати щепи.

– Дуже рідкісні, – казав. – Отож, дозвольте, гляну, а то й викопаю, може, хоч кілька. Сад – то моє життя.

Повільно, а може, навіть із якимось незвіданим болем у серці, оповідає про цей випадок Анатолій Олександрович. Сам же понад усе любить сади. І хоч був у нього сад. Уже викоханий, плодоносний, але після Чорнобиля, що полум'ям обпалив йому душу, він посадив ще один.

Перед банею нам міряли дозиметром дозу радіації

Атаманчук Григорій Михайлович, смт. Теофіполь, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з квітня по червень 1987 року.

«Коли вибухнула Чорнобильська АЕС я, в цей час старшина, навчався в Івано-Франківській школі міліції. Теофіпольським РВВС я був відізваний із сесії і направлений у Чорнобиль.

Я був прикомандирований у Київське управління внутрішніх справ, а звідти – в Іванківське РВВС.

На місці, нас розформували, мене направили в дорожньо-патрульну службу. База наша була у Термахівці Іванківського району. Ми несли службу на трасі по супроводженню радіоактивно заражених речей та матеріалів у так звані могильники і по охороні громадського порядку. Також супроводжували делегації з нашої і зарубіжних країн: Німеччини, Канади, Куби, США та ін., які приїздили в зону.

Харчували нас у Термахівці 4 рази на добу. Кожний день ми милися, це було обов'язково. Перед банею нам міряли дозиметром дозу радіації. Радіаційне випромінювання було вкрай високим. Вzutтя, в якому ми ходили, викидали, а після бані видавали нове.

Важко згадувати ті дні. Щохвилини потрібна була пильність і сумлінність у виконанні обов'язку.

У кінці травня ми повернулися додому, і я продовжував навчання. А після закінчення у 1989 році мені було присвоєно звання лейтенанта.

Далі працював у ДАІ, був керівником відділення дільничних інспекторів міліції. Тут і присвоїли звання майора, а пізніше і підполковника – це була подяка за участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Міністр внутрішніх справ України Кравченко нагородив мене нагрудним знаком за відзнаку у службі.

На даний час на заслуженому відпочинку, одружений, маю двоє дітей. Син, до речі, наслідує мою професію у Теофіпольському РВ УМВС, має звання прапорщика».

Евакуація жителів міста пройшла швидко

Стучинський Анатолій Сергійович, смт. Теофіполь, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з 26.04 по 01.05.1986 року.

«Коли працював на посаді другого секретаря Теофіпольського райкому комсомолу мені було запропоновано перейти на роботу в органи внутрішніх справ. Для того, щоб здобути

міліцейські звання, мене у квітні 1986 року було направлено на 6-ти місячні курси в Київський центр першочергової підготовки працівників МВС, це для того, щоб у майбутньому бути інспектором міліції у справах неповнолітніх, наскільки (у мене була на той час вища педагогічна освіта – у 1982 році я успішно закінчив історичний факультет ім. Т.Г. Шевченка).

У міліцію я прийшов служити в званні старшого лейтенанта міліції, і у названому учбовому центрі я був обраний парторгом курсу. 25 квітня 1986 року близько 23 години вечора нас – партійний актив, кураторів курсів з числа викладачів по тривозі було зібрано в кабінеті начальника учбового центру генерал-майора Михайлюка, де і було доведено до нашого відома той факт, що на Чорнобильській атомній електростанції ученими було невдало проведено експеримент по зупинці реактора на випадок термінової його зупинки у разі необхідності та непередбаченої ситуації. Зі слів генерала, для зупинки, припинення роботи реактора, потрібно було пройти декілька етапів його охолодження і подальшої зупинки на це потрібно декілька днів, а це був експеримент. Він виявився невдалим і, як ми уже знаємо – фатальним.

Було сказано, що ситуація виходить з-під контролю і ми негайно повинні виїхати в Чорнобильську зону.

Навчальний центр по тривозі був зібраний майже протягом години, і коли о 1 год. 26 хв. відбувся вибух, ми не знали, тому що вже були в дорозі. Цілу ніч ми їхали до Прип'яті і коли вже майже в'їхали в місто, нас було повернуто назад в Чорнобиль, де ми цілий день 26 квітня і цілу ніч пробули на озимому полі. В першій половині дня – 27 квітня 1986 року я зі своїм взводом був у м.Прип'яті.

Після невеличкого інструктажу я, на чолі з особовим складом вже проводив евакуацію жителів та охорону їх квартир. Оскільки я був у званні старшого лейтенанта, мене було призначено командиром взводу. Моїм заступником був молодший

лейтенант міліції Ліщук Віктор Володимирович – мій земляк з Кунчі. У мене у підпорядкуванні було разом з ним 12 чоловік особового складу, 6 слухачів з нашого навчального центру, 4 молоденьких солдатів з внутрішніх військ.

З 27 по 30 квітня 1986 року ми проводили евакуацію жителів м. Прип'ять і охороняли їх майно: квартири, автомобілі, магазини. Жителям міста тоді говорили, що негайно потрібно виїхати, з собою потрібно забрати лише документи, речі першої необхідності, продукти харчування на 3 дні.

Евакуація жителів міста пройшла швидко, поспішно, але без паніки, тому що всім пояснювали, що це на 3-4 дні, після яких всі повернуться до своїх домівок.

Ніколи не забуду цього красивого, новенького, великого, чудового міста, де все було побудоване в короткі терміни, і все місто було наче з казки.

Ніколи не забуду нічної мертвої тиші у «мертвому» місті, там же 26 квітня вирувало життя, метушня, дитячий сміх... І раптом – мертва тиша.

Під час несення служби по охороні громадського порядку двоє моїх підлеглих сержанти з роти ДПС затримали мародера, який обкрадав пусті квартири, авто, користуючись людським горем.

Першу ніч ми ночували на озимині, потім спали на підлозі в приміщенні сільгосптехніки м.Чорнобиль, харчувались перший день за свій рахунок, подальші дні давали сухі пайки.

Дивуючись витримці, мужності, стійкості медиків, пожежних, пілотів гелікоптерів, працюючому персоналу атомної, які ці 4 дні ще працювали і виконували кожен свій обов'язок.

Рівень радіації був високий, хіміки нам правди не казали, хоча всі прилади по виміру радіації «зашкалювали». Згідно карти обліку доз радіоактивного забруднення за період часу з 28 по 30 квітня 1986 року особисто отримав дозу 14 рентген 708 мілірентген, а з врахуванням коефіцієнтів – дози опромінення

складали: 27.04 – 6,334, 28.04 – 3,998, 29.04 – 4,366, 30.04 – 0,01, всього – 14,708.

Згідно наказу МВС УРСР № 145 від 31 травня 1986 року за підписом Міністра внутрішніх справ УРСР генерал-полковника внутрішньої служби І.Гладуша був нагороджений Почесною Грамотою МВС Української РСР «За добросовесное отношение и выдержку, проявленные при ликвидации последствий аварии на ЧАЭС».

Невидиме чорнобильське гетто

Ткаченко Олександр Іванович у 1986 році – командир збірно-го загону працівників ДАІ республіки, які брали активну участь у ліквідації наслідків Чорнобильської аварії.

2 травня 1986 року разом із 12 колегами дивізіону дорожньо-патрульної служби обласної Державтоінспекції нас було відкомандировано до Києва.

По прибутті до місця відрядження з нами провели інструктаж і цього ж дня відправили в м.Чорнобиль на ліквідацію аварії на ЧАЕС. Назву пофамільно співробітників, які прибули разом зі мною на ліквідацію аварії на ЧАЕС: Білоус П.С., Броварний М., Дяков, Зелінський М.М., Ковтун Ю.Д., Коріцький В., Піддубний В., Проценко М.М., Михайлішин, Гаркавий В.В., Шемчук А. Зазначу, що наша команда із Хмельниччини прибула першою на ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС. Насамперед, вразила велика кількість автобусів, розміщених на ниві, де гарно дозрівала пшениця. Потім почали прибувати колони автомобілів для відгрузки худоби. Рух на дорогах до Чорнобиля був дуже інтенсивний. Наше завдання – регулювати цей рух, супроводжувати колони автомобілів з евакуйованими жителями, пізніше обстежували села і перевіряли чи не залишились в хатах і квартирах хворі і старенькі люди. Тяжко ставало на душі у порожніх селах. А сади цвіли так, що й будинків видно не було.

І не може, згадуючи ті пекельні дні, спокійно вести розповідь Олександр Іванович. Витирає хустинкою спітніле лице, робить часті паузи. А в голосі – невимовлені смуток і жаль.

«Ми зустріли недалеко реактора легко одягнену і босу вагітну жінку, – видавлює полковник ледь чутні слова.

– Куди йдете? – запитали.

– У світ, – не зупиняючись, кинула. – Тікаю від пекучої дійсності. Хоч дитинку, може, врятую...

– «У світ...» Олександр Іванович часто згадує, тривожить його отой напівзабутий жіночий голос. Бо ж і сам, і всі хлопці-хмельничани, були тоді чомусь у туфлях. Не було респіраторів, а дозиметри видали зіпсованими. Все складалося так, аби ще більше засліпити і без того сліпих: система доводила усіх до кінця.

І навіть молоді солдати, які возили безперервно до станції воду, були без майок і загоряли, стоячи на березі Прип'яті. Та, на диво, (тепер усім нам) ніхто їх не зупинив, не дав наказу: «Одягніть хоч гімнастерки».

У чорнобильському штабі також було не солодко: днями й ночами ніхто не спав. Гули мотори машин, забігали схвильовані люди, вертолітники просили дозволу зайвий раз піднятися у смертельну небесну діру над реактором. І, мабуть, співчуваючи людям, собаки й собі не відходили від цього місця.

Голові урядової комісії Щербині запропонували:

– Може, відженемо їх звідси? Стільки зібралось...

– Куди? – кинув той. – Подивіться, які в них очі!

А на шляхах працівникам ДАІ потрібно було йти проти совісті і своїх «молодших друзів». Вони мали наказ: відстрілювати здичавілих собак і котів. І гриміли постріли. Було невидиме чорнобильське гетто.

У ті страшні дні люди відчували пригніченість. Навіть сосни «іржавіли». Олександр Іванович твердить: першими прибігли до нього хмельничани і сказали:

– Іржавіють від радіації, товаришу підполковник!

– Знаю, – одказав спокійно. – Але треба бути на посту.

Та не знав заклопотаний Олександр Іванович про іншу, не менш страшну звістку. В його рідний Хмельницький звідкілясь прилинуло, що нібито він... загинув. І звела руки до неба його дружина, Валентина Дмитрівна, звела і безутішно заридала, оплакуючи живого чоловіка. «Я пережив свою смерть», – напише напівжартома згодом у листі підполковник додому. А тоді він шукав дозиметри, вимагав респіратори, до хрипоти в горлі по телефону просив у начальства надіслати особовому складу (під його опікою було понад 200 чоловік) хоча б старенькі комбінезони.

Полум'я – в душі. Як погасити його? Як позбутись жаху? Ні, не від вогню і небезпеки. Від байдужості і злочинності тих, хто мав турбуватися про чорнобильських сміливців. Адже в ті перші дні катастрофи ліквідаторам не було навіть де помитися. А пляшку ситра видавали на кількох, щоб по ковтку, щоб не більше, щоб держава, бува, не збідніла. (А саме ж її відстоювали чорнобильці).

Тривожна сумна дійсність. І вже не оминеш її, не переступиш. Нащадків не заспокоїш: вони не зрозуміють, не повірять, що до людини можна ставитися не по-людськи. Але, дай-то Боже, щоб усе було лише у згадках, як це трапилося з Олександром Івановичем. Щоб ніхто не повертався, як він, додому босоніж: його туфлі, як виявилось тоді, «зашкалювали» усі дозиметри, які були під рукою. А він же беззмінно у них на службу ходив!...

А ще (уже після повернення до рідного міста) його попросили:

– Виступіть по радіо, скажіть людям, що ви є, що повернулися з Чорнобиля живим.

У душу вкарбувалися біль і смуток. А ще – крила смерті, під якими виживає людина, стає героєм, справжнім героєм. Не боявся пекла й Олександр Іванович. Вистояв, пережив свою смерть.

Він без вагань прийняв виклик Чорнобиля

Це вже потім країна прокинулась, та увесь світ піднявся на боротьбу із стихією. А у перший, найпекельніший, місяць із незгасаючим вогнем змагалися рядові працівники українських пожежних частин, зокрема ті, хто працював на обслуговуванні атомних станцій.

Одним з тих, кому довелося побувати у Чорнобилі був підполковник міліції у запасі Віктор Миколайович Чорний, каже Інна Проник. Містечко Прип'ять, де він базувався разом з колегами, від зруйнованої електростанції відділяло лише поле довжиною у кілометр. І провів він там не три дозволених медиками місяці, а цілих шість. У десятикілометрову зону допускали лише за спеціальними пропусками, навіть жоден із працівників з 30-ти кілометрової зони не міг просто так потрапити у Прип'ять. На службу до органів внутрішніх справ Віктор Миколайович прийшов у 1985 році, за рік до Чорнобильської трагедії, яка стала справжнім випробуванням у кар'єрі молодого лейтенанта. У грудні 1987 року, коли ліквідація наслідків вибуху на ЧАЕС була у самому розпалі, його, оперуповноваженого відділу БХСС Вільковецького райвідділу міліції викликав до себе начальник і повідомив, що його відряджають до Прип'яті на допомогу працівникам Київського РВВС.

Ось так і став лейтенант міліції Чорний членом державної комісії по дезактивації міста Прип'ять. Крім працівників міліції до складу цієї комісії також входили дозиметристи, працівники СБУ, військові. Їх головне завдання полягало у дезактивації квартир і знищенні усіх речей, які залишились від власників житла. «За шість місяців, – пригадує Віктор Миколайович, – ми дезактивували близько 14 тисяч квартир. Коли стався вибух, люди залишали свої помешкання, у чому були. Забували іноді навіть документи із собою взяти, не кажучи вже про якісь інші цінності. Хоча, усі ці речі все одно не можна було б використовувати, адже вони за долі секунд увібрали в себе тисячі мікро-

рентген шкідливого випромінювання. Наше завдання полягало у вилученні усіх документів, залишених власниками квартир, та знищенні меблів, побутової техніки, одягу та інших речей, аби ними не могли скористатись мародери. Виглядала ця «операція» приблизно так. Ми відкривали чи вибивали двері у якійсь квартирі, розшукували паспорти, свідоцтва, коштовності, вилучали їх, а усе інше просто через вікна з поверхів викидали у КамАЗи, які стояли унизу. Килими та одяг перед цим різали ножом, аби вони уже не були придатними для використання. В квартирах, які ми дезактивували, нам траплялось знаходити чимало цікавих речей, в тому числі і таких, які мали історичну та художню цінність. Так у одному помешканні ми натрапили на старовинну Біблію, яких у світі збереглося всього лише три екземпляри. Подібні реліквії не знищувались, а відповідним чином оброблялись і передавались на зберігання у різноманітні українські музеї. На кожную квартиру складався спеціальний акт, у який записували все, що було вилучене чи знищене. Потім держава відшкодовувала людям вартість втраченого майна. Довелось нам побувати і у квартирі директора атомної. Але вона була ... пустісінька. Не знаю коли і яким чином, та він примудрився вивезти абсолютно усе своє майно. На підлозі валялися лише кілька загублених фотографій».

Разом із Віктором Миколайовичем до складу комісії увійшов ще один хмельничанин. Це був молодий лейтенант Володимир Поліщук, який працював дільничним інспектором у Хмельницькому міському відділі міліції. Працювали комісії щодня з восьмої ранку до третьої дня. Далі усі проходили чергову дезактивацію і йшли відпочивати. Жили у великому гуртожитку там же, у Прип'яті, який перед цим обробили спеціальним розчином. «Спеціально для нас почистили місцевий басейн та три сауни, – продовжує пригадувати Віктор Чорний. – Але ж радіація, це така річ, для якої бетонні стіни – не завада. Справжній її рівень нам, звичайно ж, ніхто не доводив, але ми відчували на собі, наскільки вона висока. У мене, наприклад, кожних десять днів з

рук шкіра повністю злазила, хоча ми і працювали у спеціальних рукавицях. Взимку працювати було особливо важко. Будинки не опалювались, внаслідок чого система опалювання руйнувалася, заливаючи водою під'їзди і квартири. У морозні дні замерзла вода швидко перетворювала сходи та сходові майданчики на катки, і нам нерідко доводилося видряпуватися на верхні поверхи, неначе скелелазам – вчепившись за перила та тримаючись за мотузки».

Повернувшись додому, Віктор Миколайович до цього часу відчуває на собі наслідки роботи у зоні – часто підводить здоров'я. Вони з дружиною завжди мріяли мати двох дітей. Старший син народився ще до Чорнобильської трагедії. А от народити другого сина вони наважилися лише через декілька років по тому – все боялися, аби перебування батька у Чорнобилі ніяк не вплинуло на здоров'я майбутнього малюка. На щастя, все обійшлося. І тепер Віктор Чорний розповідає своїм нащадкам про ті часи, неначе про кошмарний сон, який, на жаль, йому довелося пережити наяву.

Трагічні дзвони, і біль, і сьогодення...

Роки невпинно віддаляють нас від дати найглобальнішої в світі техногенної та екологічної катастрофи, смертельні наслідки якої охопили чимало країн та поколінь людей.

Героїзм, мужність та самопожертва сотень тисяч наших співвітчизників зробили все можливе, щоб подолати «мирний атом» та врятувати людство від смертельної небезпеки.

Уже в перші дні трагедії з управління внутрішніх справ Хмельницької області в зону ЧАЕС були відряджені загони пожежних, працівників ДАІ, охорони громадського порядку та інші фахівці. Їх очолили старші офіцери Аполлінарій Швець, Олександр Ткаченко, Анатолій Вітмановський, Володимир Макарський (вже покійний) та Борис Петренко, які безпосередньо займались евакуацією населення, охороною правопорядку, де-

зактивацією населених пунктів, забезпечували дорожній рух, пропускний режим та боротьбу з мародерством, розповідає Дмитро Корнацький.

Сумлінно виконував службові обов'язки капітан міліції Анатолій Рибалко, який вижив у війні в Афганістані, але втратив здоров'я під час ліквідації аварії на ЧАЕС і, на жаль, відійшов у вічність. Така ж трагічна доля спіткала працівників ДАІ Миколу Броварного, Миколу Проценка та лікаря медслужби УМВС Олександра Жабуру. Всього відійшли із життя 67 правоохоронців, а колишній чорнобилець Василь Шинкарчук з Хмельницького міського відділу героїчно загинув при виконанні службових обов'язків.

Значний внесок у ліквідацію аварії зробили працівники міліції Василь Пташук, Микола Зелінський, Степан Кушлак, брати Цимбалюки, Віктор Чорний, Дмитро Коваленко, Віктор Кучерик, Дмитро Хрін, вогнеборці Ростислав Жук та Євген Данилюк та чимало інших...

Більшість з 446 ліквідаторів аварії, які є представниками системи МВС області, зазнали опромінення у великих дозах, стали інвалідами та важко хворіють, однак часто залишаються на одинці зі своїми проблемами. Почастішали випадки, коли вони змушені відстоювати свої законні права в судових інстанціях, а рішення судів тривалий час не виконуються.

Вважаємо, що держава має велику заборгованість перед чорнобильцями та членами їхніх сімей щодо забезпечення гідними пенсіями, житлом, автотранспортом, ефективним санаторно-курортним лікуванням та медикаментами. А чому вони позбавлені права лікуватись в елітній «Феофанії» або за державний кошт у зарубіжних клініках? А хто турбується їх вдовами, дітьми та батьками, які втратили найдорожче?..

Вчені прогнозують, що атоми плутонію залишаються смертоносними на десятки тисячоліть і можуть спричиняти рак легенів, вроджені вади та генетичні аномалії у людей.

Таким чином, в країні давно назріла необхідність створення єдиного державного органу, який би планував та координував

заходи щодо захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС, а також опікувався проблемами ліквідаторів та членів їхніх сімей. Адже стаття 3 Конституції України, норми якої є прямої дії, визначає, що людина, її життя та здоров'я вважаються в Україні найвищою соціальною цінністю...

Двобій з невидимим ворогом

Микола Муляр пройшов через подвійне пекло Афгану і Чорнобиля, розповідає Дмитро Корнацький. Жорстока Афганська війна, двобій з невидимим ворогом на Чорнобильській атомній електростанції та небезпечна служба в органах внутрішніх справ завдали значної шкоди здоров'ю Миколи Муляра, колишнього співробітника Дунаєвецького райвідділу міліції.

Але складні життєві випробування не зламали нашого героя – він і сьогодні активно працює та з радістю допомагає іншим, от тільки вкриті сріблом скроні постійно нагадують про пережите...

15 лютого 2016 року виповнюється 27-ма річниця від дня виведення обмеженого контингенту радянських військ з території республіки Афганістан. Близько 4 тисяч наших земляків пройшли важкі випробування у цій війні, проявивши героїзм, самопожертву, військову відвагу та доблесть, із них близько сотні командирів та бійців, доля яких пов'язана зі службою в органах внутрішніх справ. Всі вони згадують особливу атмосферу братерства та взаємовиручки під час бойових дій, а також з сумом розповідають про велику кількість загиблих на їхніх руках побратимів.

Є що згадати і нашому герою Миколі Муляру... Народився він у 1963 році в мальовничому селі Кривчик, що на Дунаєвеччині. Як і більшість його ровесників, зазнав босоногого дитинства та важкої селянської праці. Після здобуття у Кам'янець-Подільському училищі спеціальності слюсаря-налагоджувача

працював на Одеському цементному заводі, звідки був призваний в армію.

Військову підготовку проходив у навчальному центрі узбецького міста Термез і, як вірний присязі, у складі мотострілецького полку був передислокований в Афганістан. З березня 1982 по серпень 1984 року Микола Олександрович брав активну участь у бойових діях на території провінцій Баміан, Падшер та Баграм. Окрім того, супроводжував наші колони з бійцями та провіантом, охороняв автомобільні дороги тощо. А в серпні 1983 року Микола Муляр брав участь у ліквідації бандформувань моджахедів, їх вогневих точок і складів у провінції Джалалабад і був нагороджений медаллю «За бойові заслуги».

Навесні 1984 року наш герой опинився на межі життя і смерті... Під час охорони дороги Кабул – Баграм разом з бойовими побратимами потрапив в оточення бойовиків, яке в десятки разів перевищувало сили радянських військових. Від вибуху міни Микола зазнав важкої контузії і лише чудом залишився живий.

По поверненні додому Микола Олександрович працював водієм Дунаєвецької автоколони, звідки був відібраний на службу в органи внутрішніх справ. Як водій чергової частини Дунаєвецького райвідділу міліції постійно брав участь у затриманні правопорушників та конвоюванні злочинців.

Та минуло зовсім мало часу, і доля змусила Миколу Муляра пройти нову перевірку на міцність. Понад 3 місяці він був задіяний у заходах по ліквідації найбільшої у світі техногенної катастрофи на Чорнобильській АЕС. Микола Олександрович щоденно бував у 30-кілометровій зоні, супроводжував колони автомашин, що їхали на станцію, охороняв громадський порядок, затримував правопорушників та мародерів. Допомогає і літнім людям, які відмовились залишати зону підвищеної радіації – привозив їм продукти, порався по господарству.

Та й сьогодні, вийшовши на заслужений відпочинок, Микола Муляр бере активну участь у військово-патріотичному вихованні молоді, виступає в трудових колективах та школах.

Їх єднає здобутий досвід війни із невидимим злом та спогади, якими не хочеться ділитися ні з ким...

Подія, 30-та річниця якої поділяє життя багатьох українців на до і після, торкнулася 464-х працівників органів внутрішніх справ Хмельниччини та їх сімей, каже Юлія Гринь. Кожен з них ціною власного здоров'я, за лічені хвилини набуваючи невиліковних хвороб, гасив пожежі на Чорнобильській АЕС, знезаражував забруднену територію і транспорт, відкачував так звану «важку» воду, охороняв громадський порядок та надавав медичну допомогу постраждалим.

Ми вдячні усім ліквідаторам за їх героїзм, мужність і людяність. У нашій пам'яті назавжди залишаться обличчя 42-х працівників міліції, які, на жаль, пішли від нас у небуття через хвороби, викликані опроміненням. Міліціонер, який склав присягу, свідомо відмовляється від життя для себе – його життя назавжди належить Батьківщині.

Для Степана Козіцького, Миколи Лужняка та Павла Доротюка, типових радянських правоохоронців 80-х минулого століття, військова честь – понад усе. Питання їхати чи не їхати у Чорнобиль перед ними не стояло, вони чесно виконали свій, звичний до тепер, службовий обов'язок – захищали життя і здоров'я співвітчизників. Окрім цього, їх єднає здобутий досвід війни із невидимим злом та спогади, якими не хочеться ділитися ні з ким.

Степан Козіцький, начальник відділу дізнання УМВС України в Хмельницькій області, у квітні 1986 року навчався у Київській вищій школі міліції, коли їх курс 26 квітня ввечері зібрали по тривозі та автобусами повезли на Прип'ять. «Знали тільки, що щось там трапилось. Шістдесят кілометрів ми долали усю ніч. Тією ж дорогою просувалося безліч одиниць військової техніки, пожежних автомобілів, пасажирських автобусів, швидких. Надранок «розквартирувалися» з автобусами прямо у полі».

Перед курсантами стояло завдання нести охорону громадського порядку у містечку атомників, хтось охороняв стоянку – без автотранспорту, хтось будинки – майже без майна. «Місто було напівпорожнім – атомники, заможні на той час люди, встигли вивезти свої сім'ї та деяке майно власними автомобілями, а мародерства у перші дні, тим більше, що це було місто, абсолютно не спостерігалось. Спокій вулиць порушувало тільки пересування військової техніки».

Відповідальність у державі в одну мить лягла на погони капітанів та сержантів усіх військових та правоохоронних відомств. Для курсантів три дні перебування у Чорнобильській зоні стали школою виживання. Ночували в автобусах та харчувалися хто чим. Про небезпеку, що їм загрожує, ніхто не замислювався, хоча й насторожувало, що цивільні ходять у масках.

Дозиметри, спецкостюми і захисні маски з'явилися пізніше: після гучного Першотравня, участь у святкуванні якого Степан Афанасійович також брав, та відселення людей із Чорнобиля.

Тоді-то викладач, який поїхав з ними у відрядження та трохи знався на фізиці, розповів, що непогано було б десь роздобути спиртного, краще – червоного вина. У той час в Радянському Союзі саме діяв так званий «сухий закон», тож мови про алкоголь не могло бути, та й горілка тоді була на вагу золота. «Працівникам тамтешнього райвідділу внутрішніх справ дозволили випити спиртне у якості ліків. У нас же такої можливості не було. Єдине, чим я намагався «вберегтись» – дворазовим прийомом йоду, розбавленого молоком. Цей «рецепт» мені підказали працівники ЧАЕС, яких я просто випадково зустрів на вулиці».

І все ж відносно збереженому дотепер здоров'ю Степан Афанасійович завдячує Богові, бо уже наступного навчального року 27-річний офіцер дізнався, що багато з тих, хто разом із ним побував у триденному відрядженні, не могли жити без ліків, а пізніше і взагалі пішли з життя. Степанові Козіцькому ж доля подарувала двох чудових дітей, можливість виростити яких він заслужив вірністю обраному шляху.

Про те, як живе покинутий Чорнобильський край, Павло Доротюк, начальник сектору ВІТ УМВС, дізнавався тільки із засобів масової інформації або від колег, які уже побували «там». Звістка про відбуття на тримісячну вахту застала працівника патрульно-постової служби міліції у червні 1989 року під час несення служби. Павло Олегович мав три години на поїздку у Ярмолинецький район, де проживав, щоб зібрати речі та встигнути попрощатися із дружиною.

«Звісно, я знав, чим для мене може загрожувати перебування у радіаційній зоні, але, впевнений, що і зараз би не відмовився. Перше, що вразило, – цілковитий занепад залишених сіл, густі бур'яни вище найбільших парканів. А дихається – як і всюди, тільки перший тиждень ходив із припухлими очима, мабуть, таким чином організм реагував на невидиму смерть».

Павло Доротюк аж засміявся, коли під час патрулювання одного з населених пунктів побачив пенсіонерку зі знайомим обличчям: «Я ж Вас знаю, тільки два дні тому читав у всесоюзній газеті про Вашу історію!» І справді, пригода, у яку потрапила старенька, облетіла сторінки усіх центральних газет того часу. Так сталося, що при розподілі території на «заражену» і «чисту», будинок жінки потрапив до «чорного» списку, а город – ні. Але пенсіонерка залишилася доживати віку у рідному селі, не боячись наслідків страшної аварії.

Не боялися їх і жителі найближчих сіл, вислідковувати та проганяти яких із відгородженої колючою проволокою зараженої території і входило до обов'язків хмельничанина. Місцеві жителі давно зрозуміли, що можуть чимало заробити, збираючи на занедбаних ділянках полуниці, величиною у добре яблуко, а потім збуваючи їх на ринках Києва. Ще один вид заробітку – продаж сушених грибів, якими рясно родив непрохідний ліс. Але це ще дрібні порушники, у порівнянні із тими, хто КамАЗами вивозив кубометри радіоактивного лісу, який потім осідав у помешканнях українців.

Чимало клопоту завдавали правоохоронцям і лісові господарі «зони». Кабани часто пошкоджували колючу загорожу, змитаючи все на своєму шляху, а олені з рогами у розмір бамперу автомобіля «УАЗ», часто перетинали дорогу і подовгу стояли, не реагуючи на голосні окрики людей.

«Страх викликала сама обстановка. І то тільки у перші тижні, потім – звикаєш. Звикаєш до заборон купатися, їсти, виїжджати авто на узбіччя через загрозу підняття радіаційної куряви».

Людина, яка потрапляє у надзвичайно складні обставини, одночасно виявляє найважливіші або, навпаки, найганебніші людські якості. «Коли нам повідомили мету прибуття у Київську область, не хочеться про це згадувати, але частина присутніх просто відмовилася туди їхати», – згадує начальник громадської безпеки УМВС України в Хмельницькій області Микола Лужняк. У зону відчуження він потрапив у 1987 році, коли стало зрозуміло, що Чорнобиль – це справді страшно.

Перед міліціонерами стояло головне завдання – не дати нічого вивезти звідти. Найстрашніше те, що радіацію неможливо ні побачити, ні відчути, її наслідки проявляються пізніше. А люди, жителі прилеглої до 30-кілометровки території, будь-що намагалися поцупити цінні речі або, сільськогосподарську техніку. Селянам боліла душа спостерігати, як іржавіють під дощами та снігами незамінні для кожного у господарстві трактор, сівалка чи комбайн, байдуже, що вони є довічними випромінювачами смерті. «Людей дуже важко було переконати не перетягувати на свої городи ураженої радіацією техніки. Вони не хотіли нічого розуміти». Як і того, що поцуплений з покинутого будинку телевізор – це повільна смерть для усієї родини, а одягнутий на шию чужий золотий ланцюжок – зашморг для власного здоров'я.

Але на пунктах пропуску затримувались і такі ділки, які перевозили окремі деталі побутової або сільськогосподарської техніки, шини до легкових авто, маючи на меті подальший їх продаж.

Правоохоронці працювали позмінно 24 години на добу. По-справжньому лячно було лише у моменти, коли апаратура дзве-

ніла, зашкалюючи від шалених доз радіації. «Людина підходить у бушлаті до спеціальної японської техніки, з якою працювали дозиметристи, і починає дзвеніти. Скажу вам – не дуже це весело. А коли знімає з себе верхній одяг і знову проходить, апаратура вже не дзвенить, – от тоді у душі з'являється неприємний холодок і волосся саме собою стає дибки. Звідки? Його ж не видно нібито, навколо ж все нормально?!»

Тепер ліквідаторів втішає лише думка про виправданість часом колись прийнятого рішення. Минуло майже чверть століття від Чорнобильської катастрофи, а згадувати про страшні події так само непросто. Перед очима стоять покинуті вулиці Прип'яті та навколишніх сіл з дитячими іграшками та велосипедами, котрими вже ніколи ніхто не поїде.

Що розповідати про Чорнобиль – це потрібно було бачити

У Чорнобилі заступникові начальника управління державної служби по боротьбі з економічними злочинами УМВС України в Хмельницькій області полковнику міліції Миколі Михайловичу Тютюннику довелося побувати двічі: у перші дні після аварії та взимку 1988 року. Обидва рази юнак виконував свій службовий обов'язок, розповідає Юлія Адамик.

У той час мало хто знав, чим може загрожувати навіть кількогодинне перебування у зоні під невидимими променями радіації. А якщо і здогадувався, то і в думках не було відмовитися від почесної та важливої місії ліквідації аварії на ЧАЕС. Тож коли 20-річний Микола Тютюнник, який служив у патрульно-постовій службі міліції міста Києва, отримав наказ перевезти спецавтотранспорт у Чорнобильську зону навесні 1986 року, хлопець без зайвих думок виконав завдання та наступного дня повернувся додому. Усі карантинні заходи, що проводилися, він сприйняв як належне.

Коли через два роки, у 1988-му, у Львівській школі міліції, де Микола Михайлович у той час навчався, вони отримали наказ на виїзд у зону для несення служби, він і не думав відмовлятися, хоча мав повне право. Свою дозу радіації він уже отримав, ось тільки документально цього тоді ніхто не зазначив, а пізніше тим більше дарма було шукати крайніх.

Їх направили у 30-кілометрову зону, поблизу Наровлянського району республіки Беларусь. Микола Тютюнник у якості електрика-дозиметриста протягом дня їздив від одного контрольно-пропускного пункту до іншого та вимірював рівень радіації. Отримані данні він повідомляв у штаб, а там уже аналізували загальний стан території та можливі ризики для людей. Останнє якраз і замовчувалось. Правда, охоронці КПП час від часу зазнавали передислокацій. Микола Михайлович згадував, що рівень випромінювання дуже різнився. Ось щойно вони здійснили заміри, а через три кілометри мікрорентгени могли уже зашкалювати і курсанти негайно залишали те місце.

Найгнітючішим у Миколи Михайловича залишилося враження від поїздок покинутими селами. «Словами того не передати, це потрібно побачити», – розповідає полковник міліції. Взимку відчуття щему у душі було сильнішим, адже навколо стояли припорошені снігом пусті хати з холодними димарями – і жодного людського сліду, тільки звірини, яка у ті роки у великій кількості розплодилась у лісах. Але саме цей фактор допомагав правоохоронцям затримувати мародерів, загалом жителів навколишніх сіл. Знаючи місцевість, вони безперешкодно потрапляли на заражену територію та вивозили на «велику землю» металобрухт, а то й ще вцілілі запчастини до сільгосптехніки. Саме за слідами на снігу їх швидко вираховували та затримували, чим врятували не одне життя.

Про свою ж долю курсанти майже не замислювались. Заздрили тим, хто уже встиг завести сім'ю та народити первістків. Микола Михайлович належав до когорти щасливчиків – звістка про майбутнє батьківство застала його там.

У перервах між службою курсанти Львівської школи міліції давали самодіяльні концерти жителям сусіднього із 30-кілометровою зоною села. Пісенні й танцювальні номери вдало пережежувались жартівливими гуморесками у виконанні Миколи Тютюнника. Як з'ясувалося, полковник міліції ще з дитинства має хист до запам'ятовування та артистичного відтворення творів сатири та гумору.

Ще одне захоплення Миколи Михайловича тісно пов'язане із обраною професією – спорт. Він є кандидатом у майстри з гирьового спорту і свого часу робив понад вісімдесят віджимань. Окрім того, займався дзюдо та легкою атлетикою. Можливо, загартування та здоровий спосіб життя дали змогу Миколі Тютюннику не відчувати особливих відголосків чорнобильських відряджень та до цього часу бути у строю – взірцем для молодого покоління правоохоронців і своїх уже дорослих синів.

Вартовий мертвої зони

26 квітня 1986 року – дата, вкарбована в пам'ять українського народу. День чорнобильського лиха, болю, суму... Забути його чи викреслити із пам'яті нації неможливо. Тоді за покликом рідної землі першими до палаючого реактора за тривогою прибули пожежники, а за ними і правоохоронці.

Саме про міліцейську службу в Чорнобильській зоні ми розмовляли з пенсіонером ОВС капітаном Віталієм Стадніком, каже Наталія Касапчук. За 20 років служби в міському відділі міліції роботу правоохоронця він засвоїв на відмінно. Все було: і зачіпки, і затримання, і конвоювання, і супровід, і відрядження, і погрози злочинців, і дяка від людей.

Одразу ж після трагедії на ЧАЕС він без вагань вирушив у зону відчуження.

Віталій Стаднік народився 10 січня 1957 р. в с. Залісці Дунаєвського району в сім'ї колгоспників. Батьки з ранку до смеркання були на роботі, тож хлопець брав активну участь у вихо-

ванні молодшої сестри. Ходив до школи, порався по господарству. Закінчив восьмирічку та вступив на навчання до ПТУ №5 на спеціальність «Електромонтер». Після навчання рік працював електриком на цементному заводі. Протягом 1975-1977 рр. служив у Збройних силах СРСР. А на третій день після демобілізації в званні молодшого сержанта заступив на службу до патрульної роти міськвідділу міліції. Згодом заочно навчався в Івано-Франківській школі міліції. За 10 років пройшов шлях від інспектора до командира взводу патрульної служби. Працював у дитячій кімнаті міліції та карному розшуку. У 1997 р. вийшов на пенсію.

«Пам'ятаю, як зачитали рознарядку: забезпечити охорону на території чорнобильської зони від мародерів і... я погодився та ще 16 міліціонерів з міського відділу. Тож на три місяці вирушив на службу».

Спочатку нас інструктували в області, згодом – у столиці. Звідти три автобуси правоохоронців вирушили в село Термахівку, де й відбулося розподілення. Мене призначили заступником начальника першого караулу, в підпорядкуванні було 16 міліціонерів. Місце дислокації: селище Зелений Мис. Завдання: охорона 30-кілометрової зони, аж до села Дитятки, виявлення і припинення фактів мародерства та здійснення контрольно-пропускного режиму.

«Мурашки по тілу, відчуття страху зашкалює, вітер завиває, перекидає пісок, а на території тільки ми, оглядаємось і обживаємось».

Дорога до місця служби здавалась занадто довгою, тривога в серці не вщухала ні на хвилину. Як прибули до вахтового селища Зелений Мис, то відчуття страху сигнало, як і дозиметри. Нашою домівкою на час служби стали звичайні вагончики, де було лише необхідне: ліжка, стіл, стільці, керосинові лампи та грубка. Ми по черзі розпалювали в грубці, готували їсти та прибирали. По дрова ходили в ліс, а по продукти харчування раз на тиждень їздили до вахтового містечка в Дитятках.

Режим роботи був суворо розписаний. Щодня на двох УАЗах прочісували навколишні ліси та села з метою виявлення ма-родерства. Наш караул мав п'ять постів, де чергували по двоє правоохоронців. А згідно з графіком, заступали на охорону міста Прип'ять по периметру.

Разом з нами вірно несли службу дві собаки. На жаль, за місяць до відправлення додому їх покусали лисиці, тому через сказ довелося пристрелити, аби не мучились.

«Де і в якій ситуації не були б, ми завжди залишалися людьми».

Наступного дня познайомились із «сусідами» з лісу. Кабани та здичавілі табуни коней пробігали повз. Часто вони проривали колючий дріт, яким було обтягнуто всю територію зони. Дріт доводилося латати. Звірина харчі шукала, то ми їх підгодовували залишками.

Перші дні патрулювання вразили найбільше, адже люди поспіхом виїжджали і залишали все нажите майно. Глянеш по боках – там дитяча іграшка, там книги... Речі ніби чекають на своїх господарів.

Залишилися там і деякі жителі. Люди, особливо похилого віку, відмовилися покидати зону відчуження. І в кожного були на те причини. Хтось не наважувався залишити без нагляду господарство. Дехто просто не бажав їхати з рідної землі: мовляв, тут народився – тут і помру!

Пам'ятаю, як патрулювали територію і проїжджали повз клуб в одному із селищ. Ніч навколо, хоч око виколи, а там світло... Заходимо тихенько, а на другому поверсі, прямісінько на підлозі, сидять люди і розмовляють, а по колу горять керосинові лампи. Побачивши нас, почали плакати і просили не виселяти. Ми заспокоїли їх, поговорили, поділились з ними їжею, домовились, аби вони не рвали колючого дроту, а в разі необхідності – одразу зверталися до нас.

«І досі не розумію людей, які в той час наживались на чужій біді і не боялися радіації».

Випадки мародерства справді були, негідники тягнули все, що потрапляло під руку: особисті речі, меблі, запчастини, техніку. Мародерів ми затримували часто, адже вчасно отримували інформацію від колег і людей, які залишились у зоні.

Пам'ятаю, як затримували чотирьох чоловіків, котрі завантажили в автомобіль меблі й хотіли виїхати з награваним попри лінію електропередач. Та ми прорахували маршрут і зробили пастку на дорозі: в пісок закопали стовбур сосни з набитими цвяхами. Вони пробili колесо, машину розвернуло, і ми швиденько всіх затримали.

А одного разу від жителів отримали цікаву інформацію про місцевого лісника. Під час перевірки в його сараї виявили склад меблів і техніки. Дочекались господаря лісу, поговорили, а згодом спіймали його спільників.

Вражає нелюдське прагнення до наживи на чужій біді. Адже ми затримували мінімум трьох мародерів на тиждень.

«Після служби в Чорнобилі не боявся смерті. Люди кажуть, що треба бути готовим до втрат, але я не зміг».

Було дуже боляче щодня бачити, як поступово вмирає все живе. Важко було усвідомити, що Чорнобиль – уже мертва зона... Я перестав боятися смерті, але не був готовим до втрат (очі Віталія Анатолійовича наповнюються слізьми, голос тремтить). Скоро буде 40 днів, як я поховав дружину Валентину Іванівну. Ми пройшли по життю 34 роки. Коли її вперше побачив – одразу зрозумів, що моя... Моя Валентина була взірцем дружини правоохоронця, мудрою і вірною, молилася за мене і чекала із відряджень. Може, тому й повернувся благополучно з Чорнобиля.

Після відрядження Віталій Анатолійович повернувся на службу до Кам'янець-Подільського міськвідділу міліції. І сьогодні на запитання: «Чи обрав би іншу професію, якби була нагода?» відповідає чітко та впевнено: «Ні! В жодному разі».

Сьогодні ми відкрили скарбницю спогадів Віталія Стадніка, та вона не встигає припасти пилом. Незважаючи на випробовування долі, він залишається звичайною людиною і просто живе.

Часто зустрічається з друзями, колегами, вихованцями місцевих шкіл. Зокрема, більшість фото, зроблених під час служби в Чорнобильській зоні, нині розміщені в музеї ЗОШ №17.

Доля ліквідатора

На момент аварії на Чорнобильській АЕС в 1986 році я служив на Далекому Сході, на тоді знаменитій Байкало-Амурській магістралі, розповідає Петро Смірнов. Про аварію на ЧАЕС далеосхідний люд, як і я, дізнався 3-4 травня з телевізійних новин. Там із сім'єю я жив у добротній двокімнатній квартирі п'ятиповерхового будинку. Та після тривожних новин з України я написав рапорт на відпустку і поїхав до Києва. Мені не відмовили. В зону аварії з моїм відпускнуим посвідченням було потрапити не так просто.

До Києва прилетів 21 травня 1986 року. Спочатку були коридори МВС України, а потім УМВСУ в Київській області. В зону аварії потрапив лише 26 травня 1986 року. Мене приписали до особового складу Чорнобильського райвідділу міліції. Строкову службу в армії я проходив в ракетних військах стратегічного призначення, тож добре розумів, що таке радіація. Що робити в зоні – не знав, але був готовий до будь-якого завдання. Не можу сказати, що в Чорнобилі звершував великі подвиги. Я не був на даху з тими молодими людьми і не скидав звітти радіаційного графіту, не копав з шахтарями під реакторний тунель. Я не був у самій Прип'яті, але вздовж і поперек не раз обходив та об'їздив Чорнобиль і Чорнобильський район. Навіть був у сусідній Білорусії. Таку дали мені роботу, і я якнайкраще намагався її виконувати.

За одинадцять тисяч кілометрів я не літав за похвалою, розумів, в якій небезпеці моя Україна, її народ, людство. І зона ще більше переконала мене в цьому. Хотілося працювати краще, зробити більше, щоб захистити громадян своєї держави, свою родину, друзів від цієї планетарної біди. На ту пору в радянській

системі МВС це був єдиний випадок, коли працівник міліції за власним бажанням в зоні аварії провів свою відпустку і саме те відпускне посвідчення створювало мені проблеми. Але тоді це вважали вчинком! Слова вдячності на мою адресу починались словами: «За проявленне мужество...». На жаль, сьогодні все це – як велике безглуздя, а слово «патріотизм» викликає клінічний сміх.

Після повернення на місце служби на Далекий Схід мене викликали до крайової лікарні МВС Хабаровська для медичного обстеження. Лікар ще до обстеження сказав, що я даремно зараз приїхав, медична допомога мені буде потрібна років за десять. Трохи він не вгадав. Після розвалу Союзу, в 1991 році, я з родиною повернувся до свого рідного міста – Славути на Хмельниччині. А в 1994-му почалися мої проблеми зі здоров'ям. Тоді мені і в страшному сні не могло наснитись, що колись з простягнутою рукою проситиму в держави милостиню, а вона повернеться до мене спиною...

В усі часи я завжди був проти всіляких пільг. Якщо людина своїм статусом щось зробила, заплатити їй гроші, а вона вже розраховуватиме, як їх використати. Отож серед усіх пільг, наданих ліквідаторам, є така міфічна як безкоштовне лікування. Пільга є, але ніхто не може сказати, як її можна застосувати. Утім мої захворювання, як то кажуть, – на повен зріст, а пенсія прапорщика міліції – це навіть не копійки.

Коли пішла «епідемія» купівлі липових посвідчень, категорій, груп, уся та братія повалила до суду – відсуджувати пенсії та інші виплати й привілеї. І я пішов до адвоката, бо гроші на щорічне медичне оздоровлення можна «добути» лише через суд. Та в тому, що їх не побачу, я більш ніж впевнений...

Розумію, що листа, з яким звернувся до прем'єра, він і в очі не бачив. Але велику турботу про мене виявила його канцелярія. Мій лист швиденько скинули на Міністерство охорони здоров'я і Міністерство соціальної політики (бо я вже двадцять років стою на черзі на житло). В Міністерстві охорони здоров'я теж «хоро-

ші» люди працюють і ще швидше відправили мій лист до управління охорони здоров'я Хмельницької облдержадміністрації. А там зреагували миттєво і надіслали головному лікарю нашої міської лікарні писульку – допоможіть, мовляв, там якось...

Мені як і більшості ліквідаторів 86-го, – шістдесят, а комусь і більше. Я – хвора людина, яка роками від влади не може отримати ні грошей на лікування, ні самого лікування. Яка в мене перспектива, яке майбутнє?

Ми рятували тих, хто рятував усіх нас

Там, де пожежа, там завжди й медики. Кому, як не їм, була цілком зрозумілою ситуація, що склалася після аварії. На ліквідацію аварії було задіяно біля 2500 лікарів і 5000 медсестер, 1500 студентів-старшокурсників медичних інститутів, сформовано приблизно 400 спеціальних медичних підрозділів і 200 медико-дозиметричних бригад. В ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брали участь понад 700 медичних працівників області, які працювали в закладах охорони здоров'я і у складі сформованого на базі області медико-санітарного батальйону. Було обстежено біля півмільйона людей. Лабораторії санітарно-епідеміологічної служби провели майже 3 мільйона досліджень продуктів харчування, води, об'єктів зовнішнього середовища на радіоактивну забрудненість. А за кожною з цих цифр стоять живі люди, їх судьби, їх переживання, їх робота в дуже непростих умовах того спекотного, тривожного літа.

Оперативно зорієнтувавшись в обстановці, медики надавали першу медичну допомогу, здійснювали дозиметричний контроль, подвірні обходи мешканців зони відчуження, медичний догляд постраждалих і евакуйованих, регламентували час перебування в зоні радіоактивності. Багато хто з них, ледве тримаючись на ногах, працював без відпочинку. Вони проявили великий професіоналізм та людяність, проводили роз'яснювальну роботу серед населення, допомагали в евакуації населення.

Для врятування сміливих атомників і пожежників, що дістали значні опіки та опромінення, було мобілізовано найкращих і найавторитетніших лікарів, вчених-медиків.

За першу добу разом із чорнобильськими медиками було зроблено майже тисячу аналізів і оглядів хворих, з них відібрано близько двохсот, які потребували спеціального лікування; важкохворих транспортували до Москви.

Всіх пожежників й атомників, які дістали велику дозу радіації, за рішенням урядової комісії терміново відправили літаком з Борисполя до стаціонару спеціальної клінічної лікарні № 6 Москви.

Колектив лікарів, рятуючи життя відважних, працював у ті дні й тижні цілодобово, без вихідних. Важкохворим робили трансплантацію мозку. З усіма провели так звану замінну терапію клітинами крові, антибактеріальну і дезінтоксикаційну терапію. Але, незважаючи на зусилля спеціалістів, на жаль, не всіх удалося врятувати...

Поки тривала боротьба за життя важкохворих, вчені, медики розгорнули запобіжно-профілактичну роботу на місцях, у продовольчих закладах і серед населення.

До 10 травня завдяки турботам медиків майже половина пацієнтів, що потрапили до лікарень після аварії на АЕС, були виписані.

Лікуванню опромінених допомагав також американський лікар доктор Гейлл. Разом з ним та іншими спеціалістами із США було забезпечено заміщення дефіциту кровотворення з допомогою трансплантації клітин крові.

Перебуваючи у колишньому Союзі американський доктор Гейлл давав рекомендації, що можна і чого не можна їсти. Але його поради лежали у «когось» під сукном. І тільки через довгі дні й ночі, що склали цілі пекельні роки, тут дізналися, що потрібно їсти в умовах підвищеної радіації. Це – відвари кропиви, соки, гранат, ізюм. Вітаміни Р, С, В. І пити червоне вино. Щоден-

но. Овочі і фрукти також їсти щоденно. Із м'яса – тільки свинину. Курятина для їжі ніяка не придатна.

За кожним важкохворим цілодобово пильнувала група індивідуальних лікарів і медсестер, які працювали в три-чотири зміни.

*О Боже, Боже, як ти міг
Страшне це лихо в світ пустити.
Мабуть і думки не було
Що можуть зло таке вчинити.
О Боже, Боже, поможи.
Дай хворим ліки, кволим силу,
Надію всім, хто уцілів
І спокій тим, хто ліг в могилу.
Скільки невинних полягло,
А скільки в муках помирає.
А немовлята... їх за що
Нещадно доля так карає?*

Борис Брін

Для активізації лікування збільшили кількість сепараторів крові, центрифуг, виділили нову техніку. У випадках, коли стан пацієнта надто погіршувався, для нього не шкодували будь-яких засобів. Всіх підбадьорювали. Що стосується строків такого лікування, то гостра променева хвороба має окреслений цикл – два з половиною – три місяці. Після цього лікарів цікавитимуть лише опіки й місцеві ураження.

Про аварію на Чорнобильській АЕС я дізнався 28 квітня 1986 року, коли до нас, в обласну санепідстанцію, приходили люди, які приїжджали із Києва різними видами транспорту для проведення радіологічного дозиметричного контролю і розповідали, що в столиці паніка через аварію на АЕС. Люди тікають туди, куди тільки можна взяти квиток на поїзд або автобус. На той час лише ми в області мали радіологічну лабораторію та відповідну апаратуру. Ми тоді на своїй базі організували цілодобовий пост і здійснювали дозиметричний радіологічний контроль за

радіоактивним забрудненням території області та за людьми, які прибували із Чорнобильської зони і Києва автомобільним і залізничним транспортом, та надавали їм відповідні поради. Я тоді працював заступником головного державного санітарного лікаря області.

За наказом Міністерства охорони здоров'я України вже 28 квітня 1986 року інженер-фізик радіологічного відділу облсанепідстанції Піддубна Н.Ф. виїхала в Київ, де разом з фахівцями інших областей проводила оцінку радіаційної ситуації як в столиці, так і в області. З 29-го квітня вже працювала бригада санепідслужби в Нетішині, яка проводила дозиметричні заміри людей, які масово переселялися з Прип'яті та їх речі, транспорт тощо. З перших чисел травня такі пости дозиметричного контролю були розгорнуті у всіх міській та районних санепідстанціях, розпочались заміри гамма-фону в усіх населених пунктах, дослідження продукції. У ті тижні практично вся санепідслужба області в три зміни працювала по Чорнобильських питаннях. З травня по листопад 1986 року понад 100 фахівців санепідслужби брали участь в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи в Київській області. Це і 3 вахтові бригади райСЕС, які працювали в Чорнобилі під керівництвом Ціпкуна А.І., Поліщука М.С., Матуса Ю.А. (в кожній бригаді було по 25 спеціалістів), і пересувна радіологічна лабораторія під керівництвом Ковалишиної Н.І., 12 осіб працювали в зоні по лінії військкомату, і вахтові бригади епідеміологів і бактеріологів в Бороднянському та Іванківському районах.

30 квітня головний державний санітарний лікар України А.Касьяненко направив першому секретарю ЦК КПУ В.Щербицьком листа, в якому була дана пропозиція санепідслужби про необхідність відміни першотравневої демонстрації трудящих і велогонки світу, яка розпочиналась 1 травня (і на яку більшість країн Західної Європи, які в достатній мірі мали інформацію про дійсний стан справ, свої команди не прислали). Однак в ЦК КПУ вказана пропозиція з політичних міркувань була відхилена.

Рівень радіації у Києві, згідно з даними розсекречених документів СБУ перевищував фоновий у кілька десятків разів. 1 травня об 11.00 гамма-фон АН УРСР зафіксував значення близько 2500 мікроРентген за годину. Саме в цей час на Хрещатику відбувався парад. Упродовж дня значення коливалися від 400 до 2500 мк Р/год при середньому фоновому значенні в місті 15 мк Р/год. З 15 травня почали евакуацію дітей з небезпечних зон, у тому числі й з Києва. Вивезли понад 700 тисяч дітей різного віку на 3-4 місяці.

Найвищий рівень радіаційного фону у Хмельницькому був 1 травня 1986 року і досягав 100 мікрорентген на годину, при природному фоні – 15-17 мікрорентген.

Вражав непоказний героїзм людей, не одного-двох, а тисяч і тисяч. Зовсім юні обличчя у більшості, а на них весь світ тримався!

Рядові ліквідатори часто проявляли зразки самовідданості, вони ретельно виконували все, що їм доручали, не маючи інформації, але й не шкодуючи свого здоров'я (смертність серед ліквідаторів нині у десять разів вища, ніж серед іншого населення), вони керувалися одним – якомога швидше й ефективніше подолати біду, і робили все, що від них залежало.

Горе Чорнобиля об'єднувало людей, давало їм сили. І вона йшла на силу атому, долала його.

На Поліссі люблять калину. Майже біля кожної хати вона росте. Рясні деревця простягають ніжні крони до шляху і немовби обпікають червоними плодами перехожих. Минає осінь, зима збігає, весна і літо висушують маленькі ягідки, але жодна рука не доторкається до лікувального дару природи.

Зацуралися люди, чи хтось тяжко прокляв, бідолашну? Не зацуралися і не проклинали, бажаними виростили кущі калини на садибах. Та світом пролетіло лихо Чорнобиля і нищівним спалахом постало над природою.

Живою принадою палахкотять на деревцях ягідки. І такі рясні, такі гарні, але мовчазні. Вичікують чогось. Торкнись лише ру-

кою і м'якенькі бубочки впадуть на долоню, звеселять теплом і стане одразу легше. Легше деревцю, легше людям, які немовби помітили, журно снують біля своїх похилених халупок.

Дехто із жінок зупиняється на хвилику біля одиноких, але гордих кущів і мовчки читає молитву. Про що вона?

Старі люди розповідають, що плід калини – живинка для кожного. На Поліссі звать її «Червоною королевою». Сонцем обцілована, вітром обвіяна, морозом остуджена вона несе в собі дар непокори і стійкості, допомагає від багатьох хвороб. Та ба! Сьогодні кущ калини у поліському лісі уже не чародійний і не життєдайний. Чорнобиль смертю вразив вогнисті бубочки і тепер вони, як і люди, постраждали. І падає у цих краях сніг, як не сніг, дощ, як не дощ. Сонце сходить – але без дива і радості. Навкруг – радіація, застереження: «Не торкайтеся, не їжте ягід!».

Зависли у повітрі оці фрази відомств і лікарів. Висять, як скляні, отруйні колби над головами у людей. І бояться поліщуки калини, розповідають приїжджим і стрічним:

– Захворіла «червона королева», її лікувальні властивості звів нанівець атом. Атом невивчений, незбагнений. Чує все оте, мабуть, і калина. Чує і хтозна, може, тихо промовляє до матінки-землі, розпитуючи у неї, коли ж нарешті люди схаменуться, потепліють душею.

Нині, коли розмовляєш з героями Чорнобиля, нерідко чуєш: «Всього зазнали. Та ніхто не скаржився. Так, був страх. Смерть небаченою стояла поруч: бісився ж реактор».

Люди діяли за крилатим висловом безсмертної Лесі Українки:

«Я жива, я буду вічно жити.

Я в серці маю те, що не вмирає».

У перші дні трагедії вважали, що підкорення палаючого реактора – порятунок. А ще надії вселяв саркофаг. Тепер же – зневіра, нові передбачення вчених. І різні, без сподівання на добро і спокій. Та невже все-таки передбачення колишніх жителів Прип'яті, котрі, покидаючи рідне місто, цілували пороги, збу-

дуться? Слова їхні прості: «...буде зелено, та не буде весело, буде все, але не буде нічого».

Це була війна з величезною людською бідою

Хмельничанин Володимир Лукіянчук називає Чорнобильську трагедію війною. Так писала газета «Всім» 26 квітня 2013 року. Дозиметри зашкалювали від радіації, засобів захисту не було, а люди самовіддано боролися з атомною стихією.

– Про Чорнобильську катастрофу не можна згадувати без важкого душевного болю про тих співвітчизників, що пішли і йдуть з життя, друзів, колег, без почуття жалю до обпаленої землі та братам нашим меншим, – каже учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986 року, голова Хмельницької міської організації Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України» Володимир Лукіянчук. – Постраждали від неї всі і все. Ця катастрофа розділила в розумі людей життя на два відокремлених періоди: «До» і «Після» Чорнобиля – зі своїми умовами, проблемами, поняттями та перспективами.

Перші дні та тижні після аварії були найтяжчими: скрізь панували повний безлад, горе та ломка людських доль. Практично паралізовані були дії властей, науки, величезних територій та населення.

– Дозиметрів не вистачало, – згадує Володимир Лукіянчук. – А ті, що були, могли показувати радіацію до 20 рентгенів. Адже передбачалося, що тільки за такої радіації можуть бути люди... Тому всі дозиметри зашкалювали. Захист був умовним. Видали марлеві пов'язки, які не захищали від радіації.

В 30-кілометровій зоні і за її межами знаходилася величезна кількість військових підрозділів та техніки, скрізь на шляхах стояли дороговкази «Господарство такого-то», що дуже нагадувало війну. Мабуть, це і була війна з величезною людською бідою. Вражала мертва тиша та відсутність людей в більшості населених пунктів зони.

– Не можна не згадати той патріотизм та самовідданість всіх, хто був та працював в зоні, їх бажання скоріше перемогти численні проблеми та виняткові труднощі в ліквідації наслідків Чорнобильської аварії, – говорить учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986 року. – І подолання їх стало можливим тільки завдяки героїзму та самопожертві ліквідаторів, які зробили все, що від них залежало в боротьбі з атомною стихією... Про це ніколи і нікому не можна забувати.

– Чорнобиль... Чорний біль нашої землі, – каже Володимир Лукіянчук. – Скільки б не минуло років, все одно це слово полум'янітиме чорним вогнищем скорботи. Назва ця, Чорнобиль, походить від назви різновиду гіркого полину чорнобилки. Спочатку так іменувалося давнє населення, потім – місто, а згодом і електростанція. Як грізне попередження була послана нам зірка Полин, і мало хто знав, що у Книзі книг – Біблії – говориться про полин і пов'язану з ним страшну катастрофу. «... засурмив третій Янгол, – і велика зоря спала з неба, палаючи, як смолоскип. І спала вона на третину річок та водні джерела. І ймення зорі тієї Полин. І стала третина води, як полин, і багато людей помирали з води, бо згіркла вона» (Апокаліпсис). Так і сталося. З того часу слово квітень завжди пов'язується зі словом чорнобиль, бо щороку 26 числа ми згадуємо про цю біду.

Багато ліквідаторів до сьогодні не забезпечені житлом. За Законом України чорнобильці повинні були забезпечитися ним протягом одного року. Палаці в Конча-Заспі (та і в інших місцях, в тому числі і на Хмельниччині) не дуже тішать тих, хто протягом десятиліть тулиться в необлаштованому житлі, а багато хто так і пішов з життя, не побачивши радощів новосіль на обличчях рідних.

Прийшов час віддалених медико-біологічних наслідків. Почали проявлятися гіперплазії та раки щитовидної залози у дітей, онкозахворювання у дорослих. Смертність серед ліквідаторів у 10-12 разів вища, ніж серед інших категорій населення.

– Виходять чорнобильці на мітинги протесту, пікети, стоять в чергах на стаціонарне лікування та житло, і тихо, але все частіше ідуть з життя в очікуванні того часу, коли держава захистить їх від бід, як багато років тому закривали вони її від розбурханого ядерного смерчу, – каже Володимир Лукіяничук. – Будемо чекати... А поки що дзвонять дзвони в соборах і церквах нашої незалежної України, нагадуючи про 26 квітня 1986 року. Дзвонять і дзвонять...

Не всі усвідомлювали ступінь небезпеки аварії на ЧАЕС

Працівник Хмельницької АЕС Василь Тихолаз 1986 року цілий місяць брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС. На зруйнований об'єкт електрослюсар дільниці електроцеху з ремонту освітлення, кабельного господарства та загальностанційного устаткування «напросився» в якості добровольця разом з п'ятьма земляками, каже Олександр Шустерук.

– Важко описати емоції від побаченого на території промайданчика четвертого енергоблока ЧАЕС, – пригадує Василь Тихолаз. – Таке враження, ніби потрапив на місце бомбардування. Здалека було видно зруйновані металеві конструкції, які височіли над уламками бетонних плит. Поряд – великі вирви, утворені внаслідок збирання технікою радіоактивного ґрунту. Всюди виднілись залишки обірваних підземних кабелів. Кабельним господарством нам і довелось займатись. Те, що було непридатне для використання, ліквідовувалось. На місцях з'єднань нових проводів ставились муфти. Вимагалась надзвичайна обережність, бо частина систем електропостачання між третім та четвертим енергоблоками знаходилась під напругою.

Але це було не найбільшою небезпекою, з якою стикались представники ХАЕС. Невидимою, але надзвичайно небезпечною була радіація. Саме неможливість відчуття її «на смак» певною мірою розслабляла багатьох ліквідаторів, вони дозволяли собі

порушувати інструкції та усні настанови тих, хто мав хоч якісь посередні знання про іонізуюче випромінювання.

Василь Тихолаз військову строкову службу пройшов хіміком у ракетних військах стратегічного призначення, отож про вплив радіації знав чимало.

– Я не можу оцінювати, – продовжує розповідь ліквідатор, – рівень підготовки з цивільної оборони в інших військових підрозділах часів Радянського Союзу. Але в нашому знанням з хімічного та ядерного ураження приділялась велика увага. У Чорнобилі змушений був пригадати настанови своїх колишніх командирів. Я просив своїх колег не проявляти самодіяльності: якщо визначена певна територія, то за її межі – зась! Навіть якщо і хочеться сильно курити. Я вважав найбезпечнішим місцем дитячий садочок, який на цілий місяць став нашим пристанищем. Прикро, що не всі усвідомлювали ступінь небезпеки. Легковажність демонстрували і солдати, що брали участь у зачищенні території. Я всім казав: «Працуйте у протигазах, коли їх немає, то хоча б скористайтесь респіратором (пелюсткою)».

Графік роботи з ліквідації аварії у Василя Тихолаза та його колег, працівників ХАЕС – Василя Бордюга, Івана Семенова, Василя Степанишина, Олександра Гончарова, Володимира Журука був ущільнений, працювати доводилось по дванадцять годин щодня і без вихідних. Після роботи у ліквідаторів виникало одне бажання – добре виспатись, бо вранці знову треба було приступати до демонтажу пошкоджених електричних комунікацій.

Василь Тихолаз пригадує, що харчували досить пристойно. Часто до ліквідаторів потрапляли посилки, які добрі люди зі всіх кінців Союзу направляли для хлопців, які вступили у двобій із підступною радіацією. Біда ріднила всіх.

Для ліквідації аварії на ЧАЕС були задіяні сотні тисяч працівників різних установ зі всіх республік тодішнього Союзу. Левову частину робіт з демонтажу конструкцій, обладнання виконували військовослужбовці. Як потім з'ясувалось, найвразливішими перед опроміненням виявились саме вони. Але від впливу

радіації дісталось і цивільним ліквідаторам. Непарма їх згодом кваліфікували по категоріях, яких аж чотири. За словами Василя Тихолаза, його перебування під час ліквідації аварії припало на зиму, коли земля була вкрита снігом. Це на порядок зменшило вплив від дихання радіоактивним пилом, якого достатньо не тільки в зоні спостереження ЧАЕС.

До Нетішина ліквідатори повернулись напередодні Нового 1987 року. У колі рідних та близьких Василь Тихолаз у святкову ніч підняв келих за те, щоб більше людство не знало ніяких катастроф. Цей рік для електрослюсаря запам'ятався пусконаладжувальними роботами на першому енергоблоці. Його колеги по електроцеху робили все для того, щоб була можливість надійної експлуатації обладнання під час пуску. А Василю довелося займатись електрифікацією та обслуговуванням загально-станційних об'єктів. За двадцять сім років роботи на ХАЕС його професійні обов'язки практично не змінились, лише розширилась географія «точок» обслуговування, бо потрібно підтримувати в належному стані всю інфраструктуру двох діючих енергоблоків.

На місце спорудження ХАЕС та її міста-супутника Василь Тихолаз прибув у 1979 році. Тоді були зведені лише перші побутово-господарські споруди, місць у новозбудованому гуртожитку на всіх трудових «десантників» не вистачало. Відтак деякий період працівникам довелося тулитись у пристосованих вагончиках. Таку романтику пізнав і молодий представник Вінниччини, який поповнив ряди підприємства «Електропівдень-монтаж». Василь Тихолаз став свідком спорудження багатьох житлових та господарських будівель. Вражаючим за кількістю задіяної техніки та трудових ресурсів було будівництво нових енергоблоків. Все нагадувало великий мурашник, де кожен виконував специфічні обов'язки та функції.

У вільний від роботи час Василь Тихолаз любив навідатись у наймальовничіші місця округи. Під час грибної пори його мож-

на побачити у густих хащах нетішинського правічного лісу, багатого на дари.

Зимової днини Василь також не гайнував вільний час, бо шукав місця на водоймах, щоб з криги наловити риби. Риболовля – окрема тема в біографії енергетика. Під час зустрічі Василь Васильович сказав, що у своїх захопленнях вони з дружиною одностудійці.

– Скільки на світі поширено анекдотів та байок про взаємовідносини подружжя, якщо чоловік любить рибалити, – каже Василь Тихолаз, – а моя Валентина риболовлю вважає цікавим захопленням. Ми часто на берегах водойм буваємо разом. Я їй на 8 Березня постійно дарую нові рибальські обладунки. А ще ми любимо подорожувати. Коли випадає нагода, то навідуємося в Карпати. Там двічі підкорили вершину Сивуля.

Два роки тому Василь опанував новий, як для більшості українських рибалок, вид риболовлі – фідерний. Для цього використовується спеціальне складне вудлище із дуже чутливою верхівкою, яка фіксує навіть легке покльовування. Потрібен також металевий або пластиковий контейнер, який наповнюється кормом і кидком посилається на певну відстань у водойму для принадження риби. Відповідно потрібні навички і знання. Не випадково Василь Тихолаз відгукнувся на пропозицію голови «Клубу аматорів-рибалок ВП ХАЕС» Сергія Онищука об'єднувати рибалок за певними напрямками риболовлі. Звісно, що Василь взяв на себе саме фідерний. А торік став ініціатором проведення першої риболовлі на коропа, яка була підтримана рибалками-аматорами.

– Коли милуюся нашою неповторною природою, – розповідає Василь Тихолаз, – мимоволі згадую аварію на ЧАЕС. Важко уявити, що мальовнича територія Полісся вражена радіоактивними викидами, а зона відчуження є непридатною для нормального життя. Хочеться все робити для того, щоб подібні аварії не повторились.

Якщо не ми, то хто?

Я тримаю в руках посвідчення №011972 громадянина, який постраждав внаслідок Чорнобильської катастрофи (І категорія), каже Наталя Камінська. На фотографії Еля Дмитрівна Іванченко в самому розквіті літ – молода, з ледь вловимою посмішкою на губах. Нині їй уже 77 і вона понад два десятиріччя мешкає в Ориніні (Кам'янець-Подільський район Хмельницької області – авт.).

А того вже далекого нині 1986-го Еля Дмитрівна, як і тисячі українців, не вагаючись ні секунди, вступила в двобій з «мирним атомом, що вийшов з-під контролю». Тоді вона працювала старшим касиром у Київському річковому порту. В перші ж дні після аварії на Чорнобильській атомній електростанції Еля Іванченко була серед тих, хто річним теплоходом «Метеор-6» евакуював людей з Прип'яті до Києва, а згодом возили на роботу, в самий епіцентр катастрофи, ліквідаторів пожежі над четвертим енергоблоком ЧАЕС.

Про себе Еля Дмитрівна тоді зовсім не думала. Так тривало майже чотири місяці, аж поки якимось жінка не втратила свідомість прямо на теплоході...

Вона тяжко захворіла. Пролежала в лікарні цілий рік, отримала II групу інвалідності. Відтоді має проблеми з хребтом, погано ходить. На моє запитання, як можна було піддавати такому ризику своє життя та здоров'я, Еля Дмитрівна відповіла: «Якщо не ми, то хто?».

Минулої п'ятниці Еля Іванченко та Марія Статичнюк, як і десятки інших героїв-чорнобильців, зібралися в актовій залі райдержадміністрації, аби відзначити День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. 14 грудня, через сім місяців після вибуху, завершилося спорудження захисного саркофагу над зруйнованим енергоблоком. Тому саме цього дня в Україні віддають данину поваги людям різних спеціальностей – пожежним, військовим, інженерам, будівельникам,

колгоспникам – всім тим, кому ми зобов'язані життям. Серед перших було й 64 мешканці Кам'янецьчини.

Слова вдячності та найщиріші побажання на адресу ліквідаторів за їх мужність, героїзм, самовідданість червоною ниткою пройшли через виступи заступників голів райдержадміністрації та районної ради. Вони запевнили присутніх, що районна влада й надалі йтиме назустріч цим людям.

Голова громадської організації «Союз Чорнобиль України» Микола Малайдах згадав тих, хто навіки покинув лави чорнобильців за рік, що пройшов з часу минулої зустрічі. Це Шкробот Микола Олександрович (с. Довжок), Гончар Василь Іванович (Кадиївці), Моргуш Антон Миколайович (Гуменці), Остапчук Валентин Артемович (Пудлівці), Підгаєвський Віктор Миколайович (Руда). Він висловив переконання, що пам'ять про героїв житиме вічно.

Цього дня винуватці свята отримали нагрудні знаки до Дня вшанування учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС та матеріальну допомогу.

Наприкінці урочистості учасники заходу поклали вінок до пам'ятника Героям Чорнобиля.

Чорнобиль 30 років потому: спогади очевидців

Тридцять років минуло від того дня, коли Україну спіткала страшна трагедія – техногенна катастрофа, спричинена вибухом на Чорнобильській АЕС. Джерело атомної енергії, що вважалося цілком безпечним, заподіяло шкоду, реальний обсяг якої і досі не визначений. 26 квітня 1986 року в Україні на 4-му блоці Чорнобильської АЕС сталася досі найбільша катастрофа в атомній промисловості. Невдалий експеримент вийшов з-під контролю, вибух зруйнував корпус реактора, почали плавитись паливні стрижні, радіація вийшла назовні. Вибух на ЧАЕС сучас-

ні дослідники вважають у п'ятсот разів потужнішим за вибух атомної бомби, в 1945 році скинутої на Хіросіму. Його наслідки – безмежні людські втрати та незмірна шкода, завдана здоров'ю цілої нації, але найважче виміряти травми її моральні.

Ми зустрілись зі свідками події 30-річної давнини і згадали, як це було, каже Андрій Полещенков із м.Шепетівки.

Ось спогади людей, в чиїх серцях вже ніколи не згасне біль, спричинений «полум'ям Чорнобиля».

Ніна Федорівна Солов'янова: «Ми з сім'єю жили в Чорнобилі, за 15 кілометрів від Янова, де розміщувалася станція. Жили як усі, будували плани на майбутнє, ростили дітей.

Я працювала кухарем, чоловік у сільгосптехніці. Вранці 26 квітня я, як завжди, йшла на роботу. Дорогою проходила повз райвідділ міліції, де і почула вперше, що на атомній станції щось сталося. Але реальної загрози тоді ще ніхто не знав. Майже одразу в місті повністю відімкнули радіо і телефонний зв'язок. Ніякої інформації до нас не доходило. Через день почали евакуювати дітей. Ми своїх синів також вивезли. Старшому тоді було 11 років, а молодшому – всього чотири з половиною. Ми ж з чоловіком залишалися у Чорнобилі до 5 травня. Я готувала їсти ліквідаторам, а чоловік разом з іншими робітниками вантажив пісок у парашути, які вертольотами доставляли на станцію для гасіння пожежі.

Вражала природа навкруги. Майже відразу пожовтіли дерева, навіть трава та бур'яни стали бурого кольору. Сильно дерло в горлі.

Вже на початку травня почалась загальна евакуація населення. Нам сказали, що зможемо повернутися за 3–4 дні, тому брати з собою потрібно лише документи та гроші. Ми з сім'єю тільки побудували будинок, пожили там всього півтора місяця. А моя сестра саме закінчувала ремонт у будинку, коли прийшов міліціонер і сказав, щоб вона швидко забивала вікна та двері і виїжджала. Тоді ми ще не знали, що покидаємо свої домівки назавжди.

Вивезли нас спочатку у Бородянку, де підселили у квартиру, в якій жила чужа сім'я. А вже пізніше ми переїхали у Судилків до моєї матері.

У серпні мене знову викликали в Чорнобиль, оскільки я була матеріально-відповідальна, тож потрібно було передати майно. Заглянула у свій будинок. Вікна та двері були вибиті, меблі повалені. Мародери винесли все, що було цінного. Зараз щороку намагаємось з чоловіком навідуватися у рідні місця. Хата наша вже повалена – на тому місці ростуть бур'яни. Серце обливається кров'ю, коли все це згадуєм. Квітень 1986-го назавжди розділив наше життя на два великих відрізки: до та після трагедії.

Петро Анатолійович Гурський: «19 травня 1986 року я повинен був їхати у відрядження в Ростов-на-Дону, але о другій годині ночі черговий автотранспортного підприємства повідомив про терміновий збір водіїв. Директор сказав нам, що на Чорнобильській атомній станції сталася аварія і потрібні добровольці для допомоги у її ліквідації. Ніхто ще тоді до кінця не розумів, що трапилось і куди їдемо, але ми погодились.

Адже розуміли, що там зараз такі ж, як ми, прості люди, і їм потрібна допомога. По приїзді у Вишгород нас відразу розподілили у різні ділянки 30-кілометрової зони. Першочерговими нашими завданнями були евакуація постраждалих від аварії та перевезення вантажів. Ще дорогою я звернув увагу на колони автобусів.

Територія спорожня – сумне і тривожне видовище. Відчуття було таким, ніби я опинився на іншій планеті. Працювати доводилося в спеціальних захисних комбінезонах, та радіація все одно чинила свій вплив. Хриплі голоси та червоні обличчя – таких прикмет набували всі ліквідатори вже на третій день роботи. Радіоактивні частинки осідали на шкірі та голосових зв'язках, спричиняючи опіки.

На нічліг зупинялися за межами зони, на березі річки, їжу готували самі з продуктів та води, які привезли з дому. Лікар порадив вживати в невеликих дозах алкоголь, який хоча б якось

захищав від радіації. В моїй команді було семеро чоловік. Двох із них – Юрія Сорочинського та Василя Катрука – вже давно немає серед живих. Вічна і світла їм пам'ять. Підірване і моє здоров'я. Але через стільки років я жодного разу не пошкодував, що був там. Я пишаюсь тим, що зробив свій маленький внесок у ліквідацію катастрофи. Адже якщо не ми, громадяни своєї країни, то хто тоді піклуватиметься про неї?»

Ось такі вони, спогади тих, хто ціною власного життя та здоров'я врятував майбутні покоління, дав нам можливість сьогодні жити і творити. Сотні тисяч їх і зараз живуть з цією катастрофою у своїх серцях. Чорнобильський атомний реактор – це вогонь, що обпалює душу всім ураженим. Ми з вами маємо засвоїти цей урок. Ядерне полум'я Чорнобиля – це не звичайна катастрофа, після якої можна прибрати уламки і відшкодувати збитки. Натомість потрібно навчитися жити по-новому і переглянути набуті в еру науково-технічного прогресу цінності.

Природа не пробачає помилок і не терпить експериментів над собою.

Чорні спогади Чорнобиля

Щороку 14 грудня в Україні відзначається День вшанування ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції – людей, які ціною власного життя та здоров'я врятували світ від найстрашнішої техногенної катастрофи ХХ-го століття...

Чому саме 14-те грудня обрали для вшанування учасників ліквідації? Річ у тім, що 30 листопада 1986 року було завершено будівництво саркофага над зруйнованим четвертим енергоблоком Чорнобильської АЕС, а 14 грудня в газеті «Правда» з'явилося повідомлення, що державна комісія прийняла в експлуатацію комплекс захисних споруд. Вже тоді учасники ліквідації наслідків зібралися разом, щоб відзначити свою першу перемогу. У 1991 році громадські організації чорнобильців України звернулися з

листом до керівників держави, у якому запропонували визначити в календарі день вшанування учасників ліквідації Чорнобильської катастрофи. Тоді офіційне рішення не було прийняте, але ліквідатори почали самостійно щороку відзначати цю дату. І лише у 2006 році указом президента 14 грудня було визначено як День вшанування учасників ліквідації аварії на ЧАЕС. Ті, хто його відзначає, називають 14 грудня просто Днем ліквідатора, мета якого – нагадати суспільству про проблеми ліквідаторів-чорнобильців.

Для нас цей день є ще одним приводом для того, аби висловити слова вдячності тим людям, котрі здійснили величній подвиг, дати їм можливість розповісти про ту страшну трагедію та події, що сталися після неї, зрештою, просто вислухати їхні спогади, розділити з ними біль та правду.

Напередодні Дня вшанування учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС у нас в редакції відбулася зустріч із Михайлом Гордєєвим та Володимиром Немжицьким – тими, хто безпосередньо брав участь у подоланні наслідків жакливої атомної катастрофи 1986-го року, каже О.Могильницька.

Михайло Гордєєв потрапив у Чорнобиль у серпні 1986 року на прохання генерального директора управління «Южатоменергостройтранс», в якому працював задовго до Чорнобильської трагедії.

– Загалом, все моє життя, можна сказати, пов'язане з атомною енергетикою. Свого часу отримав спеціальність машиніста електровоза в професійно-технічному училищі. А після служби в армії закінчив факультет будівельних машин та обладнання Брянського будівельного інституту. Спочатку працював на будівництві газопроводів, згодом, у 1973-му році, потрапив на Рівненську АЕС, а після початку будівництва Хмельницької атомної електростанції перевівся на новобудову.

У Чорнобилі був помічником начальника оперативного штабу. В мої обов'язки входив контроль за дотриманням норм безпеки та правил поведінки водіяими, а вимоги щодо цього були

надзвичайно суворими. Працювати доводилося здебільшого в нічний час. Займалися вивозом забрудненої техніки з території електростанції на могильник у Діброву. Будували дамбу для перекриття водойми, щоб запустити в роботу 1-й енергоблок. Зводили огороження території ЧАЕС. Наприклад, на будівництві дамби було задіяно близько двадцяти вантажних автомобілів, які возили суміш ґрунту, глини та каменю. Будівельні матеріали доставляли баржами по річці Прип'ять. Завдання було неймовірно складним – збудувати дамбу за місяць. І, незважаючи на всі труднощі, ми вчасно з ним впоралися. Про наш успіх тоді навіть писала столична «Робітнича газета», а всі, хто був задіяний на будівництві дамби отримали подяки від керівництва та грошові премії.

Жорсткими були вимоги щодо радіаційного контролю. Кожного вечора, після закінчення зміни, всі працівники приймали душ та отримували чистий спецодяг. Якщо ж рівень радіоактивного забруднення був надто високим, то міняти спецодяг доводилося й двічі на день. Щодня ми проходили контроль на дозу опромінення, здавали аналіз крові. Однак від смертельної небезпеки ніхто не був застрахований...

Якось ми стали свідками жакливої події. Екіпаж вертольота на тросі намагався опустити щось у кратер активної зони 4-го енергоблоку. Але трос за щось зачепився і вивільнити його ніяк не вдавалося. Після кількох невдалих спроб вертоліт опустився трохи нижче, аж раптом почав різко набирати висоту, очевидно пілот таким чином сподівався звільнитися. Але на наших очах вертоліт перекинувся на бік, впав та вибухнув...

Згодом у ЗМІ читав про цей випадок – трагедію пояснювали недбалістю пілота, який зачепився гвинтом за трос крана, що знаходився поруч. Однак ми чітко бачили, що вертоліт зачепився вантажем за щось у зруйнованому реакторі. Отже, ті хто готував екіпаж до польоту, не до кінця прорахували операцію, – розповів Михайло Гордєєв.

Загалом чоловік пробув на Чорнобильській АЕС півроку. Додому повернувся вже взимку 1986-го, після нетривалого відпочинку продовжив роботу на Хмельницькій атомній електростанції. У 1990 році ліквідатор вийшов на заслужений відпочинок. Сьогодні інвалід-чорнобилець II-ї групи Михайло Гордєєв є членом ради міської громадської організації «Співка інвалідів Чорнобиля».

Значний проміжок часу працював у зоні відчуження ще один наш земляк – Володимир Немжицький. Ліквідатор розповідає, що боротися з наслідками аварії на ЧАЕС для нього було військовим обов'язком.

– У той час, коли прийшла вказівка про необхідність формування бригад для роботи в Чорнобилі, я служив старшим прапорщиком у військовій частині в Славуті. Про бажання їхати на Чорнобильську АЕС нас не запитували, зачитали наказ, а військовозобов'язані повинні його виконувати. До команди, яка вирушила в зону аварії, входили військові, медики, кухарі, водії, інші фахівці. Перед кожним стояло відповідне завдання, яке необхідно було виконувати. В Чорнобилі я отримав посаду командира взводу матеріального забезпечення. Наш взвод займався ремонтом автотранспорту, обслуговуванням інших підрозділів тощо. Деякий час проживали в селі Вільче, розмістившись на території місцевої школи, а згодом нас перевели безпосередньо в зону зараження – у село Буда-Варовичі. У Вільче була залізнична станція, на якій розвантажували вагони, далі усі вантажі доправлялися на об'єкти автомобілями.

Умови проживання, звісно, були не надто комфортними, але цілком придатними. В приміщенні школи розміщувалася медична частина, а військові проживали в наметах на шкільному подвір'ї. У наметовому поселенні була спеціальна машина, в якій ми щодня «змивали» з себе радіацію. Дотримання санітарно-гігієнічних норм було обов'язковим в умовах підвищеної радіаційної небезпеки. Щотижня в кожному з наметів, у яких мешкали ліквідатори, знімалося по 10 сантиметрів ґрунту... Але мушу

визнати, що більшість людей, навіть військових, що працювали в Чорнобильській зоні, не мали ані найменшого уявлення про те, що навколо підвищена радіація і наскільки вона небезпечна. Відчути її на запах чи побачити візуально – неможливо, тому здавалося, що нам нічого не загрожує. Про те, як треба поводитися в зоні радіоактивного забруднення, нам теж тоді ніхто не розповідав. Тому траплялися абсолютно абсурдні випадки, коли для ремонту автомобілів використовувалися запчастини, зняті з машин в могильниках, які були радіоактивними. Причинами таких дій з одного боку було незнання, а з іншого – відсутність запчастин для ремонту автомобілів, які повинні були експлуатуватися щоденно, – пригадує Володимир Немжицький.

Ліквідатор пробув у Чорнобилі три місяці. Результатом ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС для нього стали страшні спогади, інвалідність II-ї групи, серйозні проблеми зі здоров'ям. Чоловік переконаний, що участь в усуненні наслідків вибуху на Чорнобильській атомній електростанції ні для кого з ліквідаторів не пройшла безслідно...

Чи полізе хто у те пекло, у яке полізли ми?

Василь Романченко, як писала газета «Нетішинський вісник», разом з тисячами українців потрапив на ліквідацію наслідків чорнобильського лиха. Йому довелося перевозити обладнання зі зруйнованого реактора, забруднені радіацією автомобілі на могильники. Робота не з простих – як фізично, так і морально. А ще там довелося залишити і свою рідну «Татру». Проте Чорнобиль для ліквідаторів був не тільки трагедією, а й справжнім уроком на все життя, каже Галина Косик.

Щоб знати, що таке могильники, їх треба було бачити.

Хотів він того чи ні, але доля закинула Василя Романченка у Чорнобиль на ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС. Василь Михайлович був водієм АТП «УБ ХАЕС». У жовтні 1986 року його добровільно-примусово було направлено до Чорнобиля. Тяга-

чем «Татра-813» перевозив забруднені радіацією автобуси, обладнання зі зруйнованого реактора за маршрутом: головний корпус-могильник с.Луб'янка. Там відбув дві вахти.

Хто-хто, а він добре знає, що таке могильники. Одні з них, розповідає наш співрозмовник, тимчасові, нагадували стоянку машин – легкових, вантажних, автобусів. Проте там ніхто їх до ладу не ставив, а, навпаки, приходила військова техніка, яка зсовувала їх як консервні банки, аби займали менше місця. «Ніхто до них не приглядався. Кому вони потрібні були забруднені. Не раз і ми на своїх тягачах могли через них переїжджати», – розповідає Василь Романченко. А були і справжні могильники, глибина яких сягала 9-поверхового будинку. Сюди вивозили все зі складів, магазинів, житлових будинків роками надбане майно, а бульдозер згортав у величезну яму. На це байдуже не можна було дивитися.

У Прип'яті, яка набагато більша площею за Нетішин, верхній шар ґрунту знімався до 20-30 см і також вивозився на могильник. І все це робили молоді солдати.

Залишив на могильнику Василь Михайлович і свого тягача, на якому працював у Нетішині. «Шкода було розлучатися. Скільки років пропрацював на ньому, довозивши матеріали на будівництво. Що поробиш, нахапався радіації до 40-50 Рентген», – із сумом згадує ліквідатор.

Колону машин, яка вивозила забруднені речі, постійно супроводжувала міліція. Василь Михайлович розповів, що заборонялося на узбіччя з'їжджати, щоб пил не піднімати. Коли колона тягачів проїжджала, за нею їхало понад 20 машин, цілий взвод, і мили дорогу.

Одного разу під час руху колони спереду на «Урагані» колесо не витримало навантаження і загорілося, бо не раз перевантажували транспорт. Машина перекрила рух. Вся колона зупинилася в лісі... Мерщій кинулися гасити, бо знали, що в будь-яку хвилину міг статися вибух, адже на тягачеві знаходилася якась установка з 2-3 тоннами мастила. Пригадує, коли загасили полум'я

до них під'їхав якийсь чоловік. Представившись полковником, сказав: «Вважайте, хлопці, що ви герої». «Чи то серйозно було, чи то жартома, проте ми себе називаємо невизнаними героями Чорнобиля», – розмірковує чоловік.

«Для чого нам було туди лізти?! Чиновники як на державному, так і на місцевому рівнях принижують мою честь і гідність. Коли я одного разу запитав, чи є у мене пільги, мені відповіли: «Ніяких пільг у тебе вже немає». Прикро стає, коли чуєш: «Ми вас туди не посилали. Не дай, Боже, ще раз такої біди, бо чи полізе хто у те пекло, у яке полізли ми. Їхали туди не за медалями, не за грошима. Нас направили, і ми поїхали. Ніхто ж тоді не думав, що ця трагедія в таких великих масштабах буде», – продовжує розмову Василь Михайлович.

Перед очима Василя Романченка завжди стоять оті покинуті будинки. «Коли була нагода забрати вантаж, ми заїжджали у Прип'ять. Мертве місто, але дуже гарне. Запам'яталося чомусь білим. Були і в квартирах. Все як було, так і позалишалося. Хоча були й такі, де все перевернуто. Магазини усі фактично відкриті... Пригадую, зайшли в один, а там висіли чоловічі костюми. А на них вивіски: «Можете брати їх собі на похорон – 1000 Рентген», – ділиться спогадами ліквідатор.

Коли їхали через села, так боляче було дивитися на покинуті, зарослі бур'яном хати. Там залишена білизна, дитячі коляски, домашні тварини. А ще – багато вовків. А яка гарна була місцевість – ліси, озера... Там, де йшла радіація – смугами спалена сощина... Коли потрапляли у цю зону, розповідає Василь Романченко, дуже хотілося спати.

У Чорнобилі все було безкоштовно, як при комунізмі. Лазня безкоштовна, вода газована також. Та, як каже ліквідатор, отой дешевий «совєтський» комунізм дуже дорого їм зараз обходиться. На сьогодні пільги тільки на папері, а в реальному житті їх практично немає. За 2010 рік, стверджує Василь Михайлович, отримав 27 грн. компенсації на оздоровлення, за 2011 рік – 100 грн., за минулий рік нічого не отримав. У цьому році, мабуть, теж

нічого не отримає. Єдина пільга – за 100 кіловат електроенергії він платить лише 7,50 грн.

Працюючи в Чорнобилі, хто вже з перших днів кашляв, а хто, коли вже добував вахту. Тоді підозрювали, що щось не так коїться з їхнім здоров'ям. Так, за місяць Василь Романченко схуд на 7 кг, хоч і харчували добре. «Я до Чорнобиля і після такого не їв. Ми їли і не знали, що їли. Були фрукти та овочі, яких не бачив до цього і після того. Їжі – бери, скільки хочеш. Їли багато, але і нас щось їло», – додає ліквідатор.

Робота з ліквідації наслідків аварії була дуже важка. Доводилося працювати по 12 годин. «Останній день я вже не міг вахту добути. Страшенна перевтома. Хоча і був доволі загартованим з дитячих років, – пригадує Василь Михайлович. – Хотіли відправити в госпіталь в Іванково. Та наслухався, що з тих, хто туди потрапляв, робили піддослідних кроликів, і відмовився. Відмовився від відпочинку у санаторії, бо про них ходили подібні чутки». Отримавши місяць відпочинку, поїхав до матері Ольги Василівни і тещі Галини Василівни. Чисте повітря, свіже молоко і материнська турбота допомогли йому відійти, відпочити, набратися нових сил і оздоровитися. Вдячний, що його підтримує родина, а особливо дружина Леся.

«Раніше щороку після Чорнобиля проходив медогляд. Хоч трохи слідкували за нашим здоров'ям. Зараз тільки телефонують і кажуть пройти флюорографію. І весь медогляд на цьому закінчується», розповідає Романченко.

Чорнобиль для Василя Михайловича був справжньою трагедією, адже там він втратив багато друзів. Це була трагедія і для родини. Проте ліквідатор переконаний, що у його житті він відіграв дуже велику роль. Своє життя Василь Михайлович ділить на до Чорнобиля і після. Побувавши там, він зрозумів, що матеріальні блага – це ще не все. Можна бути матеріально багатим, але духовно бідним. Вже тринадцятий рік Василь Романченко перебуває на пенсії. Є діти, внуки.

«Чого нам не вистачає на сьогоднішній день – це людяності, хочеться щоб люди були добрішими. Нас тільки біда чогось об'єднує. Так, ніби нам якоїсь біди потрібно», – розмірковує він. Життя одне, коротке, а тому переконаний, треба радіти кожному прожитому дню.

Долі в зоні вогню: двадцять дев'ять років опісля

Якось один відомий діяч було висловився, що Чорнобиль в Україні – це 90 відсотків політики і лише 10 відсотків реального радіаційного захисту, каже В.Нитка. На превеликий жаль, і нині інтереси людини не є соціальним пріоритетом нашого суспільства, ба навіть навпаки: чужа біда лише слугує вирішенню меркантильних прагнень й без того не бідного прошарку, далекого від чорнобильських проблем.

І нині найбільша техногенна катастрофа сучасності, що сталася на ЧАЕС, продовжує негативно впливати на життя та діяльність значної частини населення України. Як відомо, у результаті цієї катастрофи зазнали радіоактивного забруднення 2294 населених пунктів, розташованих на території 77 районів 12 областей України. У зоні радіоактивного забруднення сьогодні продовжують життєдіяльність понад 2,3 млн. громадян, майже 500 тисяч з яких – діти, з народногосподарського процесу випала територія, що дорівнює площі держави Люксембург.

Наслідки Чорнобильської катастрофи негативно вплинули на здоров'я населення України. Кількість хворих невпинно зростає, серед ліквідаторів аварії вона становить 94,2 відсотка, також висока захворюваність і серед евакуйованих, і тих, хто залишився жити в зоні.

З огляду на все це, на переконання голови міської громадської організації «Союз Чорнобиль України» й партії «Союз. Чорнобиль. України.» Миколи Чайки, проблеми, зумовлені Чорнобильською катастрофою, не втратили і з часом не втрачатимуть

актуальності. Тому стан дотримання прав громадян, постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС, насамперед, право на охорону здоров'я, й надалі має залишатися предметом постійної уваги й уболівання суспільства.

Чорнобильці серед нас, вони – наші сусіди, друзі, близькі. Тому й думка про страшну біду, яка, було, нависла над людством і є невеселою реальністю України, на жаль, стала рядовим «атрибутом» нашого сьогодення.

Шепетівка займає п'яте місце в області за кількістю чорнобильців, всього їх мешкає тут 530 осіб. До першої категорії інвалідів належать 37 осіб, ліквідаторів та переселенців – 145, вони складають другу категорію, до третьої категорії відносять 80 чорнобильців. Знову ж таки, є 160 дітей-чорнобильців, 4 з них – інваліди, а ще 85 переселених сімей із 3-4 зон забруднення.

По району, практично в усіх селах, мешкає 164 чорнобильці, найбільше – у Судилкові та Грицеві. З них учасників ліквідації та переселенців – 56, потерпілих – 40, двоє інвалідів, 65 дітей.

Для цієї категорії краян, та й усіх співвітчизників, дата 26 квітня назавжди залишиться гіркою й трагічною у пам'яті.

– Цього дня, насамперед, слід згадати тих, хто у перших рядах жертвовно кинувся у радіактивне пекло, щоб врятувати життя на землі, – каже Микола Григорович Чайка. – Через зону пройшло дуже багато людей. Та все ж назву хлопців, які у складі зведеного загону від Хмельниччини з 9 травня 1986 року брали участь у відкачуванні води з-під реактора. Це співробітники СДПЧ-6 з охорони м.Шепетівки Олексій Гордєєв, Олександр Чернушич, Володимир Чернишин, Сергій Власюк. А також Анатолій Ляшенко, Павло П'яскорський, Віктор Невмержицький, Микола Мирончук, Сергій Дякун, Станіслав Вихівський, Іван Мишенюк, Валентин Безрученко, Микола Бондарчук, Микола Павловський, Валентин Вишневський, він з Прип'яті.

На жаль, з цієї когорти перших уже немає серед нас Анатолія Єфремовича Автіщенка, який через рік-два після повернення з зони помер. Не стало й Леоніда Мушинського.

Загалом ряди чорнобильців тануть на очах, з гіркотою говорить Микола Григорович. Лише з тих, з ким довелось йому самому служити й добре знати, вже зо два десятки відійшли за межу вічності. Всі вони були молодими. Вічна їм пам'ять за подвиг. А скільки ще людей пройшло через зону: і в погонах, і «партизанів», серед яких і лікарі, й залізничники, й фахівці інших професій, – важко й перелічити, як і втрати через хвороби, спричинені катастрофою.

Микола Григорович Чайка на час аварії на ЧАЕС працював у Шепетівці дільничним інспектором по проспекту Миру. І, як каже, слідом за пожежниками «мобілізація» зачепила й правоохоронців. Ото приїхала комісія, сказали: «Хто бажає, може прислужитись Вітчизні. А небезпеки ніякої – вирушайте на нове місце роботи хоч із сім'ями...». Що це за місце роботи, невдовзі довелось переконатись. Та надалі ніхто нікого вже не агітував. Все відбувалось, як заведено, у «добровільно-примусовому» порядку.

І сталося так, що Михайло Григорович прослужив у Чорнобильській зоні загалом близько чотирнадцяти років. За відрядженням у 1986 році потрапив до складу Чорнобильського райвідділу міліції. А відрядження у 1989 році привело у спецпідрозділ міліції, де й перебував у якості командира, прослуживши від лейтенанта до підполковника.

Найпершим завданням міліцейського «спецназу» була охорона важливих внутрішніх об'єктів Чорнобильської зони. Під опіку підрозділу, насамперед, потрапило все місто Прип'ять, центр дезактивації радіоактивних відходів, нафтобаза в селі Янів, територія колишнього науково-дослідного інституту. А ще – могильник радіоактивних відходів біля села Буряківки, куди звозились всі радіоактивні рештки починаючи з 1986 року. Охороняли також і так званий «Чорнобиль-2» (це територія секретної військової частини) та військове містечко «Казкове». У самому Чорнобилі охороняли порт, промислову зону та інше. Чималий обсяг робіт вимагав пункт відстою забрудненої техні-

ки. По периметру його площа сягала 16 кілометрів, туди були звезені десятки тисяч різних машин та механізмів.

Підрозділ М.Чайки виконував свою місію до 2001 року, потім його розформували, а охорону об'єктів зони доручили охоронцям з Київщини.

– З самого початку вразила дуже велика кількість техніки, безлюддя, – ділиться враженнями від пережитого Микола Григорович. – Усі, хто перебував у зоні, ходили в респіраторх, об'їзд території проводився на БТРах. Нашим завданням було зберегти майно від розкрадачів.

Запам'яталось, як з 1986-го й приблизно до 1992 року в зоні годі було побачити якусь пташку. Це вже потім потроху життя природи почало повертатись. А от людський фактор завжди був присутній. Не всі місцеві мешканці розуміли, чому слід робити так, а не інакше.

Найважче, пригадую, було у дні Проводів, коли всі хочуть потрапити на могили родичів. Якось у таке свято, (саме була суха погода), нам повідомили про пожежу на нафтобазі. Як виявилось, люди залишили на кладовищі свічки, від яких зайнялась трава і вогонь підібрався до нафтопроводу. Відомо, що під час горіння радіаційний фон значно підвищується. Хоч важко було, та за півгодини пожежу загасили. А загалом наряд з патрулювання тривав 3-4 години, для захисту від радіації згодом почали видавати спецпігулки «Силена».

Мешкали охоронці в самому Чорнобилі, в гуртожитку, харчувалися у їдальні. Забезпечення було дуже добрим, правда, із собою нічого не дозволялось брати.

Майже щодня доводилось змінювати спецодяг. Дозиметрами все вимірювалось. Як тільки пристрій задзвенить, то одяг одразу ж викидали у могильник (спалювати було заборонено), а його власника – відправляли в душ.

Запам'ятались лісові пожежі у 1992 році біля захоронення в Буряківці, коли згоріла понад сотня гектарів лісу. Тоді й фон підсилювався, що відбилось на здоров'ї багатьох.

А ще той рік запам'ятався Миколі Григоровичу Чайці тим, що, оскільки він служив у спецпідрозділі, йому довелось побувати і у Придністров'ї. Правда, час в «гарячій точці», де точилась справжня війна, виявився лише миттю у низці років, проведених у зоні, які для багатьох стали вічністю.

Як каже Микола Григорович, за час його перебування в Чорнобилі сучасне місто встигло покритись справжнім лісом. Багатоповерхівки заховались у крони дерев, вулиці перетворилися у хащі, у яких селилися навіть вепри та олені. Та коли природа розпочала своє відтворення, у людській долі не все так просто, не повернеш і здоров'я.

І от у 2001 році за станом здоров'я лікарі відправили шепетівчанина у відставку. Нині він має першу чорнобильську категорію. Що ще? Все те ж, що й інші чорнобильці, а ще й чимало питань стосовно наболілих проблем, про які нині, до 30-ї річниці Чорнобильської катастрофи, немало говориться.

Зокрема, про те, чому коли за існування СРСР на виконання чорнобильських програм виділялось хоча б 57 відсотків коштів, то у 2004-му – вже 14, а цьогоріч – лише 7 відсотків від потреби? Чому черг на житло не меншає і немає єдиного контролюючого органу з вирішення чорнобильських проблем? Чому пенсійне забезпечення, яке було одним з найвищих в Україні, нині скотилось на двадцяту позицію. Чому на оздоровлення припадає лише по 46 гривень на чорнобильця. Хіба за ці гроші можна пройти хоча б якесь обстеження? Де взялися «ліві» чорнобильці, чому Чорнобиль є темою для спекуляції на всіх рівнях. У той же час, наприклад, шепетівські залізничники, які прокладали у 1986 році колію від Чорнобиля до Славутича, працюючи по 12 годин на добу, отримали лише третю категорію...

Нині говорять про чергову річницю Чорнобильської катастрофи. Для всіх важливо, щоб заходи, пов'язані з цим, не обмежувались лише спогадами про сумні й водночас героїчні події 1986 року. Безпосередні їхні учасники – герої-ліквідатори, а також потерпілі від аварії на ЧАЕС мають право на посилення

державної уваги до їхніх проблем і більш надійний захист відповідно до Конституції та чинного законодавства України.

Нічого нового ми не почули...

Нотатки з парламентських слухань щодо виконання Чорнобильських програм

До 27 роковин аварії на Чорнобильській АЕС у Верховній Раді України були проведені парламентські слухання на тему: «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи».

Учасники парламентських слухань відзначали, що прийнята нормативно-правова база з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в Україні загалом відіграла позитивну роль, але затвердження недостатньо обґрунтованих законодавчих норм щодо протирадіаційного і соціально-економічного захисту населення призвело до розбалансування витрат державного бюджету, розповідає Володимир Лукіянчук.

У зв'язку із недостатнім обсягом фінансування заходів, передбачених на соціальний захист постраждалих, не в повному обсязі виконуються зобов'язання щодо забезпечення соціальних прав і гарантій постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи, які їм надано відповідно до законодавства. Найбільше напруження викликає незадовільний рівень забезпечення безоплатними ліками та житлом, відсутність оптимальної та прозорої системи організації оздоровлення та недостатній рівень медико-санітарного забезпечення. Практично жодна із 9 бюджетних чорнобильських програм не виконується.

Незадовільним залишається стан забезпечення чорнобильців безоплатними ліками за рецептами лікарів. Для прикладу, з державного бюджету для придбання ліків у м.Хмельницькому протягом останніх років виділяється чотири гривні в місяць на одного чорнобильця.

Тривожна ситуація і з виплатою компенсації сім'ям з дітьми та організацією безоплатного харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. У дошкільних та середніх навчальних закладах на радіоактивно забруднених територіях (у нашій області населені пункти Кам'янець-Подільського і Чемеровецького районів) не забезпечено харчування потерпілих дітей відповідно до фізіологічних норм.

Невідкладним є завдання законодавчого вдосконалення системи пенсійного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, насамперед механізму нарахування пенсій. До речі, з 1 січня 2012 року набрала чинності постанова Кабміну «Про підвищення рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», якою затверджено новий Порядок обчислення пенсій за інвалідністю постраждалим внаслідок аварії на ЧАЕС. Вперше для розрахунку розміру пенсії цих інвалідів запроваджено формульний підхід за аналогією розрахунку заробітку для обчислення пенсії відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Проте інваліди-чорнобильці не згодні з таким порядком обчислення пенсій. По-перше, чорнобильське законодавство чітко встановило розміри пенсій для інвалідів, а постанова Кабміну, яка значно зменшує розмір пенсій, не може відмінити Закон. Адже Конституційний суд своїм рішенням від 8 вересня 2009 року визнав незаконним встановлення розмірів пенсій інвалідам Чорнобиля Кабміном. Щоправда, у 2011 році цей же Конституційний суд визнав таку ж постанову Кабміну уже законною... По-друге, для всіх пенсіонерів для обчислення розмірів пенсій застосовано середню заробітну плату працівників, зайнятих у галузі економіки України за 2007 рік, лише для чорнобильців – за 2006 рік? Це що – підвищення рівня соціального захисту?

Регіональні комісії з реставрації заробітної плати учасникам ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС не мають підстав, відповідно до нормативних документів Мінсоцполітики, для прийняття

будь-якого рішення. Вони створюють лише конфлікт між державними закладами та громадськістю на місцях. В цьому Міністерстві не підготовлено досі жодних пропозицій і обґрунтувань щодо осучаснення заробітної плати учасникам ліквідації аварії на ЧАЕС за показниками середньої заробітної плати по Україні за 2007 рік.

Актуальними залишаються проблеми забезпечення путівками на оздоровлення дорослих і дітей, якості надання санаторно-курортних послуг, виплати компенсації вартості санаторно-курортного лікування постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Дуже турбує нас і ситуація на об'єкті «Укриття». Проблемні питання на майданчику Чорнобильської АЕС виникають у зв'язку з залишковим принципом фінансування відповідних бюджетних програм, які профінансовані нині лише на рівні 57%. Таке недофінансування не дозволяє виконувати необхідні роботи зі зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, ускладнює супровід міжнародних проектів та, загалом, є недостатньо ефективним витрачанням бюджетних коштів, оскільки і через 12 років після остаточної зупинки станції основні витрати йдуть на підтримку її безпеки, а не на зняття з експлуатації.

На жаль, до сьогодні не вирішені питання щодо статусу потерпілих від аварії дітей, які після 18 років його втрачають. До речі, у Японії такий статус мають люди і в четвертому поколінні. Державою створена тяганина для отримання статусу вдови ліквідатора, коли смерть чоловіка повинна бути пов'язана з ліквідацією аварії на ЧАЕС, хоча цей механізм давно вже повинен бути задіяний, без тяганини, без розтинів трупа, без комісій, а автоматично.

Обурює, що через 30 років після аварії відповідними державними службами проводиться перегляд статусу ліквідатора і при цьому вимагають підтверджуючих документів. У багатьох випадках знайти підтверджуючі документи дуже складно. Перших ліквідаторів на виконання завдань посилали у складі підрозді-

лів і кожного наказом не оформляли. Тоді ніхто не думав про пільги. І тепер тим, першим, важко довести свою причетність до праці в зонах з високими рівнями радіації. В архівах цього нема. Не завжди приймаються до уваги наявні документи, що викликає справедливі нарікання й обурення серед чорнобильців.

Виходячи з того, що подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є одним з головних пріоритетів державної політики України, учасники парламентських слухань рекомендували Кабміну цілий комплекс заходів. Проте переглядаючи рішення парламентських слухань, які відбулися 16 березня 2011 року, бачу, що вони й досі не виконані.

То кому потрібні ці слухання, якщо їх рекомендації не виконуються? Виходить, що нас завели в приміщення Верховної Ради, щоб ми не стояли з акціями протесту біля стін парламенту і не брали його штурмом, як це було у 2011-ому? Чи ці слухання для того, щоб поставити чергову «галочку» про проведений захід? Адже нічого нового ми не почули. І останнє та основне питання, яке, сподіваюсь, хвилює не лише нас: коли ми навчимося вимагати і добиватися виконання законів України від тих, хто їх зобов'язаний виконувати?

Чорнобиль у долях дунаївчан

26 квітня минає 30 років від дня аварії на ЧАЕС – трагедії, яка сколихнула весь світ і залишила незагоєну рану у душах мільйонів людей. Свій слід Чорнобиль залишив і у долях багатьох дунаївчан, про яких розповіли кореспонденти «Дунаєвецького вісника» впродовж трьох десятиліть. То ж погортаймо прожовклі сторінки районки.

Віра Спірякіна, уривок з вірша «Мої лелеки», 1999 р.:

*«...Лелеки, мої лелеки,
Впали на землю чорну,
Наче в безодню пекла...
Я до грудей вас горну.*

*Лелеки, мої лелеки.
В картинах я вас оживляю,
Чорнобильські дзвони далекі
Боляче серце стискають».*

**З публікації Юрія Гурського «Пригадуючи Чорнобиль...»,
2004 р.:**

«У 1986 році я працював в Дунаєвецькій райсанепідстанції і про аварію на ЧАЕС нам повідомили одразу на слідуючий день, – згадує учасник тих подій Микола Слабінський. – Вся інформація була для «службового користування» з рекомендаціями про її нерозповсюдження. Ми негайно заміряли радіаційний фон у Дунаївцях і довколишніх селах, а також склали детальну карту. Показники вражали: у райцентрі вони перевищували норму у 4 рази, а поблизу Удрієвець – і того більше.

Через кілька днів за повісткою із військкомату мене призвали на збори і ми разом із першою сотнею дунаївчан-ліквідаторів опинилися в Славуті. Невдовзі наш медико-санітарний батальйон вирушив до Чорнобиля. (Істотна деталь: при під'їзді до 30-кілометрової зони головна машина колони зупинилася на узліссі. На місцевості було заміряно радіацію. Що показав прилад – невідомо, але тієї ж миті «уазик» начальників розвернувся і на повній швидкості помчав назад). Через кілька днів ми освоїлись з умовами проживання, старалися не думати про «невидиму смерть», а просто виконували свою роботу. Розгорнувши наметовий шпиталь, ми проводили дезактивацію людей, які працювали на спорудженні «саркофагу» та надавали першу медичну допомогу. Відчуття небезпеки для нас не існувало, хоча багатьох, хто був зі мною, вже немає серед живих...»

**З публікації Людмили Веселої «Про біду треба кричати»,
1998 р.:**

«...А люди нічого не знали. Дехто дотримувався рекомендацій зачиняти квартирки, не гуляти після заходу сонця. Будучи ма-

лою, я любила читати в саду під деревом книжку. Пам'ятаю, як тоді мене, третьокласницю, боліла голова після того читання, а мама напувала нас з братом червоним молдавським вином і говорила, що це швидко пройде. Проте закон діалектики говорить, що ніщо не минає безслідно. І результат не забарився».

З публікації Романа Браташа «Через місяць після катастрофи», 1996 р.:

«...Коли я почув першу звістку про катастрофу на Чорнобильській атомній, – розповідає ліквідатор з Макова Володимир Макогончук, який тричі побував у Чорнобильській зоні, – то відразу подумав, що без людських жертв вона не зможе обійтися. Хоч по радіо й телебаченню заспокоювали, навіть першотравневу демонстрацію не відмінили – так тодішні урядовці берегли честь свого мундира. І місцеві керівники старалися не відставати від своїх патронів. Навіть під час гасіння реактора, коли клуби радіаційної пари щораз злітали в повітря, а санітарна служба рекомендувала менше бути на відкритому повітрі, не стояти під деревами і носити одяг, який щільно закривав тіло, в цей час наше районне керівництво розпорядилося мобілізувати учнів на заготівлю гіллячкового корму.

Я вперше потрапив у зону цілком випадково. Вдосвіта 26 травня, рівно через місяць після катастрофи, до мене додому прийшов завкадрами автопідприємства Анатолій Козярецький і сказав, що мені належить виїхати терміново у відрядження до Вишгорода... Я спитав тільки, за кого я маю їхати? Бо ще звечора напередодні ми бачились з Анатолієм і про відрядження в нього навіть згадки не було. Він був відвертим, сказав, що за Сашу Дмитрієва, бо він захворів. (Саша й справді хворів виразкою шлунка і йому було протипоказане перебування на зараженій території. Але та участь його пізніше не обминула і чергове відрідження у Чорнобиль мало для нього фатальний наслідок).

Там, у зоні, я працював на будівництві греблі, яка мала загородити дорогу дощовим водам у Прип'ять. Різні були серед

нас люди, але об'єднувала одна біда, що могла загрожувати всій Україні і навіть всьому Чорноморському басейну. Серед нас не було таких, хто старався б уникнути свого обов'язку. Але такі були в інших командах. Серед тих, що возили бетонний розчин до зони реактора, знайшовся водій, котрий висипав бетон в лісосмузі. Його впіймали, як мовиться, на гарячому. Був суд, здається йому дали три роки «строгача». Не знаю, як він себе після цього почував, та хлопці, з котрими я працював, казали, що ліпше відсидіти ще стільки, аби таку ганьбу не терпіти...»

А.Романчук, уривок зі «Спасових очей», 1998 р.:

*«...Оце, що маєш нині на аврал –
То натиск дуру обраної влади,
Минулого, гримований оскал,
На голизні верховної естради»...*

З публікації Романа Браташа «Відгомін чорнобильської весни», 1991 р.:

«Це правда, що своєї долі ніхто не вгадав і не вгадає. Чи думав сарничанин Олександр Гнатович Марчак, що на схилі віку йому доведеться повертатись знову до рідного села Залісець?

...Коли вибухнув у Прип'яті атомний реактор... і сповістили про відселення з тридцяти кілометрової зони, у Сарнах і гадки не мали, що біда вже стоїть біля їхнього порогу. Бо Сарни не те, що в тридцяти, а й у трьохсоткілометрову зону не потрапляли. Сумнів, правда, був. Але наші засоби інформації «спростували» чутки. І, може, до цього часу люди так і жили б у не відані, якби себе не видали медики. Вони першими стали покидати місто.

...Нині з міста виїхало понад сім тисяч чоловік – п'ята частина його мешканців...

...В Залісцях у Марчаків родини є немало, але нікому не хочеться докучати. Взяли у найми літню кухню і почали будуватись. Вже вимуровані стіни, розпочали перекриття...»

Віра Спірякіна, уривок з «Чорнобильського болю», 1998 р.:

*«У синєє небо
Злітають думки журавлями,
До рідної хати,
До рідного свого села.
Чорнобильський біль...
Страшні незагоєні рани.
Спокутує хрест
Моя українська земля».*

З публікації Віктора Попадюка «Пожежники були першими», 2002 р.:

«Першими, хто став на перешкоді страшній Чорнобильській біді, були пожежники. Вони вступили у смертельний двобій із вогнем та невидимим ворогом. В умовах потужного іонізуючого випромінювання, в токсичній задимленості, на висоті десять метрів, за постійної небезпеки руйнування 4-го енергоблоку, вогнеборці за лічені години зуміли ліквідувати пожежу й відвести загрозу загибелі мільйонів людей... Проте недостатньо згадувати лише один раз на рік про людей, які не шкодуючи здоров'я та життя, врятували не тільки Україну, а й все людство».

З публікації Романа Браташ «Одна біда на всіх», 1993 р.:

«Зі Смотрицького автопідприємства першими був направлений на приборкання палаючого реактора Володимир Никифорович Ціхоцький. Він своїм автоміксером подавав бетонну суміш для закладання фундаменту під майбутній саркофаг та будівництво штреку, через який мала проходити система охолодження реактора. Пробув він на цій вахті з 10 по 20 травня.

В парі з ними працював і його колега Володимир Семенович Горецький. Він міг би і уникнути цієї участі, бо в списках ліквідаторів не числився. Та коли один з водіїв навідріз відмовився від небезпечного відрядження, і на зборах колективу постало питання, ким його замінити, Володимир Семенович сам зголо-

сився поїхати в Чорнобиль. Зробив так тому, що в кишені лежав партквиток і за законами совісті він мав першим показати приклад. Таких, як він, що пішли на ліквідацію аварії з почуттям обов'язку, було немало...

...Олександр Степанович Малійський забезпечував зв'язок у 20-кілометровій зоні, а Григорій Максимович Бачинський 40 днів працював там фельдшером. Роботи всім вистачало. Крім прямих обов'язків, і зв'язківці і медики, і весь інший склад ліквідаторів працювали на розвантаженні будівельних матеріалів, виконували роботи по життєзабезпеченню наметового містечка. Перед лицем біди ніхто не рахувався з особистим часом, не бралася до уваги й платня...»

Анна Браверман, уривок з «Трагедії віку», 1996 р.:

*«...Безпечність принесла нам біди
Й забрала з осель оберіг
Чорнобильські дзвони голосять
Сумним передзвоном своїм.
Планету свою вони просять,
Щоб лихо не було чужим.
Від дзвонів тих серце холоне,
Й вистукує кров у вухах.
І стогін важкий і печальний
Селиться в наших грудях
Найбільша трагедія віку
Затьмарює радість життя».*

**З публікації Людмили Веселої «Позначені полин-звіз-
дою», 2000 р.:**

«...Людмила Сергіївна Смілянська – ліквідатор наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Коли на роботі запропонували ко-мусь поїхати у відрядження, вона й не роздумувала довго. Хоча їй, фельдшеру-лаборанту майже з 30-річним досвідом роботи у медичній галузі, було відомо, що таке радіація і які результати її

впливу на людський організм. Та якось не в її характері пасувати перед труднощами...

...На початку липня трагічного 1986 року їхню бригаду направили в Іванківський район, що на Київщині...

...Бригада лаборантів, куди потрапила Людмила Смілянська, брала аналіз крові в населення, а також обслуговувала військових, що постраждали від впливу радіації. Підступний атом має здатність швидко «вживатися» з людиною, так, що вона й не відчуває загрози. А іноді, – розповідає Людмила Сергіївна, навіть зашкалювало дозиметри при перевірці людей. Проте про справжню небезпеку красномовно свідчить той факт, що спецкостюми після закінчення роботи просто закопували в землю. І кожен день, відправляючись в 30-кілометрову зону, дозиметристи одержували нові костюми. Та найстрашніше те, що цю панічну метушню та тривожні показники тримали в суворій таємниці, повідомляючи, що «радіаційна обстановка – в межах норми». А тим часом, лісом не можна було пройти, бо від переконцентрації шкідливих речовин шуміло в голові.

По приїзду додому Людмила Сергіївна зрозуміла, що неповного місяця перебування в зоні лиха вистачить їй на все життя. Бо відразу ж дала про себе знати радіоактивна доза, яку фельдшер-ліквідатор встигла «ковтнути», виконуючи громадянський обов'язок. І першою до списку недуг потрапила щитовидна залоза. Після довгих сумнівів та митарства довелося перенести операцію.

...Не скаржиться жінка на долю, змирилася вже давно. «Хоч би – каже, – ще онучків на ноги поставити, то можна вважати, що життя прожито гідно. А хрест, який випало нести моєму поколінню, ще зможу втримати»...

З публікації Нелі Видилюк «Чорнобиль нагадує про себе хворобами», 2001 р.:

«Кількість хворих серед ліквідаторів аварії на ЧАЕС неухильно зростає. Питома вага здорових відтак зменшується. В струк-

турі захворюваності перше місце займають хвороби нервової системи, на другому місці – хвороби органів травлення, за ними – хвороби системи кровообігу та органів дихання.

...У ліквідаторів змінилась структура захворюваності органів травлення, що неможливо було спрогнозувати 10 років тому. Так, якщо в перші роки після катастрофи найпоширенішими були запальні процеси в шлунку та дванадцятипалій кишці, то останнім часом дедалі частіше спостерігається атрофічні та ерозивно-виразкові ушкодження слизової оболонки травного каналу. Збільшується частота таких хвороб, як хронічний холецистит, хронічний гепатит.

У тих, хто брав участь у ліквідації аварії у 1986 році, спостерігається зростання захворюваності на гемобластоз та лейкоз. І все ж основний фактор погіршення стану здоров'я всіх категорій потерпілих пов'язаний нині з інвалідністю. Серед ліквідаторів нашого району нараховується 31 дорослий інвалід і 1 дитина...»

З публікації Людмили Веселої «Чорнобиль: іспит і совість», 2003 р.:

...Ті, кому і досі болить спогад про 26 квітня далекого 1986 року, так і живуть зі своїми бідами і хворобами. Про це говорив голова районної спілки «чорнобильців» Віктор Гуменюк: «Україна залишилася сам-на-сам з невинуваченими проблемами ліквідаторів, з недосконалим законодавством, з незадовільним соціальним забезпеченням. Насьогодні, – продовжив Віктор Васильович, – ми не маємо змоги забезпечити санаторно-курортним лікуванням всіх, хто його потребує. Чимало пільг, затверджених раніше Кабміном, ним же і скасовано. А всі соціальні програми з підтримки ліквідаторів не підкріплені фінансово».

Кожен рік близько 50 чоловік звертається в районну спілку з проханням допомогти з путівкою. Проте, за словами Віктора Васильовича, задовольняються лише близько половини звернень. Та й то лише після лікарської комісії, яка визначає першочерговість надання путівки...

З публікації Віктора Лесика «План на покійників: не більше двох!», 1999 р.:

«...Час, віддаляючи нас від дати вибуху мирного атому, швидше знищує, аніж загоює рани, завдані Чорнобилем. Кожна річниця серед усього називає прізвиська ліквідаторів аварії, для яких попередній квітень став останнім у житті. Наче свідомо, сила, на приборкування якої були кинуті ці люди, прибирає свідків страшного злочину, скоєного нею. Торік пішли з життя, залишивши у розквіті сил свої сім'ї Василь Малюк та Володимир Сас, старший за них інвалід другої групи Олег Калінін. Цього року смерть прибрала до себе інваліда першої групи Миколу Маланюка із Заставля. Цій важко хворій людині лікарі спромоглися дати першу групу інвалідності лише за два тижні до смерті. Ніби за злою іронією, як передсмертну нагороду.

Ці імена не повинні бути забуті. Поруч з тими, кого традиційно прийнято вважати славетними людьми району. Як і ті, вони з честю виконали свій обов'язок, можливо, виконали роботу за когось, хто нині живий і здоровий...»

Віра Спірякіна, уривок з «Чорнобильських дзвонів», 1996 р.:

*«...Б'ють тривогу
Чорнобильські дзвони!
І від страшного болю
Земля стугонить.
Помоліться, люди мої, Богу,
Хай нас, грішних,
Як зможе, простить.
Хай відверне лиху годищу
І очистить всю Землю від зла
Збереже і мою Україну.
Бо, як ненька, мені дорога».*

Спогади про мертве місто

У ніч з 25 на 26 квітня 1986 року, коли всі спали безтурботним сном, о 1-й годині 23 хвилини над четвертим реактором Чорнобильської атомної електростанції нічну пітьму розірвало велетенське полум'я.

Країна ще нічого не знає. Ще кілька довгих тривожних днів правда буде придушена муром мовчання, ще багато часу буде потрібно, щоб реально осмислити те, що сталося. А смерть уже відкрила свій чорний рахунок і забрала найкращих.

Сотні молодих людей було кинуто на те, щоб загасити страшне полум'я Чорнобиля, щоб врятувати людей від загибелі. Одним із таких людей був наш земляк Микола Михайлович Ткачик з Дунаєвець, якому на той час було тридцять років, каже Пукас В. Мобілізацію військкомат провів 7 травня 1988 року. Разом з М.Ткачиком з нашого району було мобілізовано ще 3 чоловіків. Їх направили спочатку в Хмельницький, а потім до Білої Церкви. Оскільки наш земляк був лейтенантом запасу, його було призначено командиром інженерного взводу. Робота їхня полягала у знятті в зоні забрудненого ґрунту і тривала кожен день, без вихідних. Загін М. Ткачика працював не тільки в Україні, але й на території Білорусі (Гомельська область).

Коли загін нашого земляка прибував у села, там він зустрічав тільки старших людей (60-70-літніх), бо молодші залишали свої насиджені місця і переїжджали до родичів, знайомих, куди ще не дібралась кістлява рука Чорнобильської аварії. Коли ліквідатори приїхали на місце аварії, їм видали порошки (накопичувачі) білого кольору, але за короткий час вони стали чорними. Дозиметри зашкалювали. Під час перебування в зоні надзвичайно сильно боліла голова, а ноги були, ніби ватяні.

Ще одне вразило нашого односельця: прибувши у Прип'ять, вони побачили надзвичайно красиве місто. Але моторошно було від того, що там не було жодного мешканця. Багатоповерхові будинки, широкі вулиці, красиві школи і дитсадки. І ніде ні однієї людини. Вимерле місто.

Гартовані нещадним вогнем Чорнобиля

Минуло тридцять років від дня найбільшої техногенної катастрофи в історії людства – аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Те 26 квітня назавжди вкарбувалося в наше життя датою, спогад про яку пронизує серце гострим боєм. Варто лише усвідомити, що від радіоактивних викидів в Україні постраждали більше трьох тисяч населених пунктів із населенням майже три мільйони людей... Тож у недавній Міжнародний день пам'яті Чорнобиля українська громадськість віддала данину пам'яті всім, хто прийняв на себе цей страшний удар. Із сумом та великою вдячністю згадали тих, кого забрав у нас Чорнобиль. Доземно вклонилися вогнеборцям, охоронцям правопорядку, лікарям, водіям – усім тим, хто усував наслідки катастрофи та боровся за життя людей на постраждалій території. У мітингах-реквіємах та церемоніях покладання квітів до пам'ятників «Героям Чорнобиля – пожежникам» і «Героям та жертвам Чорнобиля» у Хмельницькому взяла участь і чимала делегація від публічного акціонерного товариства «Хмельницькобленерго». А їх, гартованих нещадним вогнем Чорнобиля, у Товаристві – 33. Є й цілі сім'ї чорнобильців, каже Ростислав Балема.

Так, свого часу жили і працювали в тих краях подружжя Наталія Григорівна та Олександр Євгенович Жишкевичі. Та після катастрофи доля закинула їх на Хмельниччину. Нині вона – електромонтер служби метрології, а він – заступник начальника служби релейного захисту, автоматики і контрольно-вимірювальних приладів ДВЕМ. А ще – й інженер відділу організації збуту Іван Глабчастий, стрілець та начальник команди служби охорони Володимир Сергійчук і Леонтій Марцонь, водії служби механізації і транспорту Дирекції з матеріально-технічного постачання та капітального будівництва Валерій Балацький, Михайло Крентовський, Фахраддін Вердієв, муляр Старокостянтинівського РЕМ Василь Лемещук, водій автокрана Городоцького РЕМ Володимир Огородник та багато інших.

Колишні ліквідатори наслідків Чорнобильської катастрофи, перегорнувши ту драматичну сторінку життя, нині сумлінно трудяться, кожен на своїй посаді, примножуючи спільні здобутки ПАТ «Хмельницькобленерго». Тож керівництво Компанії не лишень у скорботні дати, а повсякчас робить усе, щоб вони були оточені увагою та турботою. Насамперед це стосується їхнього здоров'я. Ось і цього разу окремим наказом по Компанії передбачено оздоровлення енергетиків-чорнобильців у ЛОК «Яблуневий сад». Окрім того, їм виплачено матеріальну допомогу.

Вивозили живність

Бульбах Іван Сергійович, смт. Теофіполь, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з 2.05 по 5.05.1986 року.

«У 1986 році я працював у «Сільгосптехніці» старшим інженером по експлуатації автотранспорту. Колона у нас була воєнізована. Після аварії на ЧАЕС нас, 26 водіїв і мене, як старшим колони, відкомандирували в м. Чорнобиль для вивезення живності (худоби) з радіоактивної зони.

У нас було 13 автомашин, по 2 водії на машину, в тому числі бензовоз. Вивозили живність з с. Крива Гора, поблизу АЕС в якийсь колгосп під Києвом (назви не пам'ятаю).

Вся дорога у 2 ряди була заповнена легковими та вантажними автомашинами, згадується, все місто, усі стоянки, дворики, двори, палісадники і всі вільні місця біля доріг були заповнені вантажними автомашинами, було багато міліції. Ніхто не знав що і до чого.

Бачили, як вертольотами закидали свинцем реактор, на якому стався вибух, як автобусами вивозили людей.

На той час про шкідливість радіації ніхто нікому не говорив.

Коли виїжджали із зони, нас дезактивували, машини обмивали водою із шлангів.

Ось що я пам'ятаю про страшні події, які відбулися 30 років тому».

В той період якраз йшла евакуація людей

Валявський Антон Юхимович, смт.Теофіполь, брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС з квітня по травень 1986 року.

«На той час працював у ВАТ «Сільгосптехніка» водієм. У Чорнобильську зону із сільгосптехніки направлялося 12 машин, бензовоз та 27 працівників. Старшим автоколони був Іван Бульбах.

По приїзді в Чорнобиль ніякого інструктажу нам не проводили, не видавали спецодягу. Жили в кабінах своїх автомашин, харчувалися продуктами, які захопили з дому.

У той період якраз йшла евакуація людей. Машини рухались колонами в декілька рядів. Було побито багато техніки. Рухались дуже повільно, було велике скупчення автомашин.

Ми займались вивозом худоби із навколишніх сіл м. Прип'яті в с. Бородянку Київської області. На фермах, з яких ми забирали худобу, двері і вікна були обклеєні плівкою. Водю нас ніхто не забезпечував, пили її в тих же населених пунктах, де грузились, зриваючи вже запечатані криниці. Адже дуже хотілося пити, пекло в горлі, голови стискало, ніби обручем. Доводилось бачити, як на гелікоптерах скидали над реактором якийсь вантаж. Не долітаючи до реактора він згоряв.

Додому повернулися на тих самих машинах, що їздили у Чорнобиль. Там їм ніяка дезактивація не проводилась, машини мили вже вдома».

Чорнобильський соловейко страждає разом із японським журавликом

Чорнобильська АЕС розташована поблизу міста Прип'ять за 18 кілометрів від Чорнобиля, за 16 кілометрів від білоруського кордону і за 110 кілометрів від Києва. До аварії на станції використовувалися чотири реактори РБМК-1000 (реактор великої потужності канального типу) з електричною потужністю 1000

МВт (теплова потужність – 3200 МВт) кожен. Ще два аналогічні реактори будувалися. ЧАЕС виробляла приблизно десяту частину електроенергії України.

26 квітня 1986 року була субота. Гарний, сонячний, погожий день. Приміром, на київських перонах було багатолюдно, усі поспішали порати городи. Але поміж них все-таки пролітали тривожні розмови: «Кажуть, у Чорнобилі щось трапилося, а що? Біда?! Але ж чому нас не попереджають?».

Усі готувалися до Першотравня. Тодішня керівна верхівка ретельно приховувала злощасні події, навіть з'явилася антигуманна постанова, поки чорна хмара не пересікла міжнародний простір і про це лихо не заговорили у світі.

26 квітня 1986 року. 8 година ранку. Стара Синява. Райсільгосптехніка. О.Баць, керівник підприємства, отримав наказ про відправлення воєнізованої автоколонни у Чорнобиль, каже Н.Біловус.

– І наша автоколона за номером 3140, – пригадує В.Кучер, учасник тих подій, – була відправлена на допомогу жителям Чорнобильського регіону. У колоні було понад десяток автомобілів. Ми прибули у село Великі Шепеличі неподалік Прип'яті і вивозили худобу з тваринницьких ферм. Я працював на КамАЗі разом з Олегом Лучицьким. Коли їхали перший раз, то повсюди спостерігали велике скупчення транспорту на дорозі і жителів. Усі люди розгублені, розтривожені, звідти хто їхав легковиком, а дехто і підводами. Навіть бачили, як господарі у дворах поспішно кололи свині, різали птицю, а десь сушилася білизна. Всі довкола метушилися. І ніхто, думаю, що на той момент не уявляв, яка страшна трагедія прийшла. Зі мною тоді був із рідного села Паплинець ще Володимир Чорноморець, уже покійний.

Перша вахта Василя Івановича Кучера у Чорнобилі тривала із 28 квітня по 8 травня, друга – з 15 серпня по 16 вересня.

– Вдруге зі мною брали участь сільчани-водії Василь Козік, якого, на жаль, уже теж немає в живих, і Василь Петросюк, – при-

гадує чоловік. – До речі, у цей період прийшлося нам відбувати аж дві вахти, бо не було ким змінити. Згадую, як уже в'їжджали у зону другий раз – довкола пуста. Страшно було дивитися на будинки, в яких ще зовсім недавно гомоніли люди, а тепер стояли осиротілі. Моторошно було бачити ошатні садиби, вулиці, які уже позаростали бур'янами. У той рік природа щедро людей наділила врожаєм, у садках від зрілих вишень, яблук, слив гнулося гілля, усе так і просилося до рук. Проте ніхто навіть не торкався плодів. Зупинка наша була у самому Чорнобилі. І доставляли уже на реактор метал.

Згодом буде скупе повідомлення у засобах масової інформації про жахливу техногенну катастрофу у травневі святкові дні. І визнано, що Чорнобильська трагедія є найбільшою за всю історію ядерної енергетики як за кількістю загиблих і потерпілих від її наслідків людей, так і за економічними збитками. Приблизно 60 відсотків радіоактивних речовин осіли на території Білорусії. Майже 200000 осіб було евакуйовано із зони забруднення. Радіоактивна хмара накрила не лише Україну, Білорусію та Росію, поблизу яких розташовувалася АЕС, а й Македонію, Сербію, Хорватію, Болгарію, Грецію, Литву, Латвію, Фінляндію, Данію, Норвегію, Швейцарію, Францію і т.д. Після аварії четвертий блок перетворився на відкрите джерело величезної активності і завдяки об'єкту «Укриття» забруднення довкілля зведено до мінімуму.

-Ось минуло уже й 25-річчя з дня Чорнобильської техногенної катастрофи, – продовжує Василь Іванович, – з нашого села брало участь у ліквідації її наслідків щість чоловік. На превеликий жаль, уже померли Володимир Чорноморець, Василь Козік, Василь Ткаченко, Дмитро Біловус і хай земля їм буде пухом. Після реформування «Сільгосптехніки» прийшов працювати у господарство «Райз-Максимко» заправником техніки, також чорнобильці Петро Владовський і Василь Петросюк трудяться тут на автомобілях.

Життя триває. Василь Кучер із дружиною Надією виховали двоє дітей – сина Віталія і доньку Світлану, які одружені і мають уже власні сім'ї. Втіхою для Кучерів є онуки Яна і Діма.

Чорнобильський смерч залишив чималі рани на землі, у душах людей, забрав їхнє здоров'я. У Європі зафіксовано понад 10000 випадків вроджених патологій у новонароджених, 10000 випадків раку щитовидної залози і очікується ще 50 тисяч. Із 600000 ліквідаторів 10 відсотків померли, 165000 стали інвалідами. Ці дані організації «Союз ЧорнобильУкраїни» змушують нас постійно задумуватися над безпечністю атомної енергетики. А після страшних подій у Японії, котрі нещодавно потрясли весь світ, у черговий раз землянам підземні чорні блискавки-поштовхи нагадують – будьте обачними.

...Якщо зробити журавликів з паперу і подарувати їх оточуючим, тоді з'являться нові друзі, а з їхньою допомогою можна подолати будь-яку проблему. Про це писав у вірші Євген Євтушенко «Японський журавлик», який свого часу він присвятив дівчинці, що зазнала опромінення радіацією. Бо в Японії журавля вважають священним птахом. За легендою, якщо виготовити тисячу пташок, то будь-яке горе відступить.

Чорнобилець-інтернаціоналіст

Масштаб Чорнобильської катастрофи, найтяжчої за всю історію людства, добре відомий як вченим, так і політикам всього світу, писалось в газеті «Новий шлях» № 50 від 22 квітня 2011 року. Аварія призвела до забруднення більше 145 тисяч кв.км території України, Республіки Білорусь та Російської Федерації. Внаслідок Чорнобильської катастрофи постраждало близько 5 мільйонів людей, забруднено радіоактивними нуклідами близько 5 тисяч населених пунктів Республіки Білорусь, України та Російської Федерації, з них на території України – 2294 селищ та міст з населенням приблизно 2,4 млн. людей. Чорнобильська аварія призвела до безпрецедентного опромінення населення

зазначених держав. Крім того, вплив Чорнобильської катастрофи відчули на собі Швеція, Польща, Великобританія та інші країни.

Чорнобиль безжально пройшовся по кожній українській родині, наслідки катастрофи даються взнаки навіть через десятиліття. А скільки людей, не шкодуючи власного здоров'я, нерідко й життя, з перших днів кинулися на ліквідацію аварії.

Полончанина Олександра Івановича Бацмана по праву можна назвати чорнобильцем-інтернаціоналістом, бо брав участь у військових діях на території Чехословаччини, ще й в Чорнобилі побував, каже Ірина Коваль. Але в далекому 1966 році, коли юнак закінчив 10 класів середньої школи, життя видавалося прекрасним, сповненим радісних сподівань і перспектив.

По закінченню школи військовий комісаріат направив хлопця у ДТСААФ навчатися на водія, а через рік Олександр Іванович був призваний в армію. У місті Новоград-Волинському проходив курс молодого бійця, а звідти потрапив у далеку Німеччину, в Групу Радянських Військ. Служба проходила у місті Вюнсдорф, в ставці командуючого, і служив О.Бацман в елітному гвардійському мотострілковому ордена Суворова і Кутузова королівському полку. Тут були лише обрані: хлопці під два метри ростом, з відмінним здоров'ям, належною виправкою. Саме юнаки цього полку брали участь в урочистих парадах. Олександр Іванович отримав автомобіль-заправник, за допомогою якого наповнював палим техніку – танки.

У квітні 1968 року полк підняли по бойовій тривозі, колона солдат вирушила у невідомому напрямку і зупинилися лише на кордоні із Чехословаччиною, у заповіднику. Там, серед неймовірно красивої природи простояло військове формування чотири місяці. І от 20 серпня, після відбою пролунала бойова тривога. Хлопцям видали по чотири різка патронів, по дві гранати і повідомили, що прямують до Чехословаччини, де в той час нагрівався конфлікт. Так розпочалися напружені військові будні. За кілька днів, коли направлялися в тил за провізією, в лісі потра-

пили у перестрілку. Було вбито лейтенанта і командира – так пройшло перше бойове хрещення. Згодом за зразкову службу Міністр оборони СРСР, маршал Радянського Союзу А.А.Гречко особисто нагородив солдат почесними грамотами, для цього прилітав безпосередньо до них.

20 жовтня цього ж року полк був виведений з Чехословаччини, повернувся назад у Німеччину. Наші війська там зустрічали радо з квітами, гостинцями, відчуваючи певну спорідненість, бо і німецькі військові перебували у зоні конфлікту.

Служба в армії закінчилася в 1969 році. Олександр Іванович повернувся додому на самісінький Новий рік – ось такий новорічний подарунок рідним і близьким.

Цивільне життя захопило, закрутило у своєму вирі. Друг написав листа і запропонував приїхати до Іркутська працювати. Олександр Іванович Бацман довго не думав і поїхав на заробітки. Рік у суворому північному краю перевозив ліс. Повернувшись додому, стала у нагоді здобута професія водія – влаштувався працювати в Полонське АТП-16844. Цьому підприємству він присвятив 30 років своєї трудової біографії.

Коли сталася аварія на Чорнобильській АЕС, Олександр Іванович в числі перших, на п'ятий день аварії уже був там, аби перевозити дітей у більш безпечні зони. Власним «туристом», за кермом якого на місцевому автопідприємстві торував міжміські маршрути, вивозив постраждалих з Чорнобиля до Полонного, Хмельницького, Сатанова. Пригадує, як малечу забирали прямо зі шкіл, переважно без дорослих, батьки подекуди й не відали, куди відправляють їхніх дітей, лише згодом, після розподілення дізнавалися адресу. Незрозуміло чому, але Олександрові Івановичу Бацману ці дні, коли рятував людей із чорнобильської зони, ніде враховані не були.

Другий етап «знайомства» із зоною відчуження був у 1987 році. Тоді О.І.Бацмана за наказом направили до Чорнобиля разом із водіями підприємства А.Лисюком, В.Прокопчуком (нині

вже покійним). Протягом місяця Олександр Іванович підвозив робітників до реактора. Із засобів захисту видавали лише пов'язку на обличчя. Зрозуміло, що вона аж ніяк не рятувала від «мирного» атому.

З перших же днів організм по-своєму реагував на опромінення – постійно йшла кров з носа, не допомагали жодні ліки. Наслідки перебування у Чорнобилі далися взнаки одразу по приїзді додому – чоловік почав хворіти на серце. Лише у 2003 році Олександру Івановичу Бацману надали другу групу інвалідності і статус ліквідатора аварії на ЧАЕС. І хоча він уже десять років перебуває на заслуженому відпочинку, четвертий рік поспіль через суд, як багато інших, добивається заслужену допомогу як чорнобильця. Для того, щоб добитися 60% допомоги, довелося пройти через Хмельницький, Львівський суди і, нарешті Верховний Суд. За решту пільг ще потрібно боротися. А самопочуття справді бажає кращого, щороку доводиться підтримувати організм у госпіталях.

У 2005 році Олександр Іванович отримав посвідчення учасника бойових дій і вступив у районну організацію воїнів-інтернаціоналістів. Нині є членом правління і водночас касиром. Так як організація активний учасник суспільного життя району, постійно працює із молодим поколінням, заохочує його до спорту, здорового способу життя, піклується про увіковічнення слави наших земляків-воїнів-інтернаціоналістів, доволі часто доводиться брати участь в різноманітних заходах.

А ще Олександр Іванович має чудову дружину, дочку, сина, чотири онучки. Він мріє, щоб його діти та онуки мали гарне майбутнє. Як очевидець всіх тих подій, котрі випали на його долю, він прагне, щоб ні вони, ні будь-хто із прийдешнього покоління не знали, що таке бойові дії і яким руйнівним може бути «мирний» атом.

Справжні герої мешкають поряд

Відголоски Чорнобильської трагедії відчуває уже 30 років поспіль учасник ліквідації цієї страшної аварії, житель Пиляви (Старосинявський район – авт.) Іван Миколайович Намистюк. Роками вона незримо його супроводжує, як і багатьох інших, хто був у числі перших ліквідаторів, немало їх вже немає в живих, – каже А.Співак.

Нині ж І.Намистюк залишився наодинці зі своїми болями і тривогами, страшними хворобами і матеріальною незахищеністю, дороговартісним лікуванням і оздоровленням – ось ці головні проблеми, котрі чи не щодень хвилюють фізично безсилою й нездорового ліквідатора.

Та багато ще питань, пов'язаних із захищеністю таких, як він, потребують негайного вирішення. І насамперед, прямим обов'язком держави є надання допомоги постраждалим від Чорнобильської аварії. Як відомо, роками проблеми чорнобильців замовчувалися, правами Івана Миколайовича, який має статус постраждалого від наслідків аварії на ЧАЕС II категорії, знехтували навіть тоді, коли йшов на заслужений відпочинок, хоч і надсилав необхідну документацію у Львів. Отримав відповідь, що його хвороба не підлягає встановленню групи інвалідності.

– Ось і маю такий соціальний захист стосовно пенсії, щоправда, користуючись пільгами, – говорить при зустрічі Іван Миколайович. – Кожного разу, як тільки проходжу необхідний курс лікування в районній чи обласній лікарнях, коли безкоштовно надають лише дріб'язкові препарати (бинти, шприци та інше), а ось необхідні медичні ліки, що є досить дорогуватими, необхідно придбати за власні кошти. Так що однієї пенсії, зрозуміло, що не вистачає.

Чорнобильська біда сталася у квітні 1986 року, на ліквідацію якої насамперед поїхали наші водії колишньої «Сільгосптехніки». Відтак почергово, по дві неділі, побували там, багатьох із нас не оминуло вирішення проблеми мирного атома, який показав свій норов та пройшовся радіоактивними вітрами і до-

щами по кожній оселі, сім'ї, тому немало людей ліквідовували біду. Мені особисто довелося працювати на новенькому авто ЗІЛ-130 у 30-кілометровій зоні. Прибули на ліквідацію наслідків аварії разом із колегою Петром Владовським із Паплинець. Страшні випробування випали на долю ліквідаторів з перших днів катастрофи, коли нищівний вал ядерного вибуху загрожував кожному місту, селу, усім людям, хоч і нам випала черга побувати у забрудненій зоні вже восени. Протягом двох неділь, коли надавали транспортне перевезення необхідних будівельних матеріалів, у тому числі для прокладання доріг, та відвозили у так звані могильники різне й також сміття, мешкали спочатку в гуртожитку від місцевого училища, пізніше переселили нас у житлові будинки, звідки евакуювали жителів заражених територій. Отримували збалансоване харчування, у зону перевозив автобус, на відповідних постах транспорт, у керма якого були ми, водії, звісно, що обстежували при перевищенні дози опромінення, проводили дезактивацію.

– Усе це вже позаду, тепер про ті часи нагадує лише втрачене здоров'я, – продовжує розповідати ліквідатор, котрий не особливо й скаржиться на владу, керівництво підприємства, зрештою, на самого себе, що із великою відповідальністю поїхав надавати таку потрібну допомогу, коли в країні сталося лихо, забувши лише про себе, забули тоді про нього та його майбутнє усі.

Це справді так, що, не створивши сім'ї, не маючи дітей, після Чорнобиля доля багато що перекреслила.

– Попервах втрату здоров'я ще так не відчував, а може, не хотів про це думати, підтримував себе морально, гнав з голови, що радіація мене подолає, – говорить Іван Миколайович. – Сколихнула лише смерть земляка-чорнобильця Віктора Загоруйка. Слава Богу, досі мешкають у рідному селі наймолодший ліквідатор Василь Загоруйко, а також надавали допомогу у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС Олександр Дорожко, Олександр Мельник, Сергій Ліщишин, – усі вони працювали тоді водіями. Як і я,

вони пройшли той складний період у державі – час гірких розчарувань, водночас віри в себе і майбутнє.

Відбувши строкову армійську службу, яку проходив у м. Горькому, Іван Намистюк у 1981 році, не вагаючись, розпочав свою трудову діяльність у колишньому перспективному підприємстві «Сільгосптехніка». Добросовісно виконуючи улюблену роботу, будучи навіть ще неодруженим, Іван не міг навіть і здогадуватись, що через якихось шість років не лише почує про лихо Чорнобиля, а й відчує на собі, надаючи допомогу у ліквідації наслідків аварії, яка стала своєрідним символом безвідповідальності та безпечності стосовно використання атома. Про цю сумну історію країни йому нагадують не лише чергові річниці, а й те, що чомусь ми розміняли наших героїв, які, ризикуючи життям заради кожного з нас, йшли у саме пекло. І вони, ці справжні герої, мешкають поряд: у сусідніх селах чи квартирі, у хаті навпроти чи на іншій вулиці, і те, що живуть, як Іван Миколайович, самотньо, можливо, впроголодь, бо не вистачає навіть на ліки, і невже це нас хвилює лише раз на рік. Країна, яка претендує і є демократичною, розвивається соціально, має в першу чергу забезпечити пристойне життя своїм героям. Звісно, що держава підтримує тих, кого ми називаємо ліквідаторами, бо вони врятували нас, ризикуючи своїм життям. Але ж дуже гірко, що такі, як Іван Миколайович, втратили не лише здоров'я, а й можливість і бажання створити власну сім'ю, мати дітей, побудувати дім, посадити сад. Щоправда, отримав у спадок батьківську хату. Змолоду утримував й власне господарство, нині ж лише кури. Але неблаганний час та немилосердна доля відібрали у нього спочатку маму у 60-річному віці (трагічно загинула у 2001 році), а уже через два роки після ампутації ноги не стало й батька. Єдиним сенсом життя ліквідатора є те, що він не зовсім один-однісінький залишився у цьому світі, бо в сусідньому селі мешкає його менша сестра із донькою.

Із гіркотою та сумом тривала наша розмова із учасником ліквідації Чорнобильської катастрофи. Відчувалася гордість за

нього, як представника усіх поколінь його родини, бо він свідомо шанував традиції родоводу – йти на поклик країни, не зовсім усвідомлюючи у молодому віці всього трагізму та наслідків від такої участі у приборкуванні сили ядерної енергії. Тоді він просто не міг навіть збагнути, що не проявить сили духу, людяності, моралі, віри, патріотизму та вічні цінності суспільства.

З 260 чоловік живим залишився я один

Чорнобиль. Він став відліком часу нової епохи. Як до чи після війни. Ось так і ми. До і після Чорнобилю. Коли сталася ця трагедія, мені ще навіть не було чотирьох років, я не знала, що відчували люди, зіштовхнувшись з цією катастрофою. Навчаючись в школі, говорили про Чорнобиль багато, та, не буду лукавити, болю в моєму серці не було. Більше того, будучи школярами та навіть студентами, ми дозволяли собі називати тих, хто народився 1986-го, чорнобильцями. І всі з цього дуже тішилися.

Чітко зрозуміти, що таке Чорнобиль, я змогла лише шість років тому, каже Світлана Литвин. Працюючи на одному зі столичних телеканалів, вночі, з 25 на 26 квітня, поїхала робити репортаж з поминального молебню, що відбувався в Храмі Входу Господнього до Єрусалиму (Чорнобильській церкві), що в Києві. Я не розуміла, навіщо журналісти всіх провідних українських ЗМІ мають не спати цілу ніч, аби зняти на відео і написати про те, що президент, прем'єр-міністр, голова Верховної Ради і ще ціла делегація високих чиновників покладуть квіти до Меморіального кургану героїв Чорнобиля та пам'ятного знаку «Воїнам Чорнобиля», їм це потрібно для протоколу. А людям навіщо?

Проте ту ніч не забуду ніколи. Я завжди дякуватиму долі, що маю таку професію, яка дозволяє пізнавати мені різні сторони нашого життя. І часто в чужих долях бачити власне щастя чи біду. В ту ніч мені довелося познайомитися з десятками людей, які втратили своїх синів і доньок, батьків, братів і сестер, бо ті рятували Україну від атомного пилу. А самі не врятувалися. Я

бачила сльози незворотної втрати, бачила людей, які прийшли у цю ніч зустрітися з тими, хто власними руками захищав від атомної чуми український народ. Вони прийшли до Чорнобильської церкви, аби згадати всіх: і живих, і мертвих, і переконатись – держава про їх подвиг не забула. Разом з сумом і болем на цьому святому місці до мене прийшло розуміння, що наші люди – герої. Бо комусь треба було їхати, треба було рятувати. І, на щастя для всіх нас, було кому.

Перший удар на себе взяли шахтарі. Почергово їхали делегації з різних регіонів. У 1988 році у складі Прикарпатського військового округу до Чорнобильської зони потрапив Володимир Казимирович Охоцький, зараз – голова Деражнянської районної організації Чорнобильців. Він поїхав командиром роти на три місяці, а відбув у Чорнобилі аж півроку, бо ніким було замінити. Тоді молодому командирі було 34 роки, а чоловікам, які служили у складі роти – від 35 до 45 років. Згадувати про роки перебування в Чорнобильській зоні важко. «Нас автобусами везли на роботу, з прикриттям зі свинцю, щоб радіація не заходила, – розказує Володимир Казимирович. – Хлопці групами по 15 чоловік рівно на 15 хвилин піднімалися на реактор. Після цього їх змінювала наступна група. Я не міг дозволити їм затриматися на реакторі довше, бо лише одна зайва хвилина могла бути смертельною. А коли над об'єктом літав вертоліт, ми знали: атомна знов почала дихати смертельним пилом».

Вже кілька років говорять про те, що укриття на ЧАЕС не надійне, що треба робити ще одне укриття. Запитую думку Володимира Казимировича. Він погоджується. Але запевняє: «В тих умовах ми робили все, що могли. Укриття треба було робити швидко, щоб зупинити відтік радіації. Я вам скажу відверто: Україну ці хлопці врятували». І з сумом додає: «З моєї роти, з 260 чоловік, живим лишився тільки я один».

Та є у Володимира Казимировича й поруч, на Деражнянщині, ті люди, які не на словах знають про Чорнобиль. Голова районної організації зустрічається з ними, телефонує. Вони – як одна

сім'я. Та з кожним роком чорнобильців збирається все менше. «Хворіють, – каже Охоцький. – Як збираємося, то чоловік 12-13 приходить, не більше». Та все одно ці люди не забувають своїх побратимів – ні живих, ні мертвих. Кожного року, 25 квітня, в переддень трагічної дати, Володимир Казимирович іде зі своїми товаришами на могили чорнобильців, щоб покласти вінки і згадати про ті страшні часи, відлік яким дало 26 квітня 1986-го, 30 років тому...

Чорнобильці – герої чи ізгої?

50 японських добровольців-ліквідаторів-камікадзе, перш ніж заступити на смертельну вахту з охолодження аварійних реакторів на АЕС Фукусіма-1, попрощались із рідними і близькими. Вони керувались почуттям обов'язку перед своїм народом, перед рідною країною, що потрапила в страшну біду небувалих землетрусів, цунамі і ядерних аварій, перед країною, яку вони люблять більше за власне життя. Японських ліквідаторів-камікадзе показали на весь світ як героїв.

Їх благословив на подвиг Імператор Японії і героїчний дух предків. В перекладі з японської камікадзе означає «Божественний вітер». Так поетично з давніх давен японці називають тих героїв-смертників, котрі добровільно йшли на вірну смерть в ім'я перемоги над ворогом, в ім'я захисту і процвітання рідної країни.

Особливо популярними камікадзе стали в період Другої світової війни. Це вони, камікадзе, врзались в бойові кораблі противника в начинених вибухівкою літаках і в керованих ними торпедах. Дух «Божественного вітру» був і залишається для японців оберегом нації у найтяжчі періоди її життя, дає змогу гідно протистояти найжахливішим випробуванням долі, найстрашнішим руйнаціям і катаклізмам.

Чи маємо підстави ми, українці, вести мову про українських камікадзе? Так, маємо! Причому, теж із глибини віків, від кня-

жих дружин Святослава-завойовника і його сина Володимира Великого; від козацької звитяги «Лицарів волі» Богдана Хмельницького, коли під Берестечком 300 козаків героїчно протистояли всій польській армії, захищаючи відступ козацького війська, зрадженого Кримським ханом Іслам Гіреєм.

І коли їм поляки, здивовані відчайдушним героїзмом українських лицарів, запропонували здатися в полон в обмін на гарантії життя і великі грошові винагороди, козаки на знак того, що воюють не за гроші, а за волю України, викинули у воду всі свої гроші і бились до останнього віддиху.

У цьому ж ряду маємо згадати і оборонців Батурина, і 300 юних українських спартанців, що героїчно полягли під Крутами, захищаючи Київ від орди Муравйова, і героїчну Армію УНР, що потрапила в «чотирикутник смерті», і Героїв Базару, що відмовились перейти на сторону ворога і перед розстрілом заспівали гімн України «Ще не вмерла Україна...», і вояків героїчної УПА, котрі боролись під гаслом «Здобудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї!», і «шестидесятників», і Василя Стуса, і Сергія Марченка, і Георгія Гонгадзе, і, звичайно, ж – ліквідаторів аварії на ЧАЕС...

Пожежники лопатами скидали з дахів сусідніх реакторів розпечений графіт, викинутий вибухом з четвертого аварійного реактора ЧАЕС; у них плавились підшви чобіт і вони знали, що йдуть на вірну смерть, але вони це робили, бо виконували свій обов'язок.

Хлопці з радіаційної розвідки і з управління дозиметричного контролю міста Прип'яті багаторазово об'їздили і обходили пішки зону радіаційного відчуження, зокрема, «рижий» сосновий ліс, який порудів від страшних доз радіації і їх називали у зоні «першопрохідцями». Вертольотчики залітали на низьких висотах в немисливо великі радіаційні поля, щоб скинути в жерло розпеченого до білого кольору аварійного реактора чергову порцію свинцю, рідкого азоту, піску чи води. Коли вони приземлялись, то нерідко втрачали свідомість від надмірного опромі-

нення. Але, прийшовши до тями, вони знову сідали за штурвали своїх бойових машин. Не тільки вертольоти, але й льотчики були справді бойовими: до Чорнобиля їх перекинули з місць бойових дій в Афганістані. Один із таких вертольотів, яким керували орденоносці-афганці, заходячи для розгрузки над аварійним енергоблоком, кінчиком гвинта зачепився за трос, який утримував аеростат з прожекторами освітлення. Миттю вертоліт перевернувся гвинтом до низу і впав на дах третього енергоблоку. Весь екіпаж загинув. Дах витримав потужний вибух, від якого міг стати аварійним ще один енергоблок ЧАЕС. Про це не те, що писати – розмовляти було заборонено.

Метробудівці робили підкоп під самісіньким днищем аварійного енергоблоку, бо була загроза, що те днище може розплавитись від високих температур і радіаційна «лава» могла потрапити до ґрунтових вод болотистих поліських ґрунтів, на яких будувати АЕС – було злочином принаймні проти українського народу якщо не проти всього людства.

Адже у світовій практиці АЕС будують переважно на твердих скелястих ґрунтах. Потім ту «печеру» метробудівці залили спеціальним бетоноподібним розчином, який, застигнувши, утворив надійну «подушку» – захист під аварійним енергоблоком. Метробудівці працювали в не менших радіаційних полях, ніж вертольотчики, тому робочий день у них тривав від 5 до 20 хвилин. Але і за цей час вони отримували такі високі дози опромінювання, яких вистачало на все подальше, здебільшого не дуже довге життя.

Кранівники укладали важкі металоконструкції «Саркофагу» і їхній робочий день був трохи більший від метробудівців, бо кабіни кранів були обкладені листовим свинцем і від цього ставали важкими. Був випадок, коли одна з кабін трохи накренилась і двері заклинило. Кранівник упродовж години не міг вийти з кабіни і жестами та криком благав допомогти, й один його друг, обмотавшись просвинцьованою чорною гумою, поліз до тієї кабіни височезного крана і надлюдськими зусиллями, у

величезному радіаційному полі ломом підважив ті клятві двері і визволив свого друга з лабет радіаційної смерті.

Таких прикладів можна наводити ще дуже багато. І всі вони свідчать про одне: спільна біда не тільки об'єднує людей різних націй і віросповідань, але й героїзує їх, відфільтровуючи хитрунів і боягузів від лицарів героїчного чину. Біда в тім, що смільчаки і лицарі першими йдуть на штурм біди і першими помирають, а лаври і нагороди часто-густо дістаються «ар'єргардові», тобто тим, що йдуть позаду, здебільшого – хитрожопим і чинушам, які труться поблище до владомощів. «Заградотрядовці» нічим не ризикували, стріляючи у спину перших ешелонів атакуючих ворожі позиції і коли ті позиції були взяті, то із десятків і навіть сотень тисяч атакуючих, як от під Зеєловськими висотами, залишались в живих одиниці. І кому діставались нагороди? Ну, звісно ж «заградотрядовцям...». Коли ув'язненому в концтаборі Степанові Бандері гітлерівці поставили вибір: або відкликаєш Акт відновлення Української Самостійної Соборної Держави, проголошений 30 червня 1941 року у Львові, або будуть закатовані два твоїх рідних брати, які теж були ув'язнені в німецьких концтаборах. Бандера відмовився відкликати Акт Відновлення Української Державності, бо ідея незалежності рідної України була для нього вищою і дорожчою не лише за власне життя, але й за життя своїх рідних. І братів Степана Бандери гітлерівці закатували.

У результаті відсутності об'єктивного висвітлення фактів української історії, навіть в незалежній Україні, ми маємо східну частину України, засліплену ще совковою ідеологією антиукраїнського мракобісся із викоріненням української мови і тотального закриття українських шкіл, а посеред Героїв України комфортно почувають себе навіть ті, про кого свого часу писали народні депутати України, що ті, з дозволу сказати «герої», тижнями колесили дороги Ізраїлю на грузовику, завантаженому контейнерами валюти, викраденої в Україні.

Ізраїльські банки не приймали валюту сумнівного походження, бо в тій країні діють цивілізаційні закони. Через такі

несправедливості відбувається девальвація поняття «героїзм», а дегероїзація нації приводить до відкату у «світле колоніальне минуле», до гальмування і застою, замість цивілізаційного поступу і розвитку суспільства по висхідних напрямках Істини Божої і науково-технічного прогресу. «Пізнайте Істину, і вона зробить Вас вільними», – вчить Ісус Христос. Нехтування Законами Божими як і законами науки є згубним шляхом для людства.

Поміж ліквідаторів в період побудови «Саркофагу» з уст в уста передавався такий чотирирядковий віршик (подаю мовою оригіналу):

*Когда болтун становится царем,
А инженер находится в загоне,
То мирный атом входит в каждый дом,
А с ними цезий, стронций и плутоний...*

Хоч якими жорсткими були тиски тоталітарної несвободи, але народ навіть гірку правду висловлював у гумористичній формі, бо живою була душа народу, божественна душа... То була геть заідеологізована епоха Горбачова-Щербицького і по інерції прогнилий режим намагався утримати свободу слова в прокрустовому ложі.

Тільки в незалежній Україні вперше були оприлюднені горезвісні циркуляри владців щодо заборон на інформацію про Чорнобильську аварію і її наслідки для мирного населення. Це були злочинні заборони, як і злочинними діями влади було виводити не лише сотні тисяч киян і гостей міста, але й мільйони людей по всій Україні на травневі святкові демонстрації. Святкові колони, особливо молодь і дітей шкільного віку, з трибун вітали компартійні бонзи в захисних капелюхах, а їхні вгодовані туші були щільно закутані плащами.

Їхні ж компартійні діти в перші ж дні аварії були вивезені в «Артек» у Крим, в південні курортні зони чи навіть на Кубу. І що з того, що на тих трибунах були люди із Золотими Зірками Героїв? Хіба це герої якщо вони знали правду про в сотні, а подекуди і в десятки тисяч разів підвищений радіаційний фон над Києвом і

іншими містами і з фальшивими масками замість лиця дивились як у святкових колонах крокують по-весняному зодягнуті діти?

Ті «герої» потурали тоталітарним злочинцям у знищенні свого ж народу, бо пеклись тільки за свою шкуру, за своє місце біля корита? Хіба вони чимсь відрізнялись від безмовних і безвольних рабів-кріпаків тоталітарної, а для України ще й колоніальної системи, яким була байдужою доля рідного народу, рідної країни? Чи ядерний вибух, чи голодомор, чи масові депортації, чи розстріли мільйонів людей без суду і слідства, чи переповнені ГУЛАГи – для них це не мало ніякого значення. Вони називали себе «слугами народу», а насправді були «вінтіками» великої комуністичної м'ясорубки-душогубки.

Герої були в Чорнобильській зоні. Держава потурбувалась про ліквідаторів і громадян, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, і в 1991 році був прийнятий Закон «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». І хоча цей закон пообрізали з усіх сторін усілякими поправками і постановами, але з великими потугами через суди ще можна було відвоювати якусь дециму із тих соціальних благ, які гарантував нам цей Закон і Конституція України. Чиновникам вельми не сподобалось, що якісь там чорнобильці-доходяги пручаються через суди коли їхні пенсії протизаконно урізають, прирікаючи цю категорію людей на прискорене вимирання. Таким чином, ми, ліквідатори, замість радіаційного Чорнобиля опинились перед Чорнобилем духовним, який виявився ще страшнішим ніж радіаційний: численні акції протестів, голодування, сварки у чиновницьких кабінетах, похорони побратимів-ліквідаторів, безкінечні судові тяжби, обіцянки владців і чиновників, неможливість нормально підлікуватись через нестачу коштів, приниження, насмішки, образи і знову пустопорожні обіцянки, присмачені чиновницьким свавіллям і «беспределом»...

І хтось за ці дії отримує зарплату, як і ті чиновники, що ведуть проти нас, ліквідаторів, відкриту і ледь замасковану війну.

І знову ми, ліквідатори, в якості камікадзе-ізгоїв. Бо коли, приміром, через довголітні судові тяжби ми нарешті вибороли менш більш пристойні пенсії, то сьогоднішнього року, знову ж таки в чотири рази скоротили пенсії, не зважаючи на те, що в судових рішеннях чітко визначено протизаконними такі дії Пенсійного Фонду.

Як і японці ми, українці, не застраховані від несподіваних землетрусів, тим більше що їх епіцентр в сусідній Румунії. Не дай Боже, щоб подібне до Чорнобиля чи Фукусіми лихо сталося і в нас. Бо при такому цинічному ставленні з боку держави до ліквідаторів, яке ми відчуваємо сьогодні, навряд чи знайдуться добровольці, щоб жертвувати своїм здоров'ям і навіть життям в ім'я жирування купки ненажерливих мільярдерів. «Божественний вітер» підкориться тільки Всевишньому...

Мало одного Чорнобиля?..

Останнім часом під час зустрічей на вищому рівні керівництва України і Росії до порядку денного окремо включають питання про співробітництво в галузі ядерних технологій, а у вересні 2012 р. кнопкодави Верховної Ради України ухвалили Закон «Про розміщення, проектування та будівництво енергоблоків №3 і №4 на Хмельницькій АЕС» із кредитуванням російською стороною. Вся ця метушня навколо співробітництва в ядерній галузі з Росією дуже нагадує картину, коли загіпнотизований кролик (Україна) лізе в пашу удава (Росія). Така аналогія напрошується через те, що Україна може закуповувати ядерні технології в будь-якій країні світу, а вибір незмінно припадає тільки на Росію, каже Анатолій Грицак.

Розсудливій людині зрозуміло, що монополізм у принципі небезпечний – для національної безпеки будь-якої країни. А Україна, маючи досвід відносин із Росією в газовій сфері, знає про це дуже добре. Але однаково йде в обійми монополіста. Тим більше що цей монополіст є технологічно відсталою країною у галузі

ядерних технологій. Не вимагає особливого пояснення факт, що колишній СРСР, єдина країна у світі серед власників ядерних технологій (зокрема й членів МАГАТЕ), де об'єкти, спроектовані, побудовані й експлуатовані як ядернобезпечні, вибухають за принципом атомної бомби (тобто відбувається СЛР – самопідтримувальна ланцюгова реакція). Це вибух на сховищі радіоактивних відходів на хімкомбінаті «Маяк» у Челябінській області (Киштим) у 1957 р. із забрудненням великої території, відселенням населення й, відповідно, великою кількістю потерпілих, які помирають досі від наслідків тієї катастрофи.

Другий об'єкт – вибух реактора 4-го блоку Чорнобильської АЕС у 1986 році з такими самими наслідками для населення й навколишнього середовища. А якщо до цього переліку додати, наприклад, історію про те, як у 1980-х роках у м. Мелекесі (Димитровграді), де розташований Інститут ядерних реакторів (тоді ще АН СРСР, а нині Росії), було розроблено й впроваджено технологію поховання рідких радіоактивних відходів у геологічних формаціях цього регіону... У результаті радіоактивні ізотопи потрапили спочатку в р. Каму, а потім й у р. Волгу. Уже цих фактів достатньо, щоб зрозуміти, з ким має справу Україна.

Про ці події намагаються згадувати якомога рідше, не коментувати їх, бо вони є прямим доказом низького рівня розвитку ядерних технологій, непрофесіоналізму всіх причетних до цих проектів відомств колишнього СРСР, а тепер, мабуть, і РФ. Бо більше, заради збереження іміджу, схоже, влада вже Російської Федерації йде на обман.

У серпні 1986 р. на сесії МАГАТЕ Москва представила доповідь спеціально створеної комісії про причини аварії на 4-му блоці Чорнобильської АЕС (голова – академік В.Легасов), відповідно до якого провину за цей інцидент (Чорнобильську аварію!!!) повністю покладено на оперативний персонал. Цей факт широко висвітлювався в ЗМІ колишнього СРСР.

МАГАТЕ водночас опублікувало свою «Доповідь міжнародної консультативної групи з ядерної безпеки (INSAG-1)», в якому не

зовсім однозначно, із застереженнями, прийняло цю версію. А в 1993 р. МАГАТЕ знову повернулося до цієї теми. «Доповідь міжнародної консультативної групи з ядерної безпеки (INSAG-7); Чорнобильська аварія: доповнення до INSAG-1», де в передмові генерального директора МАГАТЕ зазначено: «Поява нової інформації (виділено мною. – А.Г.) спонукала Міжнародну консультативну групу з ядерної безпеки МАГАТЕ (INSAG) переглянути свої колишні висновки щодо причин Чорнобильської аварії у квітні 1986 року».

Із доповіді випливає, що нова інформація до 1993 р. – це замовчування про деякі конструктивні недоліки РБМК-1000 та перекручування фактів, які призвели до аварії, що було відображено в доповіді групи академіка В.Легасова в 1986 р. А саме: відсутність надійної інформації про оперативний запас реактивності в оператора (стор. 21); неправильно спроектована система безпеки (стор. 20, абзац 2), яка не мала достатньої швидкості (стор. 22, абзац 2), тощо. Навіть наведено факт прямого обману: заяву про те, що тривалу експлуатацію реактора на рівнях потужності нижчих за 700 МВт було заборонено до аварії, а виявляється, цю заборону внесли до Регламенту експлуатації РБМК-1000 тільки після аварії!

Викладати подробиці доповіді МАГАТЕ немає сенсу (кому цікаво, прочитає). Формулювання «персонал реалізував помилки, прорахунки проекту реактора РБМК-1000» досить точно відображає суть аварії.

У доповіді МАГАТЕ це чітко сформульовано: «У зв'язку з нинішнім сприйняттям подій (1993 р. – А.Г.) є потреба змістити акцент таким чином, щоб він більшою мірою стосувався недоліків... безпеки конструкції...» (Підсумкова оцінка, стор. 28).

А от про цей факт (перестановку МАГАТЕ акценту причини аварії) російські ЗМІ взагалі промовчали, і, природно, перегляду рішення суду 1987 року над оперативним персоналом не було й немає досі. Та й не може бути інакше. Москва розуміє, що юридичне визнання істинних причин аварії призведе до того, що з

нею перестануть співробітничати в галузі ядерних технологій навіть країни третього світу.

До того ж нинішній стан атомної галузі в Росії викликає багато запитань і змушує задуматися щодо співробітництва з таким партнером. Так, донедавна російський «Атомнадзор» очолював колишній генерал держбезпеки та екс-представник президента по Далекосхідному регіону, а «Росатом» досі очолює колишній комсомольський працівник. Тобто люди, які не мали жодного стосунку до атомної галузі до призначення на свої посади.

Ще один цікавий факт: ім'я академіка М.Доллежала, одного зі співавторів проекту реактора, що вибухнув, РБМК-1000, присвоєно провідному в Росії проектному інституту в галузі атомних технологій. У такий спосіб підкреслено спадкоємність... Тому очікувати чогось доброго від цих проектів не можна. Образно кажучи, не може конструктор автомобіля «москвич» створити «мерседес». Докладніше цю тему розкрито в статті «Невивчені уроки Чорнобиля» (DT.UA, №16, 2012 р.).

В Україні також відбувається багато незрозумілих для пересічних громадян подій. Міненерговугільпром, НАЕК «Енергоатом» заявили про нібито швидке створення власного замкнутого ядерного паливного циклу для АЕС. Професійною мовою замкнутий цикл починається від видобутку уранової руди та виробництва з нього низькозбагаченого урану; далі – виробництво з нього ТВЕЛів з виготовленням із них ТВЗ, після відпрацювання в реакторі їх поміщають у басейн витримки, а потім – на довгострокове зберігання або поховання в «могильниках» геологічного типу. Так роблять у всьому цивілізованому світі.

В Україні немає ні виробництва низькозбагаченого урану, ні «могильників» геологічного типу. Низькозбагачений уран тільки планують поставляти на завод з фабрикації палива в Кіровоградській області (після його запуску). Спроби створити загальнонаціональне сховище («могильник») відпрацьованого ядерного палива геологічного типу були ще на початку 1990-х

років. Провели навіть міжнародну конференцію в Пущі-Озерній під егідою Держкоматому. Але далі справа не пішла. А відпрацьоване паливо досі вивозиться в Росію, де його переробляють, а відходи зберігають за окрему велику плату, постійно подовжуючи строк зберігання, бо в Україну повертати їх нема куди. Хоча за 30 років можна було, напевно, навіть лопатою викопати таке сховище...

Тому поки що Росія залишається монополістом, і напрошується образ удава і кролика.

Також не можуть бути реальними плани з допомогою українських АЕС «завалити» Європу електроенергією. У прямому ефірі телепрограми «Велика політика» («Інтер», 16.11.2012 р.) тоді ще глава Міністерства енергетичного машинобудування Ю.Бойко заявив, що Україна стане незалежною від поставок ядерного палива для українських АЕС після введення в дію заводу з фабрикації палива для АЕС у Кіровоградській області. Така заява високопоставленого чиновника є або усвідомленим обманом, або наслідком некомпетентності. Адже виробництво найголовнішої складової палива для АЕС – низькозбагаченого урану залишається в Росії. І жодними контрактами не передбачено його виробництво в Україні! Тому в будь-який час, керуючись політичними чи економічними мотивами, користуючись «правом» монополіста, Росія може не поставити низькозбагачений уран. Або, в крайньому разі, не прийняти на зберігання й переробку відпрацьоване паливо. Довказом такої можливості можуть слугувати російсько-українські «газові війни».

Україна, маючи тільки «фрагменти» паливного ядерного циклу, швидкими темпами намагається ввести в дію атомні енергоблоки, тим самим зміцнюючи більшу зовнішню залежність галузі. Причому виключно від Російської Федерації. «Ядерне» лобі набиває собі кишені, а країну заганяють у пашу удава – «на поживу» монополістові – й тим самим ставлять під питання економічну, а отже і політичну, незалежність України. Це перша помилка на українському шляху розвитку атомної галузі.

Друга помилка полягає в тому, що в Україні в боротьбі за володіння ядерними технологіями (а популярно – коштами на цю «благодать») комерційний підхід узяв гору над професійним. Попри те що Чорнобиль і Фукусіма показали: підхід до могутніх сил природи, якою є енергія атома, має бути тільки професійним. Головною має бути безпека! В атомній енергетиці треба враховувати всі чинники – від людського до технічного. Зокрема, треба обов'язково враховувати репутацію фірм, з якими навіть тільки маємо намір співпрацювати. Бажання обмеженої групи людей заробити грошей за всяку ціну може обернутися трагедією для всього народу, держави загалом.

Тому нинішня ситуація в атомній галузі України викликає серйозну стурбованість. Насамперед впадає в око відсутність комплексного підходу до розв'язання проблем, про що було сказано попереду. І присутність у галузі людей, які до призначення на «пости» до атомної галузі не мали жодного стосунку.

Так, уже багато років Держатомнагляд України (у різні роки він називався по-різному, а суть залишалася та сама) очолює «фахівець», який до призначення на цю посаду не мав жодного стосунку ані до ядерних реакторів, ані до ядерної безпеки як такої (достатньо зазирнути в його трудову книжку).

У Міненерговуглепромі України департамент стратегічної політики, інвестицій і ядерно-енергетичного комплексу очолює «фахівець», котрий раніше взагалі не мав діла з ядерними реакторами. Правда, неочікувано того самого «фахівця» на дуже короткий строк (очевидно, для «розкручування») керівництво Міненерговуглепрому призначило виконавчим директором НАЕК «Енергоатом»...

У НАН України створено Інститут проблем безпеки атомних електростанцій. І його очолює «фахівець», який у прямому ефірі шанованої телепрограми плутає фундаментальні поняття фізики ядерних реакторів – миттєві й швидкі нейтрони, а отже, не розуміє різниці між атомною бомбою та атомним реактором. (Порівняння може згодитися викладачам фізики.)

Очевидно, не без участі «атомного» лобі в Україні призначаються такі «фахівці» на високі посади – щоб проштовхувати бізнес-проекти, бо з ними легше мати діло. Україна і Росія розмістилися у самому кінці світового корупційного списку. Тому, «віддаючи» тендери тільки одній країні з допомогою таких «експертів», атомному лобі, ймовірно, легше «дерибанити» гроші.

Щоб зрозуміти хибність шляху, яким пішла Україна в розвитку атомної галузі, можна відкрити в Інтернеті сайт «Список АЕС світу» і подивитися структуру атомної енергетики в некорумпованих країнах. Приклад двох найбільш населених країн світу, в яких немає своєї технології реакторобудування, але де швидко розвивається атомна енергетика. В Індії з 28 експлуатованих і споруджуваних енергоблоків тільки два російські ВВЕРи. У Китаї аналогічно: з 42 – тільки три російські ВВЕРи. Очевидно, що яйця розкладають по кількох кошиках. Це по-перше. А по-друге, ситуація явно не на користь російських реакторів, бо перевага надається проектам технологічно більш розвинених країн.

А в Україні експлуатується 15 реакторів, і ще мають побудувати два на ХАЕС – і всі російські ВВЕРи! Як кажуть, коментарі зайві...

У нас навіть процедуру ухвалення рішення про будівництво нових енергоблоків примудряються порушувати на вищому рівні. Так, попередня Верховна Рада України 6-го скликання 6 вересня 2012 р. з подачі ТЕКівського комітету ухвалила Закон України «Про розміщення, проектування та будівництво енергоблоків №3 і №4 Хмельницької АЕС» явно під тиском атомного лобі. У ньому немає навіть посилення на базовий Закон України «Про використання атомної енергії», в якому детально розписаний порядок ухвалення рішення про будівництво нових блоків АЕС».

Тому після розгляду стану справ в атомній галузі України висновок напрашується один: кролик (Україна) з власної волі лізе в пашу удава (Росія). Правда, за допомогою атомного лобі в Україні. І дивно, що ані Антимонопольний комітет, ані, зрештою,

Генпрокуратура не беруться розгадати феномен: чому в усіх «атомних» тендерах виграє тільки одна країна – Росія, її компанії?.. І навіть виробництво ядерного палива для АЕС в Україні виграла російська фірма – стовідсотковий монополізм!

Є в нас Рада національної безпеки і оборони (РНБО), яка просто зобов'язана тримати руку на ядерному пульсі й належно реагувати, бо питання прямо стосуються національної безпеки країни.

А взагалі, має ж бути хоч якийсь здоровий глузд у кролика або хоча б звичайний інстинкт самозбереження? Мало одного Чорнобиля?

Ну а якщо в Україні немає владних структур, здатних розібратися, чому в країну завозять технології сумнівної якості й тільки з однієї країни, то закони України «Про використання атомної енергії», «Про охорону навколишнього природного середовища» надають право місцевим органам самоврядування, населенню, громадським організаціям брати участь у слуханнях, експертизі таких об'єктів. Якщо держава не в змозі із цим упоратися, виходить, настав час народу взятися за наведення порядку у своєму домі. Нашим дітям і онукам ми зобов'язані забезпечити безпечні умови життя.

***Про автора статті.** Інженер-атомник. У ніч аварії на ЧАЕС управляв першим енергоблоком, учасник ліквідації Чорнобильської катастрофи. Працював у Мінекобезпеки, у Верховній Раді України.*

Освячення новозбудованої каплиці Пресвятої Богородиці Неопалимої Купини у Хмельницькому

26-го квітня 2006 року в приміщенні Головного управління МНС на Хмельниччині відбулося зібрання з нагоди XX річниці Чорнобильської катастрофи. Його начальником полковником

внутрішньої служби Анатолієм Манільчуком зачитаний лист Міністра Віктора Балоги, вручені нагороди та цінні подарунки ліквідаторам аварії. Для увічнення цієї скорботної дати Хмельницькою обласною державною адміністрацією спільно з Головним управлінням МНС була споруджена каплиця Пресвятої Богородиці Неопалимої Купини, яка є уособленням влади Богородиці над земним лихом. Віднині кожен співробітник, який йтиме на виконання службового завдання, зможе зайти і помолитися, щоб отримати Боже благословення і захист.

А. Манільчук подякував голові облдержадміністрації Івану Гладуняку, котрий підтримав ініціативу і традицію щодо вшанування героїв-чорнобильців саме біля пам'ятника та каплиці, споруджених на їхню честь. Висловив подяку від імені ліквідаторів аварії на ЧАЕС, особового складу апарату Головного облуправління та підрозділів МНС за сприяння в будівництві Каплиці Пресвятої Богородиці Неопалимої Купини Міністру з питань надзвичайних ситуацій Віктору Балозі, всім керівникам підприємств, організацій, підприємцям, які сприяли будівництву і серед них найактивнішим. Але особливу подяку Анатолій Володимирович висловив ініціатору створення цієї духовної реліквії колишньому начальнику ГУ МНС, генерал-майору у відставці Петру Дем'яновичу Томчишину та надав йому слово.

– Ми віримо, що ця споруда стане не просто увічненням двадцятиріччя Чорнобильської катастрофи, а буде надійним духовним прихистком для всіх працівників МНС, для ветеранів пожежної охорони, для всіх ліквідаторів та для кожного бажаючого, – сказав генерал Томчишин. – В 2004 році ми спорудили пам'ятник «Пожежникам – Героям Чорнобілля», який уособив подвиг наших колег під час ліквідації аварії. Але на цьому ми вирішили не зупинятись і до двадцятиріччя було зведено Каплицю Пресвятої Богородиці Неопалимої Купини.

Керуючий Хмельницькою єпархією Української Православної Церкви Архієпископ Хмельницький і Шепетівський Високо-

преосвященніший Антоній освятив новозбудовану капличку та вручив вищі релігійні нагороди та грамоти Української православної церкви працівникам МНС. Зі спогадами про минуле виступили ветерани Державної пожежної охорони учасники ліквідації аварії на ЧАЕС: Аполлінарій Григорович Швець та Франц Йосипович Кухар. Після освячення каплички присутні вшанували пам'ять загиблих покладанням квітів до пам'ятника «Пожежників – Героїв Чорнобиля». Працівники Головного управління взяли участь у мітингу-реквіємі, який продовжився на Майдані Незалежності обласного центру, де учасникам ліквідації аварії на ЧАЕС були вручені автомобілі та ключі від квартир. До закладеного каменю, на місці якого буде встановлений пам'ятник загиблим-чорнобильцям, було покладено вінки та квіти. Хочеться, щоб кожний пам'ятав, кому він повинен бути вдячний за своє існування на землі. Без історії, навіть гіркої, без минулого, не може бути майбутнього.

У Хмельницькій міліції відкрили «Музей пам'яті героїв Чорнобиля»

Як повідомила газета «Всім», 26 квітня 2013 року у Хмельницькому відкрили «Музей пам'яті героїв Чорнобиля». У музеї зібрані документальні підтвердження тих страшних років: листи, відрядження, посвідчення, особисті дозиметри та захисні костюми. А також відеофільми та радіорепортажі про Чорнобильську трагедію.

В управлінні хмельницької міліції відбулися урочисті збори колишніх та діючих працівників ОВС, яким випала доля ліквідовувати аварію на атомній станції у 80-ті роки минулого століття.

323 правоохоронці-ліквідатори уже перебувають на заслуженому відпочинкові, ще 8 працівників міліції, які скуштували порошу невидимої смерті, продовжують нести службу.

Хмельницькі рятувальники відкрили «Музей пам'яті героїв Чорнобиля»

Напередодні 28-х роковин жахливої трагедії на Чорнобильській атомній електростанції у Хмельницькому відбулась низка заходів. Зранку 25 квітня 2014 року на мітинг-реквієм до пам'ятника «Пожежникам – Героям Чорнобиля», що біля Головного управління ДСНС України у Хмельницькій області прибули ліквідатори аварії, представники обласної та міської влади, громадських організацій та небайдужі хмельничани.

Під час мітингу було багато сказано про ліквідацію жахливої трагедії в якій брали участь 132 працівники пожежної охорони області. Присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять ліквідаторів, поклали квіти до пам'ятника «Пожежникам – Героям Чорнобиля» і запалили свічки у каплиці Пресвятої Богородиці Неопалимої Купини. З очей ліквідаторів котилися сльози, коли дітлахи дарували їм квіти.

Далі вшанування ліквідаторів продовжилось на перехресті вулиць Кам'янецької та Прибузької, де до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» керівництво області та гості поклали квіти. У пам'ять про загиблих трічі пролунали залпи, а духовенство міста відслужило молебень. Хмельницький муніципальний хор та співаки, брати Гжегожевські, вклонилися ліквідаторам та подарували їм пісню «Про Чорнобиль».

Продовжився захід відкриттям «Музею пам'яті героїв Чорнобиля» на виставці пожежно-рятувальної служби ГУ ДСНС України у Хмельницькій області. Голова Хмельницької обласної державної адміністрації Леонід Прус, голова облради Іван Гончар та міський голова Сергій Мельник урочистим перерізанням червоної стрічки – відкрили нову виставкову залу. Одразу перед гостями постали експозиції Музею: фотостенди з ліквідаторами, історичні документи, тогочасний одяг вогнеборців, засоби захисту органів дихання тощо. Оглядаючи приміщення ліквіда-

тори з цікавістю відшукували на фото себе та своїх колег. Крім того, всі присутні переглянули відеофільм, де похвилинно відтворені миттєвості аварії на ЧАЕС.

Ліквідатори, в особі ветерана пожежної охорони Аполлінарія Швеця, висловили слова щирої подяки за те, що влада та керівництво Головного управління ДСНС області не забуває про їх подвиг та значущий вклад у ліквідацію наслідків катастрофи. Чорнобильці отримали пам'ятні грамоти від обласної та міської влади, «Союзу Чорнобиль України». На згадку про подію всі сфотографувалися у новоствореному Музеї.

Заходи щодо вшанування пам'яті про страшну катастрофу пройшли в усіх райцентрах Хмельниччини, адже біля кожного пожежно-рятувального підрозділу встановлені меморіальні знаки, пам'ятні дошки та стели пам'яті, що нагадують людству про неоцінений подвиг героїв-ліквідаторів.

Хмельницькі чорнобильці відзначили 1025-річчя хрещення Київської Русі

Як повідомила газета «Всім», 1 серпня 2013 року Хмельницька міська організація «Союз Чорнобиль України» разом з терцентром соцобслуговування відвідали жіночий монастир в с. Завалійки Волочиського району Хмельницької області.

– Віра в духа святого та Господа нашого Ісуса Христа починається з нашого внутрішнього світу, який ми щоразу відкриваємо для себе в новому світлі читаючи святе письмо та ходячи до Храму Святого, – говорить голова організації Кавалер ордена святого рівноапостольного князя Володимира Володимир Лукіянчук. – Адже саме слухаючи святе письмо від візантійських монахів Володимир Великий відкрив для себе новий світ і вирішив прийняти християнську віру. Це свято високої духовності, свято, яке дає нам можливість ще раз усвідомити себе Християнином, дає можливість доторкнутися до великого таїнства – таїнства Хрещення.

Під час святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі хмельничани помолилися Богу, купалися в цілющій джерельній воді, побували в музеї монастиря і придбали книгу «Дорога до храму».

З історії Хмельницької міської організації Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України»

Понад 20 тисяч жителів Хмельницької області брали участь в ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Значна частина відійшла у вічність, інша мучиться на лікарняних та домашніх ліжках. Одними з перших були направлені на ліквідацію аварії підрозділи пожежників, військових, міліції, ДАІ, медиків, автомобілістів автотранспортних підприємств, агропромтехніки обласного об'єднання «Агропромтранс», та інших.

Хмельницька міська організація ВГО «Союз Чорнобиль України» була заснована 29 вересня 2005 року загальними зборами чорнобильців м. Хмельницького і зареєстрована Державним реєстратором 18.10.2005 р. Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи Серія А00 № 831342. В зв'язку із змінами у статуті Всеукраїнської організації в березні 2007 року проведено державну реєстрацію змін до установчих документів. В 2009 році, в зв'язку із змінами в назві організації, вона носить назву: Хмельницька міська організація Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України». Головою організації був обраний Лукіяничук Володимир Федорович.

У м. Хмельницькому налічувалося біля 3 тисяч чорнобильців, у т. ч. 514 інвалідів, 1104 учасника ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, 637 постраждалих дітей, в т.ч. 20 дітей-інвалідів віком до 18 років, 50 вдів, 517 переселенців. До 30-х роковин аварії на ЧАЕС в живих залишилося біля 1800 учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС та постраждалих. Серед чорнобильців

є інваліди війни, учасники бойових дій та ядерних випробувань. Першочерговим завданням, яке необхідно було вирішувати на той час – це соціальний захист інтересів інвалідів, ліквідаторів, переселенців, надання допомоги членам організації та їх сім'ям у вирішенні соціально-побутових, матеріальних, економічних, медичних та інших проблем. З дня заснування міської організації постійно приймаємо активну участь в акціях протесту, які проводяться у м. Києві та м. Хмельницькому.

Хмельницька міська організація Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України» тісно співпрацює з органами міської влади. В місті створена рада громадських організацій, до складу якої входить міська організація. При міськвиконкомі створена координаційна рада громадських організацій, яку очолює заступник міського голови і членом ради являється голова міської організації. На постійній основі проводиться робота з міським управлінням праці та соціального захисту населення.

Для людей, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, законодавством України передбачено близько 100 видів пільг, компенсаційних виплат, доплат та допомоги. Фактично надається біля 15 таких пільг і то не в повному обсязі.

Однією із складових частин виконання Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» є забезпечення житлом. Житлова проблема – одна із найболючіших проблем. У даний період, в області, на черзі перебуває 860 сімей, у т.ч. 344 які проживають у м. Хмельницькому, з них 71 особа – 1 категорії, 52 – 2-ї категорій та 221 сім'я переселенців. У 2012 році за рахунок цільових призначень капітальних вкладень на поліпшення житлових умов Кабінетом Міністрів України було виділено біля 3 млн. грн. і придбано 14 квартир. У 2013 році було виділено 3 млн. 40 тис. грн., але Казначейство не пропустило жодної копійки, тому квартир не придбано. У 2014 та 2015 роках цільові кошти на будівництво та придбання квартир у державному бюджеті не ви-

ділялися. У місті 307 сімей чорнобильців перебувають на черзі для отримання земельних ділянок для індивідуального будівництва житла.

За рахунок місцевого бюджету на протязі 30 років після аварії на ЧАЕС придбано 2 квартири, в т. ч. 1 у 2013 році, і то це 1-кімнатна квартира за рішенням суду. За таких темпів забезпечення житлом потерпілого населення, черга розтягується на десятки років.

На звернення Хмельницької міської організації до міського голови прийнято рішення сорок другої сесії міської ради від 17.09.2014 року № 71 яким відведена земельна ділянка для міської організації в постійне користування площею 9524 квадратних метра для будівництва і обслуговування багатоквартирного житлового будинку, а також 10 земельних ділянок для індивідуального будівництва житла по 0,06 га кожна. Міською організацією укладена угода з будівельною компанією на будівництво житла, яке члени організації зможуть отримати безкоштовно до 30-х роковин аварії на ЧАЕС та Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії.

Невідкладним є завдання законодавчого вдосконалення системи пенсійного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, насамперед механізму нарахування пенсій. Адже Конституційний суд своїм рішенням від 8 вересня 2009 року визнав незаконним встановлення розмірів пенсій інвалідам Чорнобиля Кабміном. Щоправда, у 2011 році цей же Конституційний суд визнав таку ж постанову Кабміну уже законною?.. Тому ми змушені звертатися до суду. Міська організація у своєму офісі організувала надання юридичної допомоги членам організації в підготовці і направленні документів у судові інстанції. На протязі останніх років на користь чорнобильців прийнято понад 635 рішень судів різних інстанцій, у тому числі понад 20 рішень Європейського суду з прав людини.

На низькому рівні медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Безкоштовне

медичне лікування для нас недоступне. В закріплених ЛПЗ відсутні найпростіші медикаменти та засоби для лікування, я маю на увазі шприци, бинти, вату, одноразові системи, фізіологічні розчини, які готуються безпосередньо в аптеках із дистильованої води тощо. А виділені мізерні кошти розподіляються так, що ми не можемо проконтролювати їх використання. В зв'язку з цим, у 2013 році укладено Меморандум між обласною державною адміністрацією, обласною радою та обласною ВГОІ «Союз Чорнобиль України» про безоплатне лікування чорнобильців в обласному госпіталі інвалідів війни, де маємо можливість щорічно лікувати за направленнями організацій до 200 чоловік в рік. В госпіталі проведено євроремонт 2-х палат за кошти чорнобильців та спонсорів, укомплектовано меблями, телевізорами, холодильниками, душовими кабінами та інше. За ініціативи обласної організації ВГОІ «Союз Чорнобиль України» і сприянням спонсорів обласному госпіталю інвалідів війни передано ультразвуковий апарат.

Щорічно, на звернення громадської організації до міського голови, за рахунок резервного фонду міської ради понад 270 учасникам ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1-ї категорії передплачується міська газета «Проскурів».

Міська організація приймає активну участь в загальнономіських заходах. Члени організації нагороджуються державними, церковними, відомчими нагородами, орденами та медалями, почесними грамоти Верховної Ради України, Міністерства надзвичайних ситуацій, обласної ради, обласної державної адміністрації, міського голови, цінними подарунками, а також їм вручається матеріальна допомога. Нагороди отримують до різних дат, які відзначаються на рівні держави, і в першу чергу до 26 квітня (день аварії), та 14 грудня (день вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС). До цих дат відбуваються зустрічі членів організації із керівництвом міста, області. Вперше за 20 років після аварії, 26 квітня 2006 року відбулася багатотисячна свічкова хода від Майдану Незалежності до симво-

лічно закладеного каменя під майбутній пам'ятник «Героям та жертвам Чорнобиля», яка проходила під знаменами держави та чорнобильської організації. Біля символічного каменя відбувся мітинг-реквієм.

Проводиться робота по увічненню пам'яті ліквідаторів аварії на ЧАЕС. На підставі нашого звернення до міського голови прийнято рішення міськвиконкому № 885 від 23.11.2006 року «Про надання дозволу Хмельницькій міській організації Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» на встановлення пам'ятного знаку «Героям та жертвам Чорнобиля» на розі вул. Кам'янецької та вул. Прибузької з видачею архітектурно-планувального завдання на проектування, оголошення конкурсу на кращий проект пам'ятного знаку «Героям та жертвам Чорнобиля», затвердження положення про проведення конкурсу, затвердження складу конкурсної комісії». Проведено 4 засідання конкурсної комісії, яка визначала кращий проект пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля».

До 20-ї річниці аварії на ЧАЕС (26 квітня 2006 року) ми своїми силами підготували земельну ділянку для майбутнього пам'ятника і встановили символічний камінь із надписом «Героям та жертвам Чорнобиля». Під час проведення заходів до 20-ї річниці Чорнобильської катастрофи пам'ятний знак був освячений церквами різних релігійних конфесій. Міською організацією 14 грудня 2006 року біля пам'ятного знаку «Героям та жертвам Чорнобиля» проведено мітинг-реквієм, присвячений встановленню Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, згідно Указу Президента України від 10 листопада 2006 року № 945/2006.

26 квітня 2011 року до 25-х роковин аварії на ЧАЕС у м. Хмельницькому було відкрито і освячено пам'ятник «Героям та жертвам Чорнобиля», біля якого щорічно, 26 квітня та 14 грудня проводяться відповідні заходи. Щорічно, у квітні та листопаді міською організацією проводяться суботники біля пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» по прибиранню території, по-

саджені дерев, кущів та квітів. Посаджені дерева на нами заснованій алеї «Героїв Чорнобиля».

За нашою пропозицією прийнято рішення десятої сесії Хмельницької міської ради від 25.04.2007 року № 8 щодо перейменування вул. Радгоспної на вул. Героїв Чорнобиля та управлінням транспорту і зв'язку перейменовано тролейбусну зупинку «Універмаг Юність» на зупинку «Героїв Чорнобиля».

Вперше за 20 років після аварії нами була організована поїздка для бувших мешканців м. Прип'ять і Чорнобиль, членів міської організації, які були евакуйовані, відвідати могили рідних та близьких на 9 травня (поминальна неділя). Проводяться туристичні поїздки в Почаївську Лавру, монастир с. Завалійки Волочиського району Хмельницької області, м. Берегово Закарпатської області.

За активної участі міської організації, до 20-ї річниці аварії на ЧАЕС, один із тролейбусів був оснащений чорнобильською символікою як ззовні, так і всередині тролейбуса, який упродовж року їздив за маршрутом № 11, періодично змінюючи його.

За цей період в області, з ініціативи обласної організації, засновано 20 міськрайонних осередків, також збудовано 16 пам'ятників та пам'ятних знаків.

У 2007 році в місто Хмельницький з благословення Високопреосвященнішого Антонія, Митрополита Хмельницького і Старокостянтинівського, за сприяння Хмельницької обласної та міської громадських організацій «Союз Чорнобиль України» до Свято-Покровського кафедрального собору прибула чудотворна ікона «Чорнобильський Спас».

У музеї М.Островського у м. Шепетівка організована Міжнародна пересувна виставка «Чорнобиль. Люди. Місця. Солідарність. Майбутнє.» та зустріч із ліквідаторами.

Головою міської організації підготовлено і видано три документальних Книги-пам'яті про учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, які проживають на Хмельниччині: «ЧОРНОБИЛЬЦІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО» (2011 р.), «МЕДИКИ ЧОРНОБИЛЯ ХМЕЛЬНИЧНИНИ» (2012 р.), «ЛЮДИ ПОЛИНОВОЇ ДОЛІ» (2016 р.).

ФОТОГРАФІЇ

Зруйнований реактор

Лукіянчук В.Ф.

Ткаченко О.І.

Муравський С.П.

Швець А.Г.

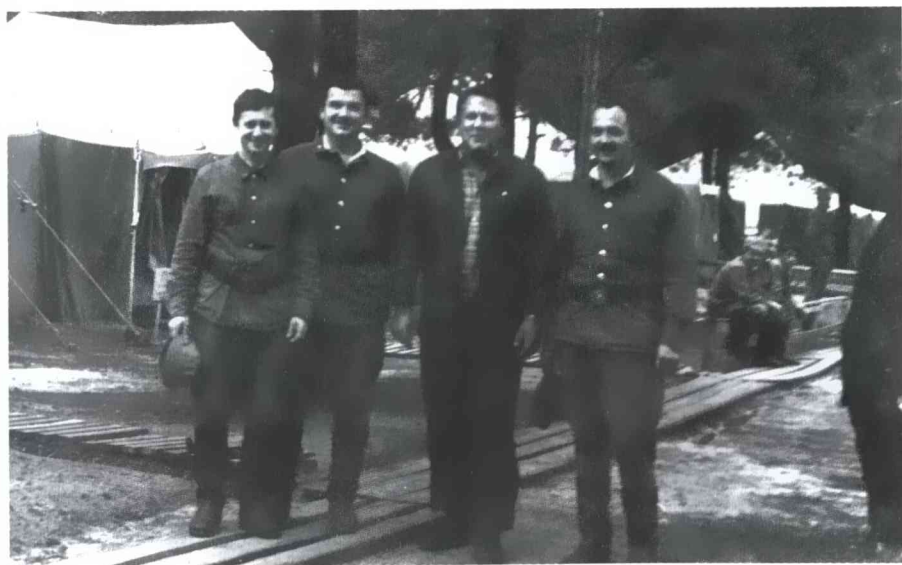
Алахвердієв С.А.

Мацько В.П.

Зліва направо, нижній ряд: Лукіяничук В.Ф., Зелінський Ф.К., Мицюк О.Б., Міщишин В.І., верхній ряд, перший зліва Вох А.В.

Перший справа Завішальний Б.

У центрі Білик Л.А.

Третій зліва Ликов В.І.

Кушлак С.М.

Лисенко С.Т.

Зліва направо: Гура А.С., Чабан М.М., Гуйт Л.М., Шайдевич М.Ф.

Перший справа Кіченко В.А.

Зліва направо, верхній ряд: Мацишин В.Ф., Чорний В.С., Чабан М.М., Бондар В.А., третій справа Сосула В.О., четвертий Гарапинчук П.І., перший ряд четвертий зліва Кашук М.М.

Перший ряд, другий зліва Мельник М.О.

Третій зліва Мельник М.О.

Зруйнований 4-й реактор ЧАЕС

Саркофаг над зруйнованим реактором

Мертве місто Прип'ять

Один із могильників радіоактивної військової техніки

Перші Герої-пожежники

Гусєв В.М.

Семенюк В.П.

Лукіянчук В.Ф.

Якимчук В.А.

Соболь Л.Ю.

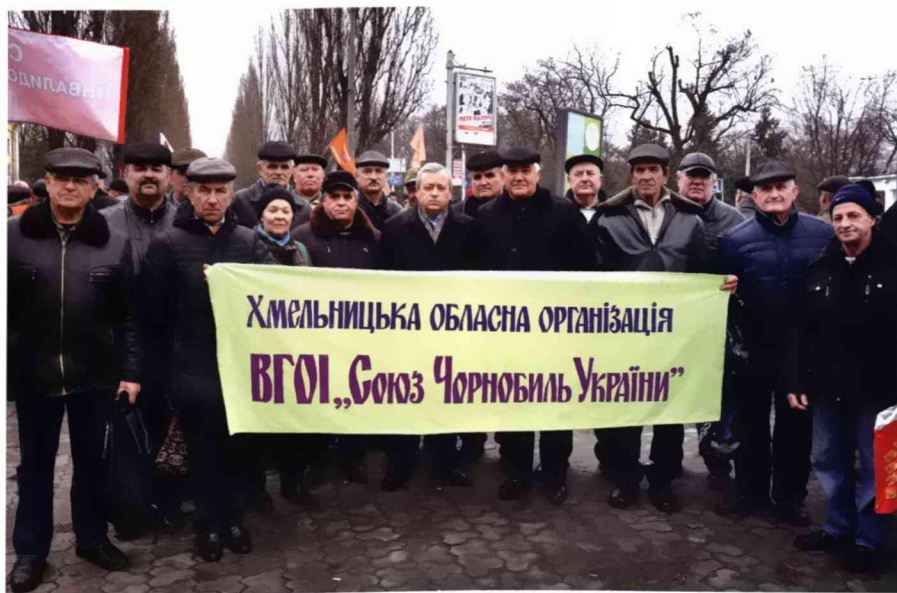
Парасина А.Г.

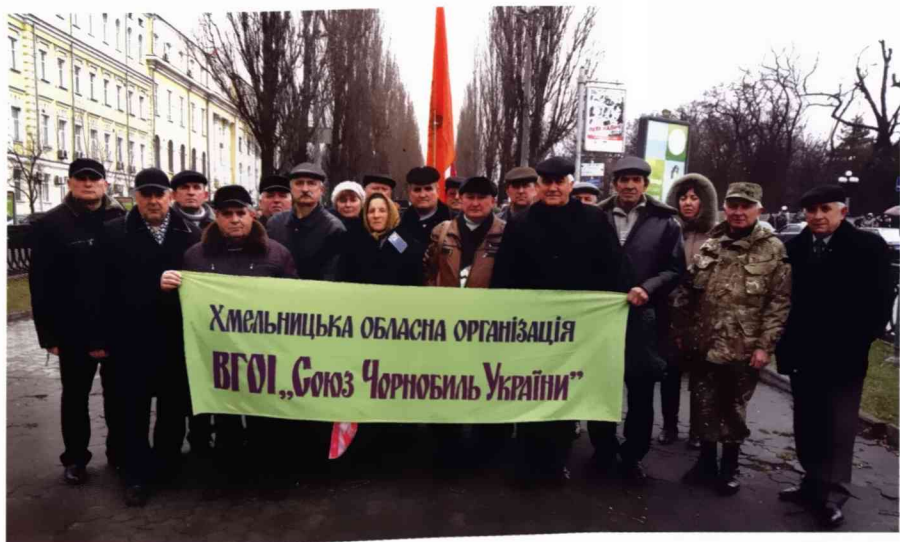
Івасюк О.В.

Зубаревський С.М.

Під час акції солідарності у Києві 23.03.2016 року.
В центрі Президент Всеукраїнської громадської організації інвалідів
«Союз Чорнобиль України» Войтов В.В.

Під час акції солідарності у Києві 23.03.2016 року

Актив Кам'янець-Подільської міської організації ВГОІ «Союз Чорнобиль України» під час урочистої ходи 9 Травня 2012 року, зліва направо: Другоруб Е.Л., Пушкін С.Ю., Гусев В.М., Алахвердієв С.А., Ткаченко В.Я., Молдован Я.М., Перевознюк В.М., Сидоренко Е.М., з прапором Кутас В.І.

Зліва направо: Лярго Ю.М., Яновський А.С., Марчук В.В., Гусев В.М., Ціхоцький М.О., Сидоренко Е.М., Пушкін С.Ю., Тимофійко І.А.

Тютюнник М.М.

Чорний В.М.

Доротюк П.О.

Птащук В.К.

Сімков В.Р.

Кацишен А.П.

Муляр М.О.

Клименко І.П.

Дрогоруб Е.Л.

Мосейчук Й.А.

Жук Р.С.

Мельник М.А.

Нижній ряд, другий справа Мельник М.О.

Чорнобильці Теофіпольського району під час урочистостей до Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС

Після розширеного засідання Хмельницької міської ради ВГОІ «Союз Чорнобиль України», за участю ГО «Народна сила» та депутатів міської ради, керівників управління та відділів міськвиконкому, 2014 рік

Під час урочистого відкриття музею героїв Чорнобиля
в УМВС України в Хмельницькій області (26.04.2013 р.)

Марценюк О.В.

Під час урочистостей до Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 26.04.2013 року

До 28-х роковин аварії на ЧАЕС відкрито «Музей пам'яті героїв Чорнобиля» на виставці пожежно-рятувальної служби ГУ ДСНС України у Хмельницькій області, 26.04.2014 року

Під час презентації книги «МЕДИКИ ЧОРНОБИЛЯ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ» в обласній науковій бібліотеці із студентами Хмельницького базового медичного коледжу (2012 р.)

Презентація книги «МЕДИКИ ЧОРНОБИЛЯ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ»
в обласному літературному музеї із студентами
Хмельницького базового медичного коледжу (2012 р.).
Перший зліва Горбатюк В.І., в центрі – Лукіяничук В.Ф.

Презентація книги «МЕДИКИ ЧОРНОБИЛЯ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ»
в обласній бібліотеці для юнацтва із студентами
гуманітарно-педагогічної академії (2012 р.)

Зустріч зі студентами Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту
25.04.2013 р., в центрі Лук'янчук В.Ф.

Зустріч з учнями м.Хмельницького. В центрі Клименко І.П.

Зустріч з учнями ліцею № 17 м.Хмельницького 25.04.2014 р.,
у центрі Клименко І.П.

Хмельницькі чорнобильці вшанували пам'ять загиблих ліквідаторів,
зліва направо: Панчук С.І., Войтов В.І., Парасина А.Г., Мартинюк М.М.,
Соболь Л.Ю., Клименко І.П., Гарват Л.Л., Шевчук З.О. (14.12.2012 р.)

Хмельницькі чорнобильці вшанували пам'ять загиблих ліквідаторів (14.12.2012 р.)

Керівники області та міста разом із чорнобильцями вшанували пам'ять загиблих ліквідаторів,
зліва направо: Якимчук В., Нестерук А., Мельник С., Лукіянчук В., Осадчий В., Гавришко В. (26.04.2012 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобіля», зліва направо:
Нестерук А, – перший заступник мера м.Хмельницького, Мельник С.І. – Мер м.Хмельницького,
Осадчий В.П. – перший заступник голови обласної ради, Марценюк О.В. – ліквідатор аварії на ЧАЕС,
учасний бойових дій, біля мікрофона Лукіянчук В.Ф, Гавришко В.Г.- перший заступник голови
обласної державної адміністрації (26.04.2013 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» (26.04.2013 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» (26.04.2013 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника
«Героям та жертвам Чорнобиля» (26.04.2013 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля»,
зліва направо: Гарват Л.Л., Сімков В.Р., Малишко В.І., Соболь Л.Ю.,
Кіченко В.А., Булка Л.М., Монастирський М.І., Слободян А.В. (26.04.2013 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля», зліва направо: Трутнєв В.А., Соболев Л.Ю., Дідик О.П., Якимчук В.А., Борисюк В.М., Красуцька Є.В., Якимович А.М. (26.04.2013 р.)

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля», зліва направо: Марчук А.М., Гончарук А.Я., Данілов А.П., Сова С.Л., біля мікрофона Лукіянух В.Ф., 14.12.2013 року

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 14.12.2013 року

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 14.12.2013 року

Під час суботника біля пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля»,
зліва направо: Данілов А.П., Кіченко В.А., Монастирський М.І.

Під час суботника біля пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля»,
зліва направо: Гарват Л.Л., Сімков В.Р., Лозінський В.Ф., Марценюк О.В.

Зліва направо: Данілов А.П., Кіченко В.А., Лукіяничук В.Ф.,
Монастирський М.І.

Під час суботника біля пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля»,
зліва направо: Данілов А.П., Лукіяничук В.Ф., Марценюк О.В., Соболь Л.Ю.,
Сімков В.Р., Булка Л.М., Клименко І.П., Кіченко В.А., Лозінський В.Ф.,
Монастирський М.І., Гарват Л.Л.

Під час суботника біля пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля»,
зліва направо: Монастирський М.І., Лукіяничук В.Ф., Кіченко В.А.,
Соболь Л.Ю., Коновалов Ю.В., Кашук М.М., квітень 2014 року

Під час суботника біля пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля»,
зліва направо: Кашук М.М., Монастирський М.І., Ліпчинський О.Ф.,
Кіченко В.А., квітень 2014 року

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля», в центрі, зліва направо:
голова облдержадміністрації Л.Прус, голова обласної ради І.Гончар,
Хмельницький міський голова С.Мельник, квітень 2014 року

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля», зліва направо: Якимчук В.А., Лукіяничук В.Ф., Марценюк О.В., Олішевська Р.О., Соболь Л.Ю., квітень 2014 року.

Голови міських та районних організацій Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України» області та члени Ради Хмельницької міської організації 10 липня 2014 року.

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 14.12.2014 року

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 14.12.2014 року. Зліва направо: Кондратов В.О., Марчук А.М., Гриник М.Ю., Гончарук А.Я.

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 14.12.2014 року. Зліва направо: Гринчук Д.В., Малишко В.І.

Під час урочистого відкриття палат для лікування чорнобильців у госпіталі інвалідів і їх освячення 14.12.2014 року

Ліквідатори аварії на ЧАЕС Хмельниччини під час акції протесту біля Кабінету Міністрів України 24.12.2014 року

Ліквідатори аварії на ЧАЕС Хмельниччини під час акції протесту
біля Кабінету Міністрів України 24.12.2014 року

Ліквідатори аварії на ЧАЕС Хмельницької міської організації ВГОІ «Союз Чорнобиль України» на суботнику 21.04.2015 року. Зліва направо: Петров Б.Т., Лукіяничук В.Ф., Кіченко В.А., Сімков В.Р., Ільницький С.Ц., Гриник М.Ю.

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 26.04.2015 року. Зліва направо: Малишко В.І., Гончарук А.Я., Сова С.Л., Паян О.А., Швед С.М., Стаднік І.О., Петров Б.Т., Гарват Л.Л.

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 26.04.2015 року

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям та жертвам Чорнобиля» 26.04.2015 року. Зліва направо: Паян О.А., Парасина А.Г., Стаднік І.О., Гарват Л.Л., Швед С.М., Кіченко В.А., Монастирський М.І., Кашук М.М.

Члени Хмельницької міської організації в обласному літературно-меморіальному музеї М.О. Островського в м. Шепетівці під час міжнародної фотовиставки, присвяченій Чорнобильській катастрофі, 2013 рік.

Під час урочистостей з нагоди 10-ї річниці заснування Хмельницької міської організації Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України», 29 вересня 2015 року

Хмельницька міська організація на акції протесту біля Кабінету Міністрів України 4.11.2015 року.
Зліва направо, верхній ряд: Малишко В.І., Лозінський В.Ф., Кащишен А.П., Соболь Л.Ю., Якимчук А.В.,
Гриник М.Ю., Гарват Л.Л., Лукіячук В.Ф. нижній ряд: Марчук А.М., Вільчинський В.В., Клименко І.П.

Під час урочистостей до Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 14.12.2015 року

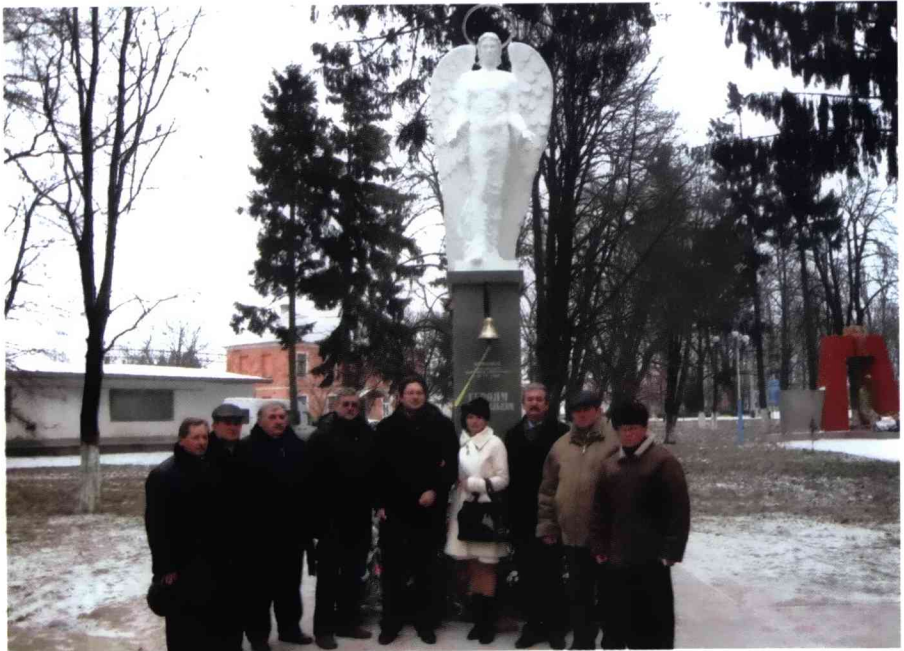
Зліва направо: Чабан М.М., Лукіяничук В.Ф., Хмельницький міський голова Симчишин О.С., Соболь Л.Ю.,
Мацько В.П., Ніколаєвський О.М., Мельник І.В., Торчевський М.М., Сова С.Л., Кіченко В.А., Кашук М.М.,
Сімков В.Р., Войтов В.І., Якимчук В.А., Булка Л.М., Марчук А.М., Кащишен А.П., Гримашевич В.Т., Петров
Б.Т., Монастирський М.І., Воронецький С.І., Лозінський В.Ф. 14.12.2015 року

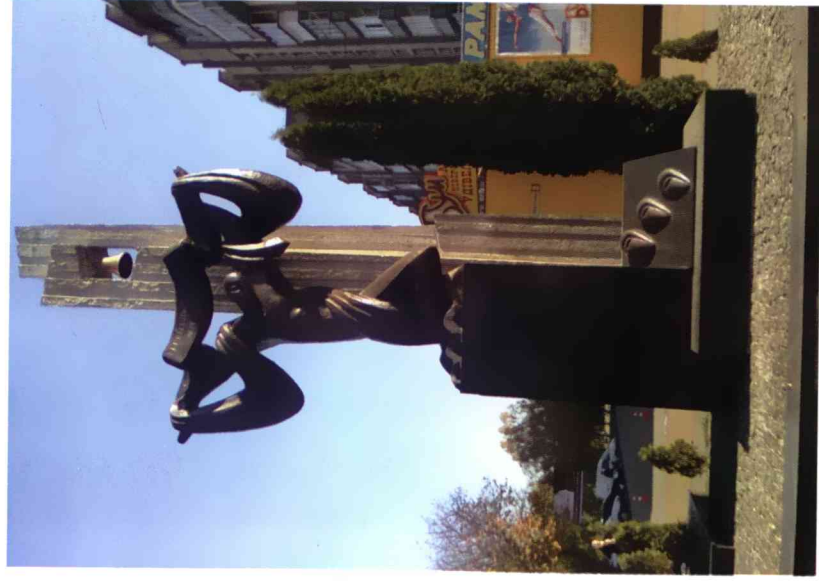
З нагоди святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі Хмельницька міська організація «Союз Чорнобиль України» разом з терцентром соціального обслуговування відвідали жіночий монастир ікони Божої Матері «Живородице Джерело», що в с.Завалійки Волочиського району (2013 р.).

Пам'ятник «Героям пожежникам» у м. Хмельницькому

Пам'ятник «Героям Чорнобиля» у м. Волочиську

Пам'ятник «Героям та жертвам Чорнобиля»
у м. Хмельницькому

Пам'ятник ліквідаторам аварії на ЧАЕС у м.Славути

Біля пам'ятного знака «Жертвам Чорнобильської катастрофи»
у Дунаївцях

Під час покладання квітів до пам'ятника «Героям-Чорнобильцям
Новоушиччини»

Під час покладання вінків до пам'ятника
«Героям-Чорнобильцям Новоушиччини»

Учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС Новоушицького району

Під час зустрічі з пораненими бійцями АТО у Хмельницькому військовому шпиталі
голови Хмельницької міської організації ВГОІ "Союз Чорнобиль України", голови Комітету ради
ГО «Хмельницький Майдан» з питань медицини, соціального захисту, допомоги війнам АТО
Лукіянука В.Ф. та вручення їм книжки «Листопада кривавого слід»

Під час святкування Дня Незалежності України
(24 річниця – 24 серпня 2015 року). Зліва направо: Стефанович О.Ю.,
Стефанович В.Ю., Лукіяничук В.Ф., Стефанович Ю.Б., Лукіяничук В.М.,
Юхименко О.В., Юхименко В.А., Стефанович Н.В.

Автор щиро вдячний за спонсорську допомогу у виданні книги:

Хмельницькій міській організації Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України»;

Симчишину Олександрю Сергійовичу – Хмельницькому міському голові;

Лукомській Світлані Іванівні – начальнику департаменту праці та соціального захисту населення Хмельницької облдержадміністрації;

Тернавському Петру Івановичу – генеральному директору ВАТ «Хмельницьктранс»;

Корбуту Анатолію Миколайовичу – генеральному директору ВАТ «Хмельницькзалізобетон»;

Марценюку Олександрю Вікторовичу – директору приватного підприємства.

Висловлюю щиро подяку Наталії та Юрію Стефанович, Івану Петровичу Клименко за роботу над фотоматеріалами, обласній універсальній науковій бібліотеці ім. М.Островського за надані архівні матеріали.

У книзі використані матеріали, які опубліковані в Інтернеті, книжках «Зелений Мис» (В.Мацько), «Мужність і біль Чорнобиля» (В.Трегубов), «Вихор Чорнобиля» (Г.Ляшук), «Чорнобиль – біль і скорбота України» (Теофіполь), публікації в газетах «Подільські вісті», «Проскурів», «Всім», «Є», «Подільчанин», «Пульс», «Край Кам'янецький».

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Вони нас затулили собою	8
На зламі вічності й життя. Бурденюк С.С.	16
Людина народжується один раз, а я – тричі. Жук Р.С.	21
Відгомін Чорнобиля. Мельник А.	23
Професія мужніх людей. Дупелич С.	25
З болем у душі. Нитка В.	27
Забезпечували безпеку третього енергоблоку. Семенюк В.П.	29
Я просто виконував свій обов'язок. Маслоva Л.	30
Ліквідатор. Алахвердієв С.А.	33
Гіркий полин Чорнобиля. Буглаївська А.	38
Були в епіцентрі подій. Райдужна Л.	42
Об'єднуйтеся, щоб вас почули! Шуханова Т.	44
Чорнобильський щоденник. Коваль І.	47
Якщо не я, то хто? Смірнова Г.	56
Щоб ніколи не повторилося... Перевознюк В.	58
Праця ліквідатора – це їхній подвиг. Мусуров С.М.	60
Мою групу відправили на дах третього реактора. Герасимчук В.І.	62
22 дні я піднімався на дах реактора. Пухніченко П.Г.	63
Медсанбат на ліквідації аварії на ЧАЕС. Лукіяничук В.Ф.	64
Якщо не я, то хто? Ковальчук С.	77
Ця біда згуртувала людей. Перемякова А.	82
Головне, що врятувало від лиха... Співак А.	85
День, коли сталося непоправне. Куценко Є.	89
Пункт зв'язку на колесах	91
Відповідати за долю людей – мій обов'язок. Вітмановський А.О.	93
Перед банею нам міряли дозу радіації. Атаманчук Г.М.	96
Евакуація жителів міста пройшла швидко. Стучинський А.С.	97
Невидиме чорнобильське гетто. Ткаченко О.І.	100
Він без вагань прийняв виклик Чорнобиля. Проник І.	103
Трагічні дзвони, і біль, і сьогоднішня... Корнацький Д.В.	105
Двобій з невидимим ворогом. Корнацький Д.В.	107
Їх єднає здобутий досвід війни із невидимим злом... Гринь	109
Що розповідати про Чорнобиль – це потрібно було бачити. Адамик Ю.	113

Вартовий мертвої зони. Касапчук Н.	115
Доля ліквідатора. Смірнов П.	119
Ми рятували тих, хто рятував усіх нас. Лукіяничук В.Ф.	121
Це була війна з величезною людською бідой. Лукіяничук В.Ф.	127
Не всі усвідомлювали ступінь небезпеки аварії на ЧАЕС.	
Шустерук О.	129
Якщо не ми, то хто? Камінська Н.	133
Чорнобиль – 30 років потому: спогади очевидців. Полещенков А.	134
Чорні спогади Чорнобиля. Могильницька О.	137
Чи полізе хто у те пекло, у яке полізли ми? Косик Г.	141
Долі в зоні вогню: двадцять дев'ять років опісля. Нитка В.	145
Нічого нового ми не почули. Лукіяничук В.Ф.	150
Чорнобиль у долях Дунаївчан. Оліфер В.	153
Спогади про мертво місто. Пукас В.	162
Гартовані нещадним вогнем Чорнобиля. Болема Р.	163
Вивозили живність. Бульбах І.С.	164
В той період йшла евакуація людей. Валявський А.Ю.	165
Чорнобильський соловейко страждає разом... Біловус Н.	165
Чорнобилець-інтернаціоналіст. Коваль І.	168
Справжні герої мешкають поряд. Співак А.	172
З 260 чоловік живим залишився я один. Литвин С.	175
Чорнобильці – герої чи ізгої?.....	177
Мало одного Чорнобиля?.. Грицак А.	183
Освячення новозбудованої каплиці Пресвятої Богородиці	
Неопалимої Купини у Хмельницькому.....	190
У Хмельницькій міліції відкрили	
«Музей пам'яті героїв Чорнобиля».....	192
Хмельницькі рятувальники відкрили	
«Музей пам'яті героїв Чорнобиля».....	193
Хмельницькі чорнобильці відзначили 1025-річчя	
хрещення Київської Русі.....	194
З історії Хмельницької міської організації Всеукраїнської	
громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України».....	195
ФОТОГРАФІЇ.....	201
Автор щиро вдячний.....	261
ЗМІСТ.....	262

Публіцистичне видання

ЛУКІЯНЧУК Володимир Федорович

ЛЮДИ ПОЛИНОВОЇ ДОЛІ

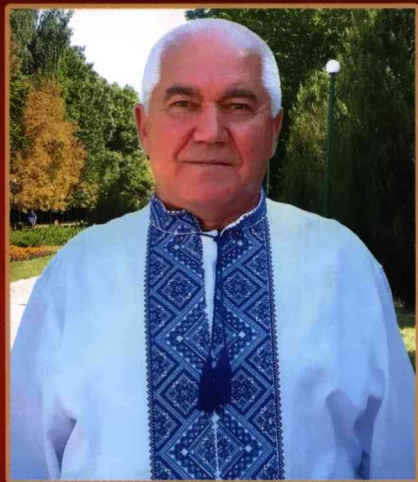
Оригінал-макет – Грозний А. Б.
Дизайн обкладинки – Зарицька У. М.

Підписано до друку 11.04.2016. Формат 60х84/16.
Гарнітура Cambria. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 15,40.
Наклад 1000 прим. Зам. № 46.

100⁰⁰

Підготовлено до друку у видавництві ПП «Медобори-2006»
32343, Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н,
с. Довжок, пров. Радянський, 6а. Тел. (067) 38 22 490.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3025 від 09.11.2007 р.
www.medobory2006.com.ua, e-mail: medoborydruk@ukr.net

Надруковано у друкарні ПП Мошак М. І.
32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Іоанно-Предтечинська, 2. Тел./факс (03849) 2-72-01.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №867 від 22.03.2002 р.

ЛУКІЯНЧУК
Володимир
Федорович

народився 29 березня 1949 року в с. Чернилівка Підволочиського району Тернопільської області. В 1962 році разом із батьками переїхав в с. Колибань на Хмельниччину. Після закінчення Чемеровецького медичного училища працював фельдшером Ружичанської дільничної лікарні Хмельницького району, служив у лавах Радянської Армії.

Вищу освіту здобув у Київському медичному інституті імені академіка О.О. Богомольця (1976 р.). Скерований у Хмельницьку обласну санітарно-епідеміологічну станцію, де працював на посадах лікаря-епідеміолога, завідувача відділом, заступником головного державного санітарного лікаря області.

З 8 червня по 29 липня 1986 року брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС на посаді командира санепідвзводу медико-санітарного батальйону.

Обраний головою Хмельницької міської організації Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» (2005 р.). Автор книг «Чорнобильці Хмельницького» (2011 р.), «Медики Чорнобиля Хмельниччини» (2012 р.), «Листопада кривавого слід» (2015 р.).

Нагороджений орденами «За мужність» III ступеня, «Рівноапостольного Князя Володимира» III ступеня Української православної церкви, «Чорнобильський Хрест: «Мужність. Честь. Гуманність», Почесною Грамотою Верховної Ради України, знаком «Відмінник охорони здоров'я», іншими орденами та медалями. Переможець регіонального рейтингу популярності «Людина року-2010».

Одружений, має дві доньки, які працюють лікарями, та дві онучки.